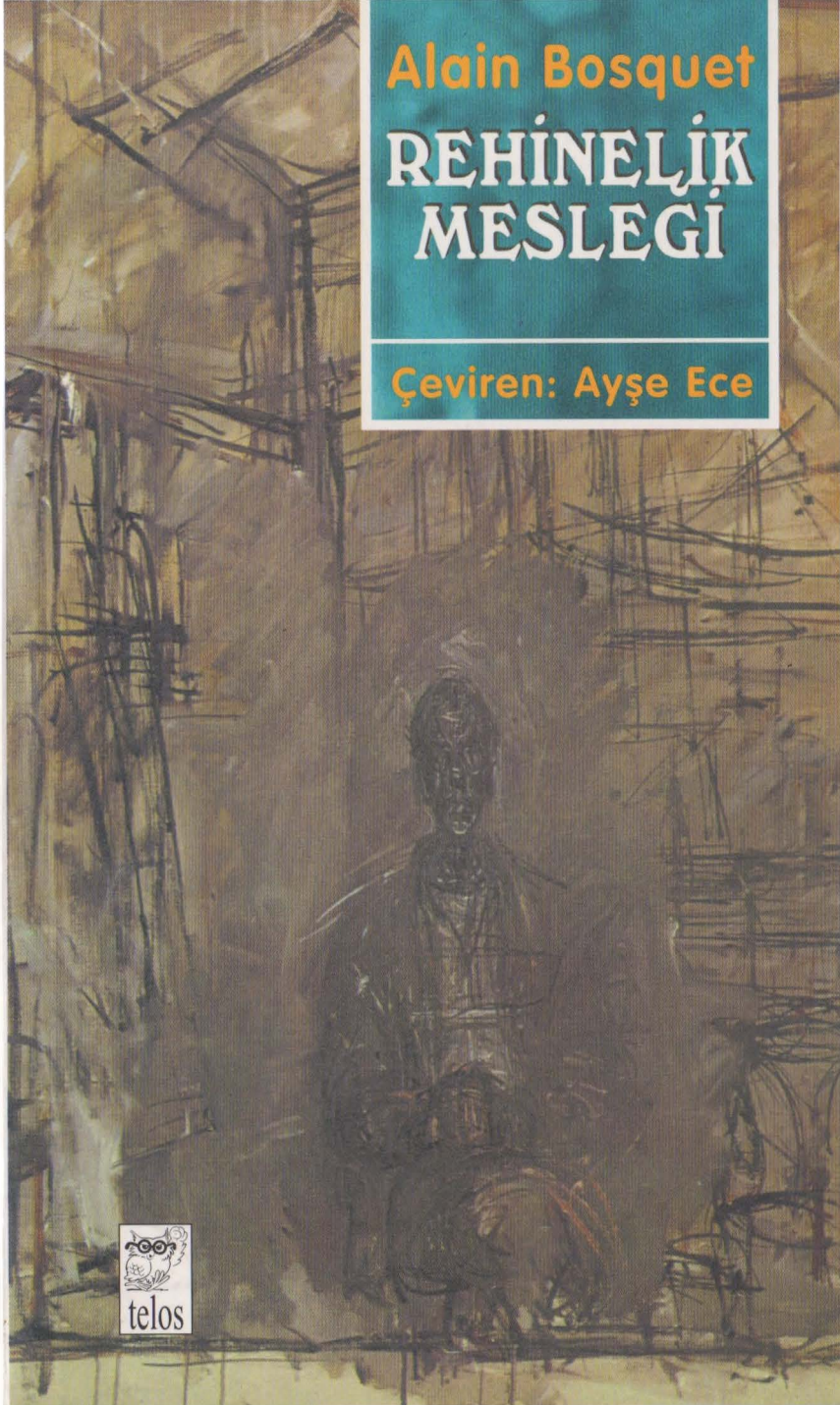

Alain Bosquet

REHİNELİK MESLEĞİ

Çeviren: Ayşe Ece

telos

Alain Bosquet (Odessa, 1919 - Paris, 1998) Ülkemizde yapıtları, şiir ve romanları bilinen bir yazar. Çağımızın en hareketli yaşamlarından birini yaşadı: Sovyet Devrimi'nden hemen sonra Odessa'da doğdu, çocukluğu Bulgaristan ve Brüksel'de geçti. İkinci Dünya Savaşı'nda ilkin Belçika, sonra Fransa ordusunda görev aldı. Bozgundan sonra gizlice ABD'ye gitti. De Gaulle'cülerle işbirliği yaptı. 1943 yılında ABD vatandaşı oldu ve orduda görev aldı. Normandiya Çıkartması'nı hazırlayan karargâhla birlikte Avrupa'ya çıktı. 1945-1951 arasında Berlin'deki Müttefik İşgal Kuvvetleri karargâhında önemli görevler yüklendi. Yaptığı görevlerle ilgili

telos 151

edebiyat 106

Alain Bosquet

•

Rehinelik Mesleği

Kitabın Özgün Adı

Le Métier d'otage

Fransızcadan Çeviren

Ayşe Ece

Editions Gallimard tarafından 1988'de yapılan
baskıdan dilimize aktarılmıştır.

© Editions Gallimard, 1988 / Telos Yayıncılık, 1996

ISBN 975-545-147-1

Kapak Resmi
Alberto Giacometti
Dizgi
Ayşe Ece

Düzelti
Metin Temiz

Ofset Baskıya Hazırlık
Telos Yayıncılık

Kapak Tasarımı ve Uygulama
Telos Grafik

Kapak ve İç Baskı
Yön Matbaacılık

Cilt
Yalçın Mücellit

Birinci Basım
Mayıs 1999

TELOS YAYINCILIK
İmam Adnan Sokak, No:2 Kat: 80080 Beyoğlu-İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80 Faks: (0212) 249 25 48

ALAIN BOSQUET

◊

REHİNELİK MESLEĞİ

Fransızcadan Çeviren: Ayşe Ece

telos

Bu kitap Jean-Jacques Brochier'ye adanmıştır.

Kafamın içinde çığlıklar atmak istiyorum. Bana yabancı olan, acımasız bir celladı andıran, derinliklerimde yankılanan bu garip plağı durdurmak, ezmek ve parçalamak istiyorum.

Fernando Pessoa
Huzursuzluğun Kitabı

Bekleme, işkence, gereksiz sözler, korku ve isyan ile geçen altı ya da on iki ayın sonunda bir tutsak ne düşünebilir? Gardiyanlarının eylemlerini belirleyen nedenleri anlamaya başlar. Ülkesinin ve kendisinin nedenleri üzerine düşünmek istemez. Hiçbir uygarlık kabul edilebilir değildir. Canilerin egemen olduğu dönem sona erdi; şimdi her şeyin alay konusu olduğu bir çağda yaşıyoruz, reddetmenin törene dönüştüğü bir çağda.

A. B.

Tutsaklığımın iki yüzüncü günü! Günleri sayıyorum, yeniden sayıyorum. Yanılmış olamam. Belki de yanılıyorum. Normalim, dengeliyim: Bunları kendime yeniden söylüyorum. Sürekli kendime söylemeliyim aynı şeyleri. Altı ay içinde birçok hayat yaşadım. Gerçek olanı olmayandan ayırabiliyorum. Beynim hiç değişmedi. Hayır, kafatasımı çatlatacak kadar büyüdü. Beni gözetlemekle görevli olan Ahmed, yalvarmalarıma dayanamadı. Sonunda beni nasıl gördüğünü simgeleyen kırık bir ayna verdi bana. Tam bir varlık olamayacağım artık. Beni onaracaklar. Beni yapıştıracaklar. Tek başıma yeniden oluşturacağım kendimi: Varlık, nesne, ruh; aralarındaki farkı bilmek istemiyorum artık. Saçlarım beyazladı; kendi büyükbabam oldum. Gözlerimin altında torbalar oluştu. Çenem çukurlaştı. Alnımdaki kırışıklıklar çoğaldı mı? Her türlü gerçeklikten kuşku duyar oldum. Direniyorum, ama neye direndiğimi nasıl bilebilirim? Kendimi bırakıyorum: Karmaşık ruh hallerine mi teslim olacağım? Beyin, ne zaman erir? Beynim omurlarımı kapladı. Bunun tam tersi doğru olmalı: Omurlarım, beynimi sinsice yalnız bıraktı. Yedi ya da sekiz kilo zayıflamış olmalıyım. Gerçek yaşım olan otuz sekiz

yerine kırk beş gösterdiğimi düşünüyorum artık. Düşüncelerim, arada bir varlık gösteren irademin ürünleri. Düş kurmayı yasaklıyorum kendime, otuz sekiz yaşında olduğuma yemin ediyorum.

Küçük sevinçler yaşıyorum kimi zaman: Bir kâğıdım ve her gün benim için ucunu açtıkları bir kurşun kalemim var. Ufacık çakımı, boyutlarına bakmadan aldılar elimden. Yaşam, sadece üç ya da dört tümceden, beş ya da altı nesneden oluşuyorsa insan o tümcelere, nesnelere bağlanıyor, özen gösteriyor, sınırsız güçlerle donatıyor onları. Kâğıda baktıkça, onun kökenlerini düşünme isteği kaplıyor içimi. Düş kurmamı sağlıyor kâğıt, umutsuzluğumdan kurtarıyor beni. Kâğıt fabrikasında üretim nasıl yapılıyor? Arkeologlara göre, eskiden kâğıt elde etmek için kurbağaların ve balıkçıl kuşların arasındaki papirüsleri toplayıp kurutmak ve daha sonra kabartıların düzleşmesi için onları ütülemek yeterliydi. Kâğıt hamurunun içindeki ana madde, eski kumaş parçaları, yani eski poturlar değil mi? Dönüştüğüm acınacak durumdaki kurbanla arama mesafe koyuyorum şu andaki halimi hiç aklıma getirmeden; köşelerin ve gölgelerin aydınlık olsalar bile bir esrar perdesiyle kaplı olduğunu düşünüyor ve böylece etkili bir oyalanma aracına ya da ruhsal kurtuluşa kavuşuyorum. Durumumu düşünürsem, onu daha da katlanılmaz hale getiririm. Sağlığımı korumak için çevremdeki her şeyin farklı olduğunu düşünüyorum. Kâğıt teknelerinin yerine daha modern ve etkili araçlar bir yüzyıldan fazladır kullanılmıyor mu? Kurşun kalem de farklı gizemlerle yüklü. En basit alanlarda hep bilgisizdir insan. Kendime konunun temeliyle ilgili, aptal bir soru

soruyorum: Kaliteli bir ağacı mı; bir karaağaç, kavak ya da meşe ağacını mı seçip küçük sopalar halinde parçalara ayırdılar? Bu sopaların ortasını oyup, içlerini kurşun kalem ucuyla mı doldurdular? Ya da önceden kalem ucunu, kırmamaya dikkat ederek parçalara mı ayırdılar? Daha sonra bu kalem ucunun çevresine tahta parçasını sardılar; kurşun kalem, içinde et yerine uç bulunan bir sandviçtir aslında. Kendime bulduğum harika avunma yöntemi, saçma gülünçlüklere sığınmaktan geçmiyor mu?

Hiçbir şey yapmamayı öğrendim. Bana getirdikleri su ve ekmek bile zehirli olabilir. Böylesi daha iyi, böylesi daha iyi: Bunu kabul etmeliyim. Bana saygı göstermeye başladılar artık. Nedenini biliyorum: Elime bir mikrofon tutuşturup beni konuşturacaklar. Özenle bakılan bir tutsak olacağım. Sevinç içinde bu düşünce geliyor aklıma. Çok hoşuma giden, harika bir tümceyi inci gibi harflerle yazıyorum:

"Yararlı bir tutsağım."

Yüksek sesle gülüyorum. Genellikle yerinden kıpırdamayan Ahmed yanıma gelip kâğıdı buruşturuyor. Gerçekleri, sözcüklere dökmekten kaçınmalıyız. Ancak Ahmed, anlayışla bakıyor bana. Kendisini tutuklunun yerine koyan bir gardiyan, hiç de alışılmış bir durum değil. Ona göre ne vahşi bir hayvan, ne de yenilmesi gereken bir düşmanım. Kendimi böyle avutuyorum.

Belli bir mantık çizgisini izleyerek düşünüyorum. Sınavın ilk bölümünü tamamladım: Cehen-

nem bölümü bitti. Henüz umutsuzluğa kapılmadığıma ve deliliğe teslim olmadığıma göre, sağ kalma sorumluluğunu taşıyan bir adamım ben. Bu durumda bilincime ulaşmaya çalışacak, ilerleme kaydedecekler. Aynı zamanda benimle ilgili, uzun sürecek bir pazarlığa da hazırlamalıyım kendimi. Pazarlıkta ele geçirilecek bir mal konumunda olduğumdan sakin, sağlıklı, iyi durumda görünmek işime yarayacak. Ne bugün, ne yarın, ne de sonraki günlerde hiçbir şey olmayacak. Aldığım kararlara göre sabırlı olmam gerekiyor. Son günlerde gördüğüm kötü muameleyi anımsayarak sabırlı olabilirim. Yirmi iki gün karanlık bir hücrede kaldım. Keskin güneş ışıklarının tavandaki deliğe benzer bir aralıktan süzülmesine sadece kör olmayayım diye, o da bazen izin veriyorlardı. On beş dakika boyunca yansıyan ışıktan gözlerim kamaşırdı. Bu kısacık zaman dilimi için yaşıyordum. Sürekli iki konu üzerinde düşünüyordum: küçücük odam ve çok geniş, karman çorman varlığım. Toprak parçasını karanlıkta bile incelemenin, bir arkeolog için her zaman tutkulu bir yönü vardır. Kurşun kalem ile kâğıt üzerine düşündüğüm gibi odamı da belli bir yöntem izleyerek inceledim. Elim yatay, parmaklarım açıkken baş parmağım ile serçe parmağımın arası on sekiz buçuk santimetreydi. Hücremin boyu iki metre on altı santim, eni bir metre doksan iki santimdi; yüksekliği ise iki metre altmış santimle iki metre yetmiş santim arasında olmalıydı.

Kâbuslardan kurtulamıyordum; ama hiç kıvrılmadan, doğal bir pozisyon alarak yatağımdaymış gibi sert toprağa uzanmayı rahatlıkla başarıyordum. Sık sık kazıdığım toprağın koyuluğuna bakı-

lırsa binanın temelleri çok derine atılmamıştı. İçinde bulunduğum binanın yeni yapıldığı ve ancak bir ya da iki katlı olduğu sonucuna vardım. Herhangi bir kazı alanıyla ilgili ilk bilgileri, elimde en küçük bir alet bile olmadan edinebiliyordum. Bu sıradan düşünce beni sevindirdi birden; bir arkeoloğun kullanabileceği çeşitli çalışma yöntemleri vardır. Bir avuç nemli kum ve çimentonun bulaştığı birkaç tuğla kırıntısından yola çıkarak bütün bir eski kenti yeniden kuracak bilgiye sahip olabilir. Elimde bir ölçü dikmesi ya da görüntü indirgeci olmadan ne yapabilirim ben? Özgürlüğümün elimden alınmasıyla, yerleşmiş ve titiz bir bilim dalının iki yüzyılını da yitirmiş oldum. Bu drama katlanmayı hızla öğrendim: Kuru otlarla, sıradan çakıl taşlarıyla ve ince devedikenleri arayarak dolaşan eşeklerle dolu bir çöl görünümündeki kazı alanında, tapınakların, dikili taşların, düzenli yolların birdenbire ortaya çıkmasına tanık olmaya alışık bir keşif uzmanıyken, aptalca tahminlerde bulunan bir zavallıdan farkım kalmamıştı.

İnsanın, bir otoparkın mı, yoksa boş bir evin mi bodrum katında olduğunu merak etmesi, yaşamı ya da ölümü üzerine kendisini sorgulamasından daha iyidir. Meslekler bu işe yarıyor işte: Yazgıdan kaçmak için işe veriyor kendisini insan. Ben de, itiraf edemediğim bir korkuya ya da öğrenme arzusuna kapılarak toprağın altını karıştırıp incelemeye başlıyorum. Arkeolog, patavatsız biridir. İstelik bir de tüm dünyaya ders verir bir hava takınarak şöyle seslenir insanlara:

— Kiliseleriniz ve bankalarınız çok güzel; ama ben, sizin hiç aklınıza gelmeyen defineleri, mezar-

ları, kurumuş kemikleri gün ışığına çıkarıyorum. Benim ortaya çıkardığım çömlekler, kırık bile olsalar müzelerdeki yerlerini alıyorlar. Kim benim yaptığımdan daha yararlı şeyler yapıyor?

Hücremin duvarlarına kulağımı dayayıp dinledim: En fazla yirmi santimetre kalınlığında duvarlar. Hücre, kötü hava koşullarına karşı korunaklı bir yerde mi? Ülkenin iklimi, bu tür kaygıların gereksiz olduğunu ortaya koyuyor. Tek bir şey kesindi: Hücremde öylece uzanırken, topraktan çıkarmaya alışık olduğum nesnelerden hiçbir farkım yoktu. Bir arkeolog değildim artık; bir başka arkeoloğun, belki bilinmeyen bir tanrının geceleyin yuvasından çekip alacağı zavallı bir bedendim.

Daha bir süre önce ağırbaşlı ve sessiz biri olan ben, şu an kimliğini kaybetmiş biriyim. Cervinius, gururla taşıdığım bir Latin soyadı. Bu soyadının iki bin yıldır değişmemiş olmasının, meslek seçimimin doğruluğunu kanıtladığım düşünüyorum. Böyle bir soyadını taşırken insan, nasıl olur da kendisini uygarlığın kökenlerini araştırmaktan alıkoyabilir? Atalarım, çevrelerinde imparatorluklar yok olurken, barbarlar her yeri akın akın işgal ederken bu heceleri hiç değiştirmeden söylemeye devam ettiler. Romalı bir soyadı taşımak, bir bağlılık yemini etmek anlamına geliyor: Ruhumun derinliklerinde mükemmel bir Avrupalıyım ben. Adım da soyadım kadar seçkin olduğundan, annemin ve babamın her şeyi çok iyi ayarladıklarını kabul etmek durumundayım! Philippe adını verdiler bana: İskender'e ve babasına kadar uzanan adımla, aynı zamanda Yunan oluyorum. Bende ukalâca bir hoşnutluk yaratan bu durum, ahlâki bir sorunu da beraberinde

getiriyor. Sıradan olmaya hakkım var mı? Bu tür sorular, hapsedilmiş olma gerçeğine bir de erdemlilik boyutunu ekliyor. Ülkemde, Fransa'da artık örnek kişi olarak gösteriliyor olmam gerekir. Yurttaşlarım, bir kurbana dönüşmeme acımak, her gün artan, açık ve gizli yaralarımı düşünmek yerine onların en iyi özelliklerini taşıyarak ülkemi temsil ettiğimi ileri sürüyorlar. Kendini beğenmiş biri değilim; ama yine de bu duyguya sığınarak en korkunç şeylere bile dayanabiliyorum.

•

O kendini beğenmiş havayı bana veren sosyal çevrem miydi? Bazen değildi diye düşünüyorum; bazen de tam tersini düşünerek, somut örneğini benim oluşturduğum, bilgece bir tavrı olan çevremin suçlu olduğuna inanıyorum. Keçeleşmiş burjuvazi adını verdiğim sınıftanım. Bu sınıftan olanların açık görüşlülüğü, sağlam ilkeleri yerinden oynatmayacak konularla sınırlıdır: Bir sürü ikiyüzlülüğü gizlemeye yarayan, ne büyük bir çelişki! Doğduğum kent, çocukluğuma benzer: Soyluluğun pisliğinden nefret eden, ama bu pisliğin tek nedeninin eskimek olduğunu bilmeyen, yapmacık bir sıkıntıya bürünen gri varlıklar. Lille, insanın hayatı boyunca kaçmak isteyip, geleceği karanlıklaşınca canı sıkkın ve pişman bir halde geri döndüğü kentlerden biri.

İnsanların, aslında bu kentleri şöyle haykırmak istediklerinde çok sevdiklerini düşünürüm:

— İşte benim doğduğum yer!

Valmy sokağındaki, zengin ama kaba görünüşlü ev büyükbabamındı. Büyükbabamı düşününce aklıma hep o ünlü içki sofralarında bağırarak söylediği formül geliyor:

— Başarılı olabilmek için yetenekli olmak gerekir.

Babam, gösterişli bıyıklarının eşliğinde önem kazanan ve hem kendi ruhuna, hem de sağlığına daha uygun olan başka formüller üretti:

— Gerçek erkek, varlığının onda birlik bölümünü gizli tutan erkektir.

Siyasi düşünceleri, davranışları, yalnız kalma gereksinmesi konusunda kendisine soru sorulmaması gerektiğini söylemek istiyordu bu formülle. Maximilien Cervinius her yıl, iki ya da üç kez ortadan kaybolurdu. Titizlikle düzenlenmiş sefahet âlemlerine katılmak için Paris'e mi gittiğini, yoksa Almanya'dan, İngiltere'den, Japonya'dan gelen tüccarlar, ipek alım satımıyla uğraşanlar ya da başka satıcılarla mı buluştuğunu öğrenmeye hiç çalışmadık.

Annem meraklı değildir: Babama güvenir ya da karşılıklı güven duygusunu oluşturmak için sakin davranır. On beş yaşımı doldurduğum günden beri, annem gibi düşünmeye zorladım kendimi; ama bazen babamın bizi gerçekten terketmiş olabileceğini düşünüp korkardım. Amcam Albert'e bundan söz ettiğimde şöyle yanıtlıyordu beni:

— İpler annenin elinde, daha ne istiyorsunuz ki?

Bir gün, bu harika adam şunları söyleyerek bizi şaşırttı:

— Hâlâ Maximilien'den kuşkulanıyor musunuz? Küçük siyasi tuzaklar kurmadan büyük hiçbir şey yapılamaz. Bir milletvekiliyle ava çıkmayı, bir bakanla balık tutmayı, il genel meclisi üyesiyle içki içmeyi becerebilmek gerekir. Baban, kentimize bir hastane yaptıracak; herkesin becerebileceği bir şey

değil bu.

Babamın iyi bir yurttaş olması beni hiç de etkilemiyordu.

Bugün elimde belleğimden başka neyim var? Belleğim, sahip olduğum tek güç artık. Onu geliştiriyorum. Kafasındaki toz tanelerini bulup onlardaki ufacık define parçalarını ayıklamak için kafatasının iç duvarlarına ulaşmaya çalışan aletsiz bir araştırmacıya benziyorum. Anıları gün ışığına çıkarmak için ne küreğe, ne de kazı makinesine gerek var! Kuvvetsiz bir basınç yeterli; iç ya da dış basınç, hangisi olduğunu bilmiyorum. Yaşanmış bir olaya mı, yoksa eski bir saplantıya mı ait olduğunu anımsayamadığı, karanlıklara gömülmüş bir imgeyi, yetmiş beş yıllık bir gecikmeden sonra bilinçaltından çıkarmaya uğraşan bir ihtiyar gibi belleğimi didikleyip duruyorum. İlginç şeyler uydurup anlatan biri değilim; sıradan ve zavallı yaşam öykümü didikliyorum. Karanlık hücredeki doğaüstü olaylardan etkilenmesin diye, yaşam öykümü sade ama sağlam bir mantık çizgisine oturtuyorum. Bütün bunlar için çok geçerli bir özrüm var: Belki de birkaç günlük ömrüm kaldı. Sinirlerim beni yarı yolda bırakmasa bari! İnsan, dehşet içindeyken de neşeliyken olduğu gibi, kendisini rahatlamış hissedebiliyor.

Lille'de yaşadıklarım geçiyor aklımdan. İçimin sızlamasına izin veriyorum. Lille'in, Avrupa'daki en çirkin kentlerden biri olduğuna kesinlikle inanıyorum. Kıtamı, her karışını özenle inceleyerek gezdim; uzmanlar arasındaki karşılıklı hayranlık duygusuna kendimi kaptırarak, yaklaşık kırk arkeoloji konferansına katıldım. Bir kuyunun yanındaki

gümüş Roma parası, Galya devrinden bir kale parçası, bir mezar taşı ve işte, arkeoloji turumuz sona erdi bile! Lille, çirkinliğine çirkindir, ama ben ondan da kötü kentler gördüm: Manchester, Essen, Charleroi, Zagreb ve Varşova gibi.

Daha uzun süre tutsak kalırsam gittiğim bütün kentlerde yaptığım gezileri tek tek anımsayacağım. Okul sıralarında sık sık oynanan, önemli bir oyun bu:

— Öğrenci Cervinius, Inderhavnen'in çektiği, Christiansborg Sarayı'nın fotoğrafından yola çıkarak Kopenhag'ın merkezini, bütün köprülerini, müzelerini ve kanallarını sırası ile anlatın. Tivoli'nin resmi geçit alanındaki tahta atların sayısını da söylemeyi unutmayın.

Genel olarak çok şakacı biri değilimdir; özel bir alaycılık yeteneğim olduğunu da söyleyemem. Ancak içinde bulunduğum dram, kişiliğime bu beklenmedik özelliği de kazandırdı: İnsan, yarın ne olacağını bilemediğinde ya her saniye acı çeker ya da başkalarıyla, kendisiyle, kendi soluk alışıyla bile dalga geçmeye başlar. Şimdi de elimde daha iyi bir şey kalmadığından belleğimle uğraşıyorum.

Bir kent, içinize sıkıntı verdiğinde oradan hemen ayrılmak yerine kentin müzesine sığınırsanız daha çabuk rahatlarsınız; bu açıdan Lille'deki müzeleri düşündüğümde kentin benim için inanılmaz sürprizlerle dolu olduğunu görüyorum. Fransız ressamlarını çok sevdiğimi söyleyemem. Delacroix'nın kendini çok beğenmiş olduğunu düşünmüşümdür hep; insana şunları fısıldayan bir hali var-

dır: "Bu atı çok iyi çizmişim, değil mi evlat? Beğenmiyorsan sen daha iyisini yap o zaman."

Sanatçı olmak meydan okumakla eş anlamlı olduğunda, sanatla ilgili her şey beni çileden çıkarıyor. Delacroix'nm, bana ders veren bir papaz amcadan farkı yok. Papaz amca yanımdayken, sıkıntıdan ölsem bile bir yere kaçamam. Onuncu sınıftan beri içimde aynı sıkıntı duygusu var; Poussin'in önündeyken de aynıydım.O, bana hep zor sorular sorardı: "Junon, kimin karısıydı? Klytaimestra'nın soy ağacını anlat!"

Fransız ressamlar beni çileden çıkarırken Rönesans öncesi Batı Avrupalı sanatçılar, dingin bir kendinden geçmeyi ve garip bir duyguyu aşılıyorlardı bana: Onların yapıtlarını incelerken ne kendi kimliğimi, ne de onların olası kimliklerini bilmem gerekiyordu. Genel kültürümü ve uzmanlık alanımla ilgili tüm bilgilerimi kafamdan atmamı sağlıyorlardı. Bunların içinde en çok beğendiğim ikisinin adını öğrenmiştim: narin ve ince ellerin ressamı Gérard David ile yeryüzünde benzerleri olmayan, ufukla birleşmiş mavi tepelerin ozanı Patinir. Biliyorum: Bellek, bir lükstür. Belleğime, tam ve gerçek haliyle sahip değilim artık; ama şu kalan anı parçalarını kim alabilir elimden?

Bizim bira içmemiz gibi buradakiler de sürekli nane çayı içiyor. Ahmed, nane çayını çok sıcakken içmem gerektiğini işaret ediyor bana. Çok saygılı ve ölçülü davranıyor. Bazen onun birkaç İngilizce ya da Fransızca sözcük bildiğinden kuşkulanıyorum. Ama üç haftadır, buraya geldiğim günden be-

ri tek bir söz söylemedi bana. Kurallar çok katı olmalı: Tutsakla arkadaş olunmaz. Arkadaş olmayı dokuz ya da on kez deneyip başarısız olduktan sonra bu duruma alışmaya başladım. Acımasız gardiyanımla ilgili bilip bilebileceğim şunlardı: Bir metre doksan beş santimetre boyunda, atletik vücutlu, sakalı bakımlı, inanılmaz derecede soğukkanlı, üzerinden dökülen gömlekler ve kadife pantalonlar giyen, ateşli silahı olmayan, ama kemerinde iki hançer taşıyan bir adam.

Gözlenmesi gereken bir malım; emirler bu kadar basit işte. Aslında bir sürü numaraya başvurabilirdim: Sahte bir öfkeye kapılıp çığlıklar atabilir, yerde yuvarlanabilir, gardiyanımı bana kötü davranmaya zorlayabilir, onu küçümseyip aşağılayabilir, onu ne denli hor gördüğümü belli edebilirdim. Ama bütün bunlar bana ne kazandırır?

Gardiyanımla konuşmak kendime tanıdığım ayrıcalıklardan biriydi, ama zamanla o da büyüsünü kaybetti. Tiyatroyu sevmem; en kısa farsların en iyi tiyatro oyunları olduğunu düşünmüşümdür hep. Öteki'ni anlamak, kendini aldatmaktır; sonunda ötekinin, sizin yerinize geçtiğini görürsünüz. Ne aldatmaca! Bu Araba borçlu olmak istemiyorum. Onunla ilgilenmek zorunda değilim; kendimi bu tür bir eğlenceye kaptırırsam affedilmez bir zayıflık göstermiş olurum. Gardiyanlarımın bana duyduğu nefreti güçlükle bastırdıklarını hissettiğim, başıma ne geleceğini hiç bilmediğim daha karanlık günler yaşamıştım. Uğruna savaştıkları davada onların düşmanıyım ben, gerçekte masum bir kurban ol-

sam da. Bana sıcak davranma çabalarını da gördüm, en karmaşık olan da bunlardır. Birden sona erer bu çabalar anlamsız sözcüklerle:

— Karşılıklı birbirimizin durumunu anladığımıza göre isterseniz ben sizin yerinize geçeyim, siz de benim yerime geçin!

Yirminci yüzyıl, on sekizinci yüzyıldan çok farklı. Günümüzde teröristler, acımaktan ve iyi niyetli davranmaktan özellikle kaçınıyorlar. Ahmed'in bana son derece ilgisiz davrandığına karar veriyorum. Ben de kendime göre karşılık veriyorum ona; bana karşı duyduğu tek şey, benden kuşkulanmak. Bu tutum sayesinde birbirimize karşı açık oluyoruz.

Evvelsi gün ve dün, ne kadar dayanabileceğimi görmek için tırnaklarımın altına iğne batırmakla tehdit ettiler beni. Bir keresinde de başımı kırk-elli saniye suda tuttular, bana bir şey itiraf ettirecekleri umudunu hiç taşımadan. Kendisine göre uygar olan bir ülkenin yurttaşıyım ben; yalnızca bunu bilmek bile insanlarda yeteri kadar tiksinti uyandırıyor! Yakın zamanda bir karar aldıklarını düşünüyorum: Beni korkutmaktan vazgeçip sağlıklı bir halde ellerinde tutmak. Alçak masaya oturuyor, camdan kendimi göstermeden pencere kenarına yaklaşıyor, yerdeki solmuş iki ya da üç halıyı inceleyip yatağıma uzanıyor, yanımda biriyle tuvalete gidiyor, formumu korumak için egzersiz yapabiliyordum. Bu basit programda olmayan şeylerden birini yapmaya kalktığımda Ahmed hançerinin sapını ya da ucunu okşuyordu; bunu yaparken hançeri baldırlarıma ya da kalçamdaki yağlara saplamayı içinden geçiriyor olmalı. Aynı canlı türünden

değiliz. Benim düşünmeye, binlerce pişmanlık içinde yaşamaya, çok derin acılar çekmeye, kızmaya hakkım var. O, hiç belli etmese de her şeyden elini eteğini çekmiş; tek yaptığı itaat etmek. Onu basitleştiriyor olabilirim, belki de daha gelişmiş ve karmaşık bir ruh yapısı var. Bu kadar duygusuz bir yüz ifadesi takınmak için insanüstü çabalarda bulunmuş olabilir. Kısa bir süre onunla ilgili varsayımlar üretiyorum: Düşmanları iki erkek kardeşini, tek kız kardeşini ve annesini öldürdüler; evi bir harabeye dönüştü; barbar yöntemlerini içten içe kınadığı bir halk ordusuna katılmak için tıp öğrenimini yarıda bıraktı.

Kızgın değilim; öyle olsaydım gardiyanıma bir kez bile gülümsemezdim. Onu da bir insan olarak niteleyen Batılı düşüncelerden etkilenmezdim. Aslında o ve ben, birbirine rakip iki hayvanız. Çayımı içiyorum. Onu odamın içine, tam önüme iten adam şöyle demişti:

— Ahmed, ne gerekiyorsa yapacak.

O adam "Ahmed" demeseydi gardiyanımın adını hiç bilemeyecektim; onun da herkes gibi bir adı olmalıydı. Bir becerebilsem duyarsızlığı öğrenecektim hemen. Bazen kendime kültürün her dalının lanetli olduğunu, belleğin de insanoğlunun en büyük kusuru olduğunu söylüyorum. İnsanoğlu, benzerlerini yiyemediği için sürekli mamut avlayarak mutlu olan, mağarada yaşayan canavar olarak kalmalıydı. Lascaux'nun her tarafına resim çizenlerden, hiç farkına varmadan sanatı yarattıkları için nefret ediyorum. Ne kadar kötü sonuçlara yol açan bir esin kaynağı bulmuşlar, kendilerini aşarak neler yapmışlar!

Merak, doyumsuzluk ve ilerleme arzusu bize ne kazandırdı? Yalnızca soluk almak beni mutlu edebilirdi; kendime neden soluk aldığımı hiç sormadan mutlu yaşayabilirdim. Bu tür sorular üzerine uzun süre düşünemiyorum; onları düşünmek yerine çocukluğumun imgelerini anımsıyorum. Mutsuzluğun bundan daha iyi bir ilacı yoktur: İnsan, çocukken kurduğu ilk tümceyi, fotoğraflarının dizildiği ilk albümü, yediği ilk dayağı, yüzünü kızartan ilk utancı anımsamaya çalışırken acıları birden nasıl diner! O kutsal dönemde buluyorum kendimi: Saf duygularla yaşanmış o kutsal dönemdeyim. Her çocuk gibi ben de annem Fernande'ı seviyordum. Bizim türümüzden olanlar için en önemli olan şey, türdeşlerin gibi yaşayarak sivri hareketlerden kaçınmaktır. Mantıklı olmak anneme bir şey kazandırmasa da o hep mantıklıydı. Sevgi nedir? Sevginin, zamanla insana biraz rahatsızlık veren, hatta vicdan azabı yaşatan çok doğal bir yetenek olduğunu düşünüyorum. Annenin çocuğa ve çocuğun anneye duyduğu sevgi tanımlanamadığmdan bu yoğun sevgiyi doğuran geçerli nedenler bir türlü bulunamaz. Fernande'ı sevdiğim için hem suçladım kendimi, hem de gurur duyarak onu sevmeyi sürdürdüm.

Babam Maximilien'le ilişkim farklıydı: Tamamen yasal olan bir alışveriş sırasında pazarlık eden tüccarlardan birinin ötekine güven duyması gibi babamın sevgisini ve güvenini çabalayarak kazanmam gerekiyordu. Fernande'la ilişkimde ise hayvanlardaki, belki de etobur hayvanlardaki, ama

asıl memeli hayvanlardaki güdülere benzer sevgi bağları vardı. İnsan, yaşamdaki saçmalıklardan bıkınca soluğu annesinin kollarında alır ve o kucakta kendisine gelir. Yaşamdaki mantıklı düzenin kıskacına giren insan, annesinin kucağına daha hızlı koşar. İnsanların bu duygularının çok güzel olduğunu düşünüyorum; bu duygulara sıradışı bir zekanın ürünü olan değişik boyutlar katamadığım için acı çekiyorum. Her aptal insan gibi ben de annemi çok seviyorum: Belki de bu sevgi, çevremdeki aptallara katlanmamı kolaylaştırıyor.

Ahmed, gardiyanım olmaktan onur duyuyor: Ona verilen gizli görevi başarı bir şekilde tamamlayacak niteliklere sahip olduğunu düşünüyor Neden katıldığını açıklayamayacağı bir davaya gönülden bağlı. Benimle kurduğu ilişkide gardiyanım olduğunu anımsatmaktan kaçınıyor. Çok önemli bir insan olduğuma, halkının yazgısını değiştireceğime ya da en azından onun geleceğini, birkaç aylık kısa bir süre içinde etkileyeceğime inanıyor. Gardiyanım o olduğu için mutlu olmalıyım. Karman çorman olmuş kendi düşüncelerime dalmadığım zamanlarda onun kafasından geçenleri tahmin etmeye çalışıyorum. Burada her şeye ayıracak zamanım var. Özgürlüğümü alıyorlar elimden; özgürlük burada çok da önemli değil. Mesleğimi yapmaktan alıkoyuyorlar beni; bir Batılının işini yapmasını engellediğinizde aklını oynatır. Benim yerimde kim olsa yaşamının bilançosunu yapmaya başlar, ben de öyle yapıyorum. Kendimi sıkıntıdan yiyip bitiriyorum. Mantıklı olmam gerektiğini düşündüğümde yaşam öykümü istediğim şekilde yeniden oluşturuyorum. Bir yanardağın içindeki lavı, bir kaya

ya da granit parçasını, kurumuş bir toprağı kazır gibi belleğimi kazıyorum sürekli. Çocukluğumun anımsayabildiğim ilk günlerini düşünüyorum. Kendimi bir bebek olarak görüyorum, sonra da ergenliğe doğru attığım adımları anımsamak için bebekliğimden uzaklaşıyorum. Her şeyi anımsamaya çalışıyor, sanki bebekliğimin ilk haftalarını, ilk aylarını anımsamam olasıymış gibi çekingen bir çocuğun kahramanlıklarını anlatan bir destan yaratmayı deniyorum. Arkeolog, kazı çalışmalarını kendisi üzerinde yaparsa sonuç bu olur işte! Bu çalışmaların sonunda bir zamanlar benim olan canlının duygularının kalıntılarını ve iskeletinin dizkapağı kemiklerini bulabilecek miyim?

Sanrıların benliğimi kaplamasını önlemek için hep sağlıklı düşünmeye çalışmalıyım. Anne ve babama duyduğum sevgiyi düşünüyorum. Annenle karşılaşınca tek yaptığın onun önünde diz çökmektir. Babanla karşılaştığında ise kendini aklamaya çalışırsın. Maximilien, boş olduğu saatleri ve günleri önceden belirlerdi. Hep şunları söylermiş gibi dururdu:

— Evet oğlum, seni dinliyorum.

Beni güçsüz kılmaya çalışmazdı, yalnızca varlığıyla bana meydan okurdu. Bu tavrı, beni yaralamazdı; o zamanlar birilerinin beni sınamasından hoşlanırdım. Okul yaşamının derslerle dolu günlerinin, herkesin uyduğu katı kuralları olan bir futbol maçından farksız olduğunu düşünüyordum. Sınavların yaklaştığı günlerse Amerikan futbol maçlarından farksızdı: bacak bölgesini hedef alan ve mavi izler bırakan yüzlerce darbe. İyi bir öğrenci olduğumdan ve günlerimi düş kurmak yerine baş-

ka şeyler yaparak geçirdiğimden kendimi babasının gurur duyabileceği örnek bir delikanlı olarak görüyordum. Ergenlik döneminin yarattığı sıkıntılar dengemi hiç bozmuyordu: Bazı şeylerden yoksun olmak benim için çok doğaldı. Sağlıklı bir bedenim, arzularım ve bu arzulara acı çekmeden gem vurmamı sağlayan güçlü bir iradem vardı. Üyesi olduğum toplumsal sınıfın cinsellik konusundaki sınırları, önyargıları ve kuralları yaşamımın bir parçasıydı. Toplumun koyduğu kuralları çiğneyebilmek için önce saygıdeğer bir kişi olmayı başarmam gerekiyordu. Maximilien bunu başarmıştı: Nereye gittiğini kimseye söylemeden kentten ayrılıyor, birkaç gün sonra geri dönüyordu. O birkaç gün boyunca kentteki yaşamının tam tersi bir yaşam sürdüğünden emindim. Bu konuda daha derin düşünmek istemiyordum; ne garip düşünceler, ne de çılgınlıklar hoşuma gidiyordu. Babama saygı duyabilmek için düşgücümü sınırlamak zorunda hissediyordum kendimi. Aslında bu pek zor değildi, çünkü düşgücüm çok kısırdı.

Şöyle böyle anımsadığım eski günlerle kendimi oyaladığımı farkediyorum! Tutsaklığı düşünüp durmaktansa geçmişi anımsamaya çalışmak daha iyidir. Suçlu olduğumu kabul ediyorum; bitkin bir tutuklu da değilim, yavaş yavaş ölmek için henüz erken. Normal olarak niteleyebileceğim bu ruh halinden sapmamı neyin engellediğini bilmiyorum. Dayanıklılığıma, kararlılığıma en usta işi sorgulamalar bile zarar vermiyor. Çok mu sabırlıyım ya da şiddete karşı pek mi duyarsızım? Ölümü hiç düşünmüyorum. Ne beni tutsak edenlere, ne de kendime kızgınım.

Ar-Rutbah'ın iki kilometre batısındaki yolun kenarında, on sekizinci yüzyılın sonundan beri arkeolojik kayıtları tutulmamış, Irak sınırları içindeki bu ıssız kazı bölgesinde, saat dokuz buçuğa doğru yardımcılarımdan biri, Louis Hally ağır ve kendinden emin adımlarla yanıma geldi:

— Hocam, dedi bana en ufak bir heyecan belirtisi taşımayan bir ses tonuyla, tarihöncesi dönemin kazmaları modern aletlerin hepsinden daha iyi. Benim elimdeki, bir mermerin üstünden yüzeyi hiç zedelemeden aşağıya kaydı.Gelip bir bakmak ister misiniz?

Neredeyse kupkuru olan bir kuyunun yanına gittiğimde bir servi ağacından başka bir şey görmedim; ağacın dalları çok inceydi, kargalar ve atmacalar o dallara hiç tünüyorlar mı diye sordum kendime. Ekibimdekiler arkeolojik kazılarda gerekli olan önlemleri alarak ağacın etrafında toplandılar. Bir saatten az bir zamanda şimdiye kadar bulduğumuz en güzel şeylerden biri olan taş parçasını çıkardık: Yunan döneminden kalma, hiç zarar görmemiş, şaşkınlıkla etrafına bakıyormuş gibi duran, yandan bakınca sert bir ifade takınmış gibi görünen bir heykel. Heykelin gövdesi iyice belirginleştirilmiş kıvrımlarıyla çok hoş görünüyordu; ama pek zarif durmayan bacaklar yüzünden heykel bodur duruyordu. Louis Hally bağırmaya başladı:

— Altıncı yüzyıl, belki yedinci yüzyılın sonu, Babil döneminin hiç izi yok.

Heykelin gözleri, bir badem gibi oval değil, yuvarlaktı. İçimizden hiç birine farkettirmeden aniden ortaya çıkan üç jipten inen on iki silahlı adam bize saldırdığında heyecanla heykeli inceliyordum.

Kalın bir toz tabakasının içindeki itişmeler üç ya da dört dakika sürdü. Bu insanların, yiyeceklerimize, ölçü aletlerimize, belki de araçlarımıza göz koymuş hırsızlar olduğunu düşündüm. Çok kısa süren saldırı sırasında ne tepki gösterebildim, ne de gerekli emirleri verebildim. Giysisinin kollarında yeşil bantlar bulunan, benim yaşlarımda, sakallı iriyarı bir adam silahını göğsüme doğrulttu. İki genç adam, etrafımı sarıp üzerimde silah olabileceğini düşünerek hızla üstümü aradı. Bağırmak istedim, ama sesim çıkmadı; bu sırada başına dipçikle vurdukları Louis Hally'i sürükleyerek uzaklaştırdıklarını gördüm. Jiplerine binmemi işaret ettiler. Bir kilometre ilerledikten sonra, otların bile bitmediği topraklara gelince gözlerimin çevresini bir bantla sardılar. Saldırı anından beri ne bana bir şey söylemişler, ne de kendi aralarında konuşmuşlardı. Araç çakıl taşlarıyla kaplı bir yolda durdu ve çıkardığı sesten muşamba olduğunu tahmin ettiğim bir örtüye sarılı sopayla beni bir kamyona doğru hafifçe ittiler. Kamyon yolculuğum yaklaşık üç saat sürdü. Kamyon, varması gereken yere geldiğinde kimlik kartlarımı ceplerimden aldılar. Taştan yapılmış, yıkık dökük iki binanın olduğu harap durumdaki küçük bir köydeydik. Gözlerimdeki bandı çıkardıklarında gördüğüm manzara karşısında hâlâ Irak'ta mıyız, Suriye'ye mi, daha da ileri gidip Lübnan'a mı geldik diye sordum kendime. Pencereleri tellerle çevrili, harap bir binanın üçüncü katma çıkardılar beni. Binanın ana kapısında silahlı bir muhafız mekik dokuyarak nöbet tutuyordu. Bu ana dek çok kaba bir tepkide bulunmaktan çekindiğim için soğukkanlı davranmıştım. Birden çok sinirlendim ve üstünlüğümü onlara kanıtlamak için bağırmaya başladım:

— Fransız konsolosu en kısa zamanda duruma el koyacaktır. Kötü bir şey yapmadım ben. Bir bilim adamıyım, politikayla hiç ilgilenmem, bölgenizdeki çatışmalarla da hiçbir ilgim yok.

Söylediklerimin ne kadar komik olduğunun farkındaydım: Ağzımdan çıkanlar suçsuzluğunu kanıtlamaya çalışan birinin sözleri olmaktan çok karşısındakileri aşağılayan sözlerdi. Korkuya kapılmanın, söylediklerini hiç anlamayan bir adamla konuşmaya çalışmak kadar saçma olduğunu düşündüm. Dinleyicim olmadan, laf kalabalığı yaparak kendi kendime konuşmuş oldum. Gardiyan bağırıp çağırmama hiç tepki göstermiyordu: Sessiz olmam ya da bağırmam, sinirli ya da bitkin görünmem onun için hiç farketmiyordu. Yerine getirilmesi kolay olan basit bir görevi vardı: yemek yememi sağlamak ve her türlü kaçma girişimini engellemek. Ertesi gün, peçeli bir kadının getirdiği berbat yemeği alırken o gardiyanın yerine başka birini verdiklerini gördüm. Hiçbir kızgınlık gösterisi yapmadığım için çok sakindim, ama bu durum sıkıntılarımı arttırıyordu. Bedenim yorgun olsaydı hücrede kapalı kalmaya belki daha kolay katlanırdım. Tek işimin sabretmeyi öğrenmek olduğunu söyledim kendime.

Ailemin tüm bireyleri, tartışmalar sırasında hep tarafsız davranırlar. Bir sineği bile incitmeyen insanlar vardır, biz onlardanız: Sinekleri incitmememiz bir kızböceğine çok iyi davranacağımız anlamına mı geliyor? Yıkıcı bir kuşkuculuk değil benimki; yok olmak üzere olan bir canlı türü mü olduğumuzu soruyorum kendime. Ne zengin, ne de fakir sayılmak bir erdem değildir; risklerden kaçı-

nılan ve yazgıya başkaldırılmayan bir durumdur bu. Aynı durum siyasi görüşlerimiz için de geçerli: Ne asalakların, ne çıkarcıların, ne de aşağılık insanların siyasi görüşlerini benimsemiştik; hem aşırı sol, hem de aşırı sağ görüşlü partilere oy vermiyorduk. Gülümsüyorum; ailemi yalnızca olumsuz niteliklerle tanımlayabildiğimi farkediyorum. Nasıl insanlar olmadığımızı biliyorum, nasıl insanlar olduğumuzu bilmediğimi anlıyorum. Birileri hakkında dedikodu yapmaya alışık olmadığımdan biricik ailemin kişilik özelliklerini çıkarırken kendimi rahatsız hissediyorum.

Eğitim yaşamım da ailemin her şeye karşı gösterdiği iyi niyetin yansımalarıyla dolu: Her şeyi yüzeysel olarak görme ve yıllardır sürüp giden düzeni sarsabilecek olaylara gözünü kapama. İki artı iki bize göre hep dörde eşitti: Bir metre Fransız ya da İngiliz kumaşı hiçbir zaman doksan dokuz santimetre veya bir metre iki santimetre uzunluğunda olamazdı. Kendinden geçerek çılgınlıklarla dolu düşler kurarken bile uyulması gereken belli kurallar vardı. Hiç değişmeyen gelenekler üzerine konuşulmazdı, çünkü onlar toplumda kendi kendilerine oluşmuşlardı. Lille'deki lise kentteki diğer kurumlar gibiydi: ciddi, sevimsiz bir bilgi tapınağı. Ayine gider gibi okula gidiyordum: Maximilien, kilisenin insana çocukluk çağında yararlı olduğunu, on iki yaşma gelen birinin ise doğruluğundan emin olduğu şeylerin aslında yanlış olduğunun, hatta yobazlık olarak nitelendiğinin farkına vardığını söylerdi. Çevresindekiler dedikodu yapmasın diye Tanrı'ya saygı duyardı; bir de org dinlemeyi çok severdi. Din konusunda kendini savunmak zorunda kaldı-

ğında şunları söylerdi:

— İnanç, giysilerimizin ters yüzleri gibidir: Üzerimizde gözükmemesi gerekir. İnançlıyım diye para kazanmaktan vazgeçemem. Ben dua ederken -dua ettiğim zamanlar tabii ki oluyor- rakiplerim ceplerini dolduruyorlar, çünkü onların diz çöküp dua ederek kaybedecek zamanları yok.

Babamın bu konudaki gerçek düşünceleri daha karmaşıktı: Para hesaplarını istediği kadar yaşamın açıklanamayan boyutlarından daha önemli görsün, ben hep onun kabul etmek istemeyeceği kadar inançlı biri olduğunu düşünmüşümdür. Belki de anneme insanın kendinden üstün, çok güçlü bir varlığın tehditleri olmadan da yaşayabileceğini kanıtlamak istiyordu; yaşamımızı düzenleyenin bu güçlü varlık olmadığını gösteriyordu. Fernande'ı azarlamazdı, ona çok kibar davranırdı. Böyle davranarak ona aralarındaki içten yakınlığın sona erdiğini mi göstermek istiyordu? İlişkileri üzerine çok düşünmedim; kimi zaman hiç konuşmamaları, ama birbirlerine hep kibar ve iyi niyetli bir tavırla yaklaşmaları beni rahatsız etmiyordu. Onları oldukları gibi, hiç tepki göstermeden kabul ettiğim sürece ne asi bir genç, ne de idare edilmesi zor bir delikanlı olacağımı biliyordum. Anne ve babaya duyulan sevgiyi sürdürmek özel bir beceri istiyor: Onlarla olan bağlara dayanmak zorlaştığı an o bağları hemen koparmak gerekiyor! Ergenlik çağımda kendimi bir sürü şeyden alıkoydum, ama bu durum bana çok acı vermedi.

Latinceyi seviyordum. Günümüzün insanı için yanıp kül olmuş, tarihe karışmış, toprağa girmiş, unutulmuş, gömülmüş, ukalâ, yapay ve ölü bir dil

olan Latince'ye karşı sevgim beni geçmişe saygı duymaya yöneltti. Hayvandan farklı olan insanın yaptığı her seçim, onun ileride pişmanlık duymasına, kendisini sorgulayıp kararsızlıklar yaşamasına neden olabilir. Maximilien ticaretle uğraşmamı istiyordu; doktor, mimar ya da avukat olmama da sesini çıkarmazdı. On sekiz yaşındaki oğlu, karşısına geçip ona arkeolog olmayı istediğini ve bu mesleğin onu büyülediğini söylediğinde çok şaşırdı. Ona karşı çıktığımı ya da meydan okuduğumu düşünmedi hiç. Kazı alanlarından, belli kurallar çerçevesinde yürütülen kazı çalışmalarından, uzak ülkelere yapılan gezilerden söz ederken yüzümün büyülenmiş bir ifadeye büründüğünü görmüştü.

Bugün, umutlarım yitirmiş biri olarak mı görüyorum kendimi? Yaşamımdaki kötü rastlantılar, dengeli, tutkulu ve ünlü biri olmamı sağlayan, benim de başarılı ve yetenekli bir şekilde yaptığım mesleğimi etkiliyor mu? Yoğun pişmanlık duygularına kapılarak acı çeken insanlardan değilim. Bütün bunlara karşın, beni şu anda bulunduğum duruma geçmişe duyduğum sevgi getirdi. Başkaları, zalim bir dünyanın karşısına tek başına çıkmamak için annelerinin kucağına sığınırlar. Ödlekliğin ta kendisidir bu! Ötekiler de Tanrı'ya sığınırlar. Kendilerine yalan söylerek düşüncelerden kaçarlar, gerçekleri yadsıyarak yaşarlar. Gerçekte var olanla düşlerde var olan arasında nazik bir denge kursalar da her konuda sorumluluk duyan insanları severim. Belki de kendimle ilgili düşüncelerim o kadar sağlıklı değil. Bir canlının kimliği nasıl bir şeydir? Kendimizi hiç iyi incelemeyiz; başkaları da kendimizi tanımamıza yardımcı olacaklarına bizi

yanılgılarımızla başbaşa bırakırlar.

Toprağın çocuğu olan ben, onun kucağına küçük mutlulukları yakalamak için yeniden koşuyorum. Arkeologlar, yaşadıkları yüzyıldan, kendilerine benzer canlılardan, olaylardan, sürekli ilerleyen zamandan korkarlar. Ne şu ana, ne de geleceğe yer yoktur yaşamlarında: Yalnızca geçmiş ilgilendirir onları. Mezar taşlarına, testilere, bronz kemerlere duydukları sevgiyi paylaşacak, kendileri gibi korkak insanları harekete geçirmeye çalışırlar. Julius Caesar'ın, Perikles'in yaşadığı yıllardan da eski dönemlere ait saçma sapan izler bulmak, Albert Einstein, Neil Armstrong, Ronald Reagan, Margaret Thatcher ve Mihail Gorbaçov'a hakaret etmek anlamına gelmiyor mu? Böyle düşünmek rahatsız ediyor beni; birdenbire arkeolojiden nefret etmeye başlamadım, yalnızca arkeolojiyi küçümsüyorum artık. Dürüstlük gibi bir erdem şu anki durumumda bana iyi gelirse, yarın kendime karşı daha dürüst olmayı deneyeceğim.

Maximilien sonunda mesleğimin hem yüce, hem de komik amaçları olduğuna karar verdi. Bunları düşünürken Ahmed ortalıkta dolaşıp duruyor, ama ben o yokmuş gibi davranıyorum. Gri kum tanelerini seviyorum, sıradan heykellere büyük bir tutkuyla bağlanıyorum, zamanla yeşil bir renge bürünen oturakları gizleyen tozdan başka hiçbir şeye saygı duymuyorum. Freud'un yazdıklarına takılıp kalmış olsaydım mesleğimin yüklendiği gizli anlamlar üzerine kendimi sorgulardım: Toprağın belki de beni istemeyeceğini düşünüp kimseye söyleye-

mediğim bir korkuya kapılıyor, ama bir yandan da kesinlikle toprağa geri dönmeyi mi istiyorum ya da şimdiden sonumu bildiğimden kendimi ergenliğimden beri zamansız gömülme törenime alıştırmaya mı çalışıyorum? Kendimi incelemem çok uzun sürmez; Freud'un içebakışının insana kötü oyunlar oynayacağını bilirim. Geçen zamanı düşünmekten kurtulmalıyım: Günü gününe, hatta saati saatine yaşamak bana bu durumda daha iyi gelecek.

Tutsaklığım, bir şeyleri bekleyerek, bir şeylere özlem duyarak, kendime işkence ederek geçmemeli. Tutsaklığımın sıradan bir tatil olduğunu düşünmeliyim. Buna kendimi inandırmam çok önemli Bulunduğum ülkedeki insanların, inandıkları dava yüzünden tutsak düşmediğimi varsayıyorum. Kendisine haksızlık yapılmasına sinirlenen, alıngan bir genç adam olarak şu an burada bulunuyorum. Hiç beklenmeyen koşulllar altında insanın normal davranmasından daha kötü ne vardır? Çevremdeki insanları anlamak, onları egemenliğim altına almak istiyorum. Bu, sürekli düşündüğüm, bir türlü yadsıyamadığım sıradan olma isteğimle çelişiyor. El sürülmemiş, acı çekmemiş biri değilim. Kimi zaman bana zarar verdiklerini, kimi zaman da sürekli acı çektiğimi düşünüyorum; farklı ruh halleri arasında bir denge tutturmaya çalışıyorum.

Kaçırıldığım günün ertesi günü gösterdiğim tepkileri anımsıyorum. O günlerde sağlığım iyiydi. Gücüm kuvvetim yerindeydi, bazı isteklerimi söylüyordum. Önce kendime birkaç görev verdim. Benim yerimde Maximilien olsa o da aynı şeyleri ya-

pardı; o yaşamımda bana hep örnek oluşturmuştur. Bir yanlış anlaşılma sonucu buraya düştüğümü, bir yanlışlığın kurbanı olduğuma kendimi inandırmıştım. Bu geri kalmış ülkenin halkıyla bir alıp veremediğim olmadığına göre, onların da beni tutsak olarak tutmak için hiçbir nedenleri olamazdı. Onlara parlak düşüncelerimi anlatıyordum. Onların ahlak anlayışları ile benimkisi arasında fark yoktu. Birbirimize benziyorduk, birbirimizin iyiliğini isteyen eşit insanlardık. Kısacası, hümanisttik. Suçsuzluğum kanıtlanır kanıtlanmaz her şey değişecekti: Uçağa kadar bana eşlik edecek, beni içtenlikle çiçek ve özür yağmuruna tutacaklardı. Bu iyimser düşüncelerim, bir haftadan kısa bir zaman sonra yok oldu. Gerçekleri gördüğümde kendime öğüt vermeye başladım: Tutsakların en kusursuzu, en yeteneklisi olacaktım. En çok dikkat etmem gereken şey, ruh sağlığımı korumaktı. ışsizliğin etkisini azaltmak için kendime oyalanacak uğraşlar bulmalıydım. Gardiyanlarıma suçsuzluğumu anlatmanın bir anlamı yoktu, çünkü benimle konuşmaktan kesinlikle kaçınıyorlardı.

Bir tutsağın, neden tutsak olmaması gerektiğini anlatması çok gereksizdir. Tutsaklığın tanımı gereği, tutsak zaten suçsuzdur. Ona düşmanca davranan kişilerin eline düşmüşse, tutsağın bu olayda hiçbir sorumluluğu yoktur. Tek yapacağı, iç sıkıntısını öldürmektir. Beni tutsak eden savaşçıları iyice tanımaya karar verdim. Tarihöncesi dönemlerden, ilkçağdan şimdiye kadar hiç ilgimi çekmemiş olan Ortadoğu'nun sıcak sorunlarına birdenbire atlamam gerekiyordu. Birkaç saat kişiliğim üzerine düşünerek bana yardımcı olacak bazı sonuçlara

vardım: Evet, dünyanın bu bölgesini hiç rahatsızlık duymadan yokmuş gibi kabul edip yoğun bir küçümseme ifadesi takınarak bu topraklara gelmiştim. Her an kanın döküldüğü ve silahların patladığı bir ülkede tüm dünyanın alkışlayacağı arkeolojik bulguların elde edileceği kazı çalışmalarını yapmak için dilediğimiz gibi dolaşmaya hakkımız var mı? Kendi suçumu böylece kabul ettikten sonra beni yolumdan çevirenlere hiç kin duymamaya karar verdim. Onları affetmek hiç de kolay değildi: Bir yanağıma vurulunca ötekini çevirecek kadar hıristiyan değilim ben. Başıma gelenlerle ilgili çok kesin yargılarda bulunmaktan kaçınmaya karar verdim.

Yapabileceğim en iyi şeyi yaparak, açık görüşlü bir entelektüel gibi davrandım: Sürekli değişen gardiyanlarıma onları anlamak istediğimi söyledim. Onları anlayabilmem için bana İngilizce ya da Fransızca bir Kur'an getirmelerini istedim. Bunu söylediğimde tepkileri çok sert oldu: Kendini beğenmiş bir kurban gibi davranmıştım! Oysa bir tutsağın tek bir şeye hakkı vardır: sessizlik içinde acı çekmek. Ancak kısa bir zaman sonra gardiyanlarım fikir değiştirdiler. İncil'i hiç okumadım, Mısırlıların Ölüler Kitabı'na da hiç göz atmadım; özellikle bu kitabı okumamış olmak bir arkeolog için kabul edilemez bir eksikliktir. Önce Kur'an ile arama belli bir mesafe koymak istedim. Kur'an'daki kişiler pek içime sinmedi: Muhammed bana bir şey söylemiyordu, fetihlerin öyküsü de Roland'ın Roncevaux'da ya da zavallı havacı Guynemer'in Birinci Dünya Savaşı'nda kullandığı uçakta yaptığı keşifler kadar nafile görünüyordu. Tanrılar ve peygamberler bizim için kaslarını, göğüslerini, güçlü

bacaklarını ve uzun boylarını betimlemekten vazgeçmeliler. Bütün bunlara karşın Kur'andaki ayetlerin, en eski inançlara karşı anlayışı ve sevgiyi de içermesi beni çok şaşırttı: Musa ve İsa, bu kitapta kendi kitaplarındaki kadar sıklıkla anılıyorlar. Vardığım bu noktadan yola çıkıp Kur'an'ın liberalizmine inanmam için aşmam gereken yalnızca bir eşik kalmıştı, ama ben onu aşmadım.

Soyut inanç gösterileri karşısında kızgınlığa kapılıyordum: Başını döndürerek insanı gerçekliğin dışına itme, boş kuruntular, kendini aşma, bedeninden sıyrılma isteği ve yeniden doğma arzusu. Titizlikle yapıldığı belli olan çevirinin yetkinliğine karşın bir sureden diğerine geçerken uzun bir duayı okuyormuşum izlenimine kapıldım ve kendimi birdenbire bilinmeyenin zorbalığının egemen olduğu bir dikta rejiminde buldum. Evet, bir kum fırtınasına kapılmıştım, ama bir tek kum tanesini bile göremiyordum. Kendimi bu fırtınada bulduğum an, kitabın anlatım özellikleri birden değişti; beni kendimden uzaklara götürmüş olan kitap, aniden ayaklarımı hızla yere bastırıyordu; gündelik yaşamla ilgili reçeteler veriyordu bana: Peki neden solunum yollarına iyi gelen egzersizlerin, mayonezin kıvamını tutturmanın incelikleride anlatılmamış? Samimi bir coşkuya kapıldıktan sonra bunları okuyunca sinirlendim. Beni saflığa yöneltmişlerdi, şimdi de dizlerime taktığım tozluklardaki düğmeleri inceliyorlardı. Emredersiniz, komutanım! Kitabı yirmi kezden fazla okudum. Kur'an'ın çöl yaşamı için yazılmış olduğu sonucuna vardım: Bir yandan var olmayan, bedensiz bir Tanrı'dan söz ediyor bir yandan da şuna benzer somut ve sıradan öğütlerde

bulunuyor:

"Rüzgâr eserken kuyuya giden yolun nasıl bulunacağını farklı yöntemlerle on ya da on beş derste anlatan öğütler"

Kur'an sayesinde artık sürekli kendimi düşünmüyorum; kafamdan geçen endişeler ve ince alayla süslü düşünceler, Kur'an'a yenik düştüler. İnsan, atalarının inançları ile ilgili bilgi sahibi olunca kendini güçsüz hissediyor. İnancını yitirdiği için kendisini suçlamaya başlıyor ya da belli bir dine hiç soru sormadan bağlandıkları için atalarını suçlu buluyor. Atalarının günümüzde hiç de saygı duymak zorunda olmadığı pek bilinmeyen bir inanca sahip olduklarını öğrendiğinde ise çok daha fazla sarsılıyor. İnsan o zaman yeni değerlerle, var olabileceğini aklından bile geçirmediği bir biçim ve duygu dünyasıyla, mantık dışı bir kesinlik ve bilgelikle yüklü açıklamalarla karşı karşıya kalıyor. Korkunun da eşlik ettiği bu zevkli yolculukta yaşananları, bir arkeoloğa göre ancak Aztek tapınaklarını birden karşılarında gören İspanyol askerleri yaşamışlardır. Geçmişteki her şeyi içine alan İslam dininin tarihi ve yaşanış biçimi konusunda hiçbir şey bilmiyordum. Canlı ve tehlikeli olan, bende trajik izler bırakan bu uygarlığı inceleyerek benliğimle girdiğim sürekli hesaplaşmadan kendimi kurtulabilirdim.

Uygarlığın gizlerini öğrenmek istedim; bilgi kaynaklarımın kutsal kitaplarla sınırlı kalması hoşuma gitmedi. Bu isteğimi kime söyleyebilirdim? El kol hareketleri ile isteklerimi söylemeye çalıştım; artık

yalnızca somut besin maddeleri değil, yüreğime seslenecek, soyut konularla ilgili kitaplar da istiyordum. Aslında çok şanslıydım, çünkü yakalanmamdan bir buçuk hafta sonra bana Kur'an'ın dışında Arap şairlerin kitaplarının düzgün Fransızca çevirilerini getirdiler. Tutsaklığımın başlangıcından beri içimi kemiren kaygılardan beni uzaklaştırdıkları için onüçüncü yüzyılın gizemlerine kolayca kaptırdım kendimi. Başka şairlerin yanı sıra Ibn Al-Ca'Bari'nin de şiirlerini ezbere okumaya başladım. Beni büyüleyen şu dizeler üzerine düşünmeye başladım:

Toplamadan önce
varlığımın parçalarını
beni yerleştirmeden önce
tam ortasına
evrenin altı yerinin
Evet, kesinlikle tam ortasına
beni çevreleyen her yerin
duyurdun bana
Sözlerini.

Bugün bile bu tür sözlerin bende nasıl duygular uyandırdığını kendime sorup duruyorum. Gizem konusunda hiç de yetenekli değilimdir; çevremdeki her şeyin en azından incelenebilir olmasını isterim. Saçma şeylerle karşılaştığımda onlardan kaçınmak için elimden geleni yaparım. Yalnızca aklımın çizdiği doğru yolda ilerleyebilirim. Olur da bu yoldan çıkarsam belki çevremdeki herkes affeder beni, ama ben kendimi çok zor affederim. Evrenin inançlarım doğrultusunda hareket etmemesi ve evreni ona hiç de uygun olmayan bir kalıba sokmaya çalışmam sonucunda yüreğimi kaplayan duygular, aklın çizdiği yoldan çoktan sapmış olan benliğimi

daha da uzaklara sürükledi. İnsanı kendinden geçiren şiirleri sevmem, bilinçaltımın bana oynadığı kötü bir oyundu ve ben bu oyundan büyük zevk aldım.

Hep aynı olan günler birbirini izliyor. Ahmed yüzündeki gülümsemeyi sürekli taşımaya karar verdi. Ben de onun sessizliğine kendimi alıştırmaya karar verdim. Bu sırada geçmişimin farklı bölümlerini didik didik ediyorum: Her an uçup elimden kaçabilecek olan belleğin, bir kaybolan bir ortaya çıkan vakanüvisi gibiyim. Aniden buharlaşıp yok olan anılarımı düşünerek içinde bulunduğum durumu unutmayı başarıyorum. Bellek uyuşturucuların en keyiflisi! Mahkemeye benzer bir yerde kendimi sert bir ifade ile suçluyorum:

— Bay Cervinius, 27 Mart 1971 günü gecenin üçünde ne yapıyordunuz?

Hem suçlayan, hem de suçlanan kişi olarak bu soruya karşı çıkmıyorum; aslında suçlanan kişi bu soruyu şöyle yanıtlayabilirdi:

— Ya siz bayım, o gece siz ne yapıyordunuz? Bahse girerim ki o gece her ikimiz de uyuyorduk.

Aklımı korumak için bir kişiye bağlanmalı, onu izlemeli, yargılamalı ve onun düşüncelerinin, umutlarının, kaygılarının neler olabileceğini bulmalıyım. Bu çözüm yolunu uygulamak için Elisabeth'i seçtiğimde, yüreğim çok güçlü duygularla sarsıldı.

Olgunluk sınavına girdikten sonra, planlarımı Maximilien'le konuşmanın zamanı geldi diye düşündüm. Aile ile olgunluk sınavı sonrası yapılan bu

tür bir konuşma, yetişkinliğe doğru ilk adımların atıldığının göstergesidir. Burjuvazinin tam olarak var olduğu toplumlarda yetişkin olmak, sorumluluklarının bilincinde olarak ve hiçbir değişiklikle sarsılmayacağı baştan kabul edilen toplumsal düzene uyarak gelecek ile ilgili planlarını anlatmak demektir. Fransız taşrasına göre nükleer çağın hiçbir ayırd edici özelliği yoktur. Hiroşima bizim için İmparatorluğun sona ermesinden ya da Neil Armstrong'un ayda attığı o küçük adımdan daha önemli değildir. Beklenmedik olaylardan kendimizi koruruz: Beauce ovası sayesinde besleniriz, bağlarımızda çok fazla üzüm yetiştirilir, günde sekiz saat çalışırız, dibi ıslak kumlarla kaplı Loire adında şirin bir ırmağımız vardır, dünyanın merkezi hâlâ Fransa'dır ve ulusal dengenin, artık Hong Kong ve Güney Kore'de daha ucuza satılsalar bile hâlâ babamın kumaşlarından dikilen Fransız giysilerinden hiçbir farkı yoktur.

Topraklarımızdan petrol çıkmaz, ama bizim fikirlerimiz vardır; ne de olsa entrika ve şantaja meraklı, lükse düşkün insanlarız. Ne Doğu'nun ne de Batı'nın yanında yer alır, her ikisi ile de uyumlu olmaya çalışan tarafsız bir tavır belirleriz. Yalnızca kendi çevremdekileri kibarca eleştiriyorum; Lille'li başka insanları yargılamak gibi bir niyetim yok, çünkü ben de onlardan biriyim ve günün birinde ruhumu boynuma asarak, gözlerim yaş içinde yine onların arasına dönmek istiyorum.

— Konuşalım! diye öneride bulundu Maximilien. Bu öneri aramızdaki nezaketin sona erdiği anlamına geliyordu.

Arkeoloji ile ilgili planlarımı yineledim. Akıllıca

olmayan, ama iddialı görünen formülümü söyledim ona:

— Başarırsam, elitlerin sınıfına gireceğim.

İşadamı olmamaya kararlıydım. Babam beni vazgeçirmeye çalışmadı: Beni anlayacak ve benim isteklerim ile onunkilerin çakışmasının bir zorunluluk olmadığını bilecek kadar serbest görüşlü biriydi. Bana oldukça ciddi bir söylev çekti:

— Söylediklerinin iyi ve kötü yanlarını tartışmanın bir anlamı yok: Nesnellik ne de olsa uydurulmuş bir kavramdır. Ne istiyorsan onu yapacaksın. İsteklerini onaylıyorum ve onları gerçekleştirmen için gerekli olan parayı sana vereceğim.

Bu sözler beni şaşırtmadı: Babam kendi irademe göre hareket etmemi istiyordu ve iyi bir baba olmak için çabalıyordu; kuşkular, tartışmalar, olası pişmanlıklar ise daha sonraki yıllarda baş gösterecekti.

Vaugirard sokağında ne büyük ne de küçük sayılabilecek bir oda kiraladım. Yaşıtım olan gençlerin tinsel acılarından habersizdim. Bu durumda sınırsız özgürlüğüm bana ne sağlayacaktı? Başarılı bir arkeolog olmak için eskiçağ tarihini öğrenmek ve iyi bir hocanın sınıfına düşmek gerekiyordu. Sorbonne'da aldığım uzmanlık alanı derslerinin gerçekten yararlı olup olmadıklarını soruyorum kendime. Bilgili olma birikimin mi, belleğin mi yoksa sağduyunun mu işi? Herkes ekmeğini kazanmak ve yaşamdan keyif almak için doğal yetenekleri çerçevesinde kendisine bir yol çiziyor. Ben de yaşamımın dolambaçlı yollarında her konuda sık sık tereddütlere kapıldım; zaten insanın karakteri bu şekilde oluşuyor, eğilimleri ön plana çıkıyor. O yıllarla ilgili zihnimde canlanan imge çok sıradan. Bilgiye duyulan açlık, eninde sonunda ya oburluğa

ya da eğlenceye dönüşmüyor mu? İkisi arasında bulunması gereken orta nokta ve insanın kendi yeteneği nerede? Bu soruları sorarken atak davranışlarda bulunanları ya da garip şeylere hayranlık duyanları görmezden geliyorum.

Uzun vadeli düşündüğümde beni kurtaranın zayıf imgelem gücüm olduğunu görüyorum. Her zaman inatçı oldum. Bir yıldan kısa bir zaman içinde en ünlü arkeolojik kazı alanlarının on bin fotoğrafını sakin bir mutluluk içinde zihnime yerleştirdim. Bugün bile gözlerimi kapadığım an bu fotoğraflardan biri belleğimde canlanıveriyor. Roma Anfitiyatrosu'nun her taşını bilirim; Akropolis'e hiç gitmemiş olsam da o bölgenin en iyi rehberi olabilirim. Kartaca kalıntılarının üzerindeki güneş batışlarını ve gün doğumlarını en ince ayrıntılarına kadar betimleyebilirim; Tebai'nin benim için hiçbir gizli yanı yok. Angkor ya da Tikal'in tarihini de çok iyi bilirim; o bölgede yaşayanlar tropikal bitki örtüsünden kurtulmaya çalışırken ben de zihnimde onlara eşlik ediyordum. Bilgim uzak yerlerle sınırlı değil: Temellerinin ortaya çıkışını izlemek için her yıl Marsilya'ya giderim.

Elisabeth benimle aynı dersi alıyordu: Yüksek Orta Çağ Sanatı. Yıldırım aşkına kapılmadan, romantik rüzgârlarda savrulmadan birdenbire onun tam bana göre olduğunu farkettim. İkinci buluşmamızda aramızdaki ilişkinin ciddi olacağını anlamıştım. Aşk ilişkilerinde hiç deneyimim yoktu, Fernande'ın yerli yersiz konuştuğu için cadaloz dediği kuzinle yaşadığım kısa beraberliği saymazsak. Benden daha yaşlı kadınlarla sağlık konusunda sohbet etmiştim; onlarla ilişkilerim tutkusuz birer hovar-

dalık gösterisiydi. Sıradan bir mizacım olduğunu kabul etmeliyim. Belki de sinirlerimi sağlam tutmak için harcadığım enerji, sonradan eleştirdiğim bunalımlara girmeme neden oluyordu. Annem kadar erdemliydim; Maximilien'in üzerine kesin olarak hiçbir şey bilmediğim kaçamakları, uçarı davranışlardan kaçınmama neden oldu. Tenin aşırı isteklerine boyun eğmedim; şu anki durumumda da kendimi bu şekilde eğitmiş olmam bana yardımcı oluyor. Sevişmek, görev yerine getirme duygusunun eşlik ettiği bir zevk olmalı. Aslında söylediklerimden anlaşılacağından çok daha az ahlakçı biriyim; şu an sevgi ile ilgili düşüncelerimi eleştiriyorum. Kendimi gözetlememeye karar verdiğim an, hoş ve doğal, yumuşak ve duygusal biri olmayı becerebiliyorum.

Elisabeth ile zevklerimiz çok uyuşuyordu. O da geçmişi seviyordu, düşgücünü kullanmasına izin verdiği için. Çevresinde gün boyu süren utanmaz davranışları kararlı bir şekilde eleştiriyordu, ama kafasındaki ideal kişiyi aradığını itiraf edemeyecek kadar da moderndi; üniversite çevresindeki önemsiz kötü alışkanlıklar onu rahatsız ediyordu. Az içki içiyordu, uyuşturucu kullanmıyordu ve iki insanın birbirini daha iyi tanımak için yapmaları gereken ilk işin birbirini yatağa atmak olmadığını düşünüyordu. Bana kem küm etmeden şunları söyledi:

— Bakire değilim, eğlence düşkünü biri de değilim.

Bu sözler beni dürüstçe uyarıyordu: Garip kuruntulara ve utangaç ertelemelere gerek yok. Politikadan söz ettik: O benden daha solcu görünüyor-

du, benim düşüncelerim çok net olmadığından bu alanda zorlanmadan onun yanında yer aldım. Sonra ailelerimizden söz ettik: Onun ailesi ile benimki arasında evlilik olayının fırtına kopartacağı bir farklılık yoktu. Sıra öpüşmeye gelmişti. Alesia'nın kuşkulu konumu hakkında bir konuşma, de Gaulle konusunda bir görüş ayrılığı, ne Elisabeth'in ne de benim sevdiğimiz bir polisiye film üzerine konuşma, bir fincan naneli çay, hiçbir şeyi atlamamak gerektiği için bir kadeh viski ve en sonunda küçük yaramaz öpücükler gibi hızla birbirini izleyen iki kurnaz iltifat: Çenesinde bir keşişi günaha sokacak kadar hoş duran bir çukur vardı ve koltukaltları kuş yavrularının yuva yapmasına yetecek kadar tüylüydü. Daha fazla iltifat etmeme gerek kalmadan benimle odama geldi. Yavaşça soyunmaya başladık, sonra birden hızlandık. İkimizin birleşmesi, dünyanın en basit ve en az heyecan veren olayıydı: Sonuç olarak ilk günden beri olacağını bildiğimiz bir şey gerçekleşmişti. Ağzımdan önemli sözler dökülmedi. Elisabeth ağırbaşlılığı elden bırakmadı, ama benden daha fazla konuştu:

— İleride seni çok seveceğime inanıyorum, tabii bu seni rahatsız etmeyecekse.

Hemen yanıtlamadım: Kendime zevk, eğlenceli bir kayıtsızlık ve o en kızgın aşk ateşi arasında seçim yapacak zaman tanıyormuş gibi yaptım. Bu tür durumlarda diyalektiğe fazlaca yer vermek çok sıkıcı oluyor. Tekrar sevişmeyi yeğledik ve yorgunluktan dizlerimiz tutmaz hale gelene dek seviştik. Uyuyakaldık, uyandığımızda birbirimize aşıktık. Her yönüyle uygun olan şimdi'nin, yerini belirsiz bir geleceğe bırakmaması için hiç plan yapmadık. Yine de sıradan aşıklardan farksızdık, yaşamın her anını bir mucize ile karşı karşıyaymışız gibi algıla-

maya başladık. Yanmayan bir lambaya, eskimeye başlayan bir çift terliğe, huysuz bir kapıcıya, hiç durmayacakmış gibi yağan yağmura, yarısına kadar okunmuş bir romana, fazla olgun bir portakala, hiçbir anlama gelmeyen iç çekmelere hayranlık besliyorduk. Sıradan şeylere duyulan hayranlık, bizi mutluluktan içi içine sığmayan, neredeyse kutsal yaratıklar haline getirmişti.

Elisabeth'ten yanıma taşınmasını istemedim, o da benim günlük varlığımı paylaşmak konusunda bir öneride bulunmadı. Birbirine yapışık yaşamaktansa insanların zaman zaman biraraya gelmeleri daha güzel. Birbirimize duyduğumuz tensel minnetin ağırlığı altında ezilmeden, aramızda ateşli bir uzaklık olmasına özen gösterdik. Zihnimdeki ufak tereddütler zamanla kayboldular. Kendime şu soruları bile sormadım: Başka kadınları da tanımak gerekmez miydi? Yıldırım aşkına benzemeyen bir aşkı ille de olgunlaştırıp yüceltmek mi gerekir? İkimiz birbirimiz için mi yaratılmışız? Çevremizdeki öteki çiftler, bir ayrılıp bir barışıyorlardı. Biz ise kürek cezasını andırmayan, zor görevlerle yüklü olmayan bir anlaşmanın taraflarına benziyorduk. Yüksek öğrenim alanlarımız da benzeşiyordu. Birbirimize çok önemli sözler vermiyor, açıkça ifade edilmeyen yeminlerin aramızdaki sessizlikte biraraya gelmesini sağlıyorduk.

Elisabeth'in Limoges'da oturan annesi ile tanıştım. İki ay sonra ben de onu Maximilien ve Fernande ile tanıştırdım. İlişkimizin her aşaması, önceden bilinebilir bir nitelik taşıyordu; ama aramız-

da oluşan hiçbir şey bize sıradan gelmiyordu. Öğrenim yılı sona erdiğinde birbirimize garip ama çok değerli bir hediye verdik: Birbirimizden izin alıp yaz tatili boyunca görüşmemeye karar verdik. Bir şeyden emin olmaya çalışıyorduk: Temmuz'un ilk günlerinden Ekim ayının sonuna dek acı çekmeden ayrı yaşayabilmeyi becerebilecek miydik? Kendi kendime birini sevmenin, ufak kaçamakları anlamsız kıldığını söylüyordum. Hayvansı özellikleri çoktan yumuşatılmış olan bedenimin, fiziksel zevke kendini kolayca kaptıracağını sanmıyordum. Başka bir kadınla bir kez yattım; tiksinti duymadım, ama sonra pişmanlık çok ağır bastı. Bu olay, Elisabeth'in artık yaşamımda vazgeçilmez bir yeri olduğunu bana gösterdi. Okul başlar başlamaz ona evlenme teklif etmeye karar verdim. Onun özgürlüğünü kısıtlamayacağıma emindim; o da bu anlaşmayı, evliliği bir yıl ertelememiz şartıyla kabul etti. Aslında bu teklif uzun vadeli bir anlaşmaydı; anlaşmanın da gelecek için girilen bir bahisten farkı yoktu. Bir yıl boyunca sevgilimi, karım olmaya ikna etmeye çalışacaktım, o da yılın sonunda arkeolog olmayı başaracaktı.

İradem dışında bana sunulmuş olan seçeneklerin her ikisi de çok kötü: Anılarıma saplanıp kalmak ya da tutukluluğumu kabul edilemez bir durum olarak görüp kendime acı çektirmek. Belleğin hüzünlü dinginliği ile her gün yaşadığım belirsizliğin işkencesi arasında garip bir orta yol bulmuştum kendime. Sürekli değişen gardiyanlarım artık nasıl biri olduğumu anlamışlardı: Başka birinden ne daha fazla uyanık, ne de daha fazla çılgındım. Karşılarında sıradan bir tutsak vardı. Düşüncesiz bir

davranışta bulunmayacağıma emin olan gardiyanlarım, repertuarlarındaki her türlü numarayı bana sergilediler. Önce beni sürekli yeniden başlayan bir yolculuğa alıştırdılar: Gözlerimde bir bant, bir jipin ya da kamyonun arkasına atlamalar, çok bozuk bir yolda sarsıntılar, kısa bir mola, yeni bir aktarma, acele, duraksama, beni bir haftadan fazla aynı çadırın altında ya da aynı derme çatma kulübede tutmayı kesinlikle reddetme. Bu taktiği anlamam uzun sürdü: Beni kendisine kocaman çölde bir yer bulamayan zavallı biri olduğuma inandırmayı deniyorlardı; bir de olur da ülkem yerimi gizlice belirleyip uçaktan beni aramak üzere paraşütle görevliler indirirse, ben çoktan onların indiği yerin yüz kilometre uzağında olacaktım.

Sürekli oradan oraya taşman bir torba çamaşırdan farksız olduğumu düşünüyordum. Bu gereksiz hareketlilikten kısa bir süre sonra bana daha fazla acı veren bir dönem başladı. Bir gün kendimi karanlık bir mahzende buldum. Tek başıma bırakıldığımı anlayınca cehennem ateşinde yanacağım gün işte geldi diye düşündüm. Fiziksel işkenceden önce manevi işkence başladı. Üç gün yalnız kaldıktan sonra isyan ettim. Saatte yirmi ya da otuz kez avazım çıktığı kadar "Neden, neden, neden?" diye bağırdım.

Bu çığlıklar hayvansıydı, ama garip bir şekilde beni yatıştırdılar. Sonunda sinirlerime boyun eğmiştim. Gereksiz çığlıklar, ağzımdan daha sık çıkmaya başlayınca yorgun düştüm. Bir türlü anlayamadığım durumumun hıncını, bedenimden almaya karar vermiştim. Başıma gelecek kötü olayları sezerek sekiz gün boyunca koyu karanlıkta kaldım. Ba-

zen mantıklı düşünmeye çalışıyordum: Bir esir başka bir şeyle takas edilebilmek için canlı kalmalıdır. Ya beni bu şekilde saklamaya devam edecekler ya da ülkeme duydukları nefretin ve kendi güçsüzlüklerinin hıncını benden alacaklar. Benim gibi insanları, ya belli bir nedenden dolayı ya da kaçırmalarını haklı göstermek için öldürüyorlar. Elimi kolumu oynatarak kendimi ifade etmeyi boşu boşuna denedikten sonra en ince işkence yöntemlerinden geçmeyi isteyecek kadar yoğun bir duygusuzluğa kapıldım. Ertesi güne çıkmamın mümkün olmayacağı korkunç olayların başıma geleceğini düşündüm. Akıl, en ulaşılmaz noktalarında işte bu şekilde işler: Başına her türlü kötülük gelen insan, fiziksel işkencelerin katlanılabilir olduklarını söylemeye başlar.

Durumuma şükrederek sonunda sakinleşmeyi başardım. İçinde bulunduğum küçük oda kollarımı ve bacaklarımı biraz gerebileceğim kadar genişti: Bu durumda yapabileceğim en iyi hareket pazularımı güçlendirmekti; bu jimnastik hareketleri beni çabucak yoruyordu. Zamanı öldürme yollarından biri olan uyku imdadıma yetişti. Üstümde koşuşturmaya başlayan birkaç büyük böceği ve iki fareyi gördüm. Bana hiç kötü davranmadıklarını farkedince onların başka bir yerden beslendiklerini anladım. Çok sevimli bulduğum bu hayvanları evcilleştirmeye çalıştım, ama bu alanda hiç deneyimim yoktu. Onları okşamak istedim. En ufak bir temasım, ortadan yok olmalarına neden oldu. Belli belirsiz duyulan ıslıklarımın, onları taklit ederek çıkardığım seslerin ya da bir şarkı mırıldanmamın onları korkuttuğunu düşündüm bir ara. Farelerin

müziğe bayıldıklarını söyleyemem; hem zaten benim de sesim hiç iyi değildir. Artık varlığıma alışan kemirgenler, bana karşı kayıtsız olmaya karar verdiler; iğrenç olmaktan çok endişeli görünen gözlerini gördüğümde arada bir akıllarına geldiğimi anlıyordum. Zamanla onlar da bana alıştı; artık beni hiç görmemeleri kendimi aşağılanmış hissetmeme neden oluyordu. Ben onlar için bazı yerleri daha sıcak bazı yerleri daha soğuk olan, kimi zaman hareket eden bir kütleydim. Bana verilen bifteğin de şimdiye dek buldukları en lezzetli et parçası olmadığına emindim.

Kendime ayakları daha fazla yere basan yalanlar söylemeliyim. Kaleme dökmeden, zihnimde aileme sevgi mektupları yazmanın şu an çok gereksindiğim bir eğlence olacağını düşündüm. Elisabeth, İsabelle ve Mona ile iletişim kurmak ya da kuruyormuş gibi yapmak bana çok iyi gelecek. Bu tür bir kandırmacaya sığınmazsam kısa zamanda aklımı yitirecek, umutsuzluk çukurunda çırpınacağım. Kurduğum bir cümleyi düşünüyor, onu düzeltiyor, ezberleyene kadar birçok kez yüksek sesle yineliyordum. Cümle belleğime kazınınca sinir bozucu bir inatla onu hemen değiştiriyordum. Bir yandan da hem nankör, hem de zor olan bu çalışmayı yaptığım için kendimle gurur duyuyordum. Bazen kafamda cümleler birbirleriyle yarışıyor ve belleğimde birikiyorlardı. Mükemmel olma kaygısı her şeyden üstün geliyordu: Önce soluk soluğa aklıma ilk gelenleri sıralıyor, sonra daha uyumlu cümlelerle dolu paragraflar oluşturuyordum. Basit bir dil kullanmalı ve duyduğum acıyı gizlemeliyim diyordum kendime.

Bu kurmaca mektuplaşmanın işlevi ne olmalı? Ailemi endişelerini gidermek için iyi olduğuma inandırmalıyım. İnsanın, duygularını koruyabildiği sürece ailesinden ayrı kalması o kadar da kötü bir şey değil. Bu düşünce çok aptalcaydı, ama bana güç veriyordu. Ancak yazdıklarımda bu tavır sezilirse ne kadar yapmacık olduğum anlaşılabilirdi: Yakınlarını, o öldükten sonra yaşamlarını mutlaka eskisi gibi sürdürmeleri gerektiğine inandırmaya çalışan tutuklunun durumuna düşmekten kaçınmalıydım. Ahlaksız biri değilim, yalan söylemeyi de hiç sevmem. Burada bana verilen zorunlu boş zamanlardan yararlanarak Elisabeth'e aniden kesilen ilişkimizi duygusal ama aynı zamanda cesur bir şekilde incelemesini önermeliyim. Ona duygularımı anlatıp beni onaylamasını isteyeceğim. İnsanın sevdiklerine onları hâlâ sevdiği için ne kadar mutlu olduğunu hatırlatması iyi bir şeydir. Elisabeth ile konuşurken, sessizliklerimizin ve karşılıklı utanmalarımızın ilişkimize zarar vermek yerine, ona görülmeyen bir boyut kazandırdığını söylemeliyim: insanın bir ilişki sırasında kısır tartışmalardan kaçınarak kendinden verdiklerini hiçbir zaman gözler önüne sermemesi gerekir.

İsabelle'e yazdığım mektuplarda daha kapalı bir dil kullanmalıyım, çünkü onun yaşında insanın duyarlıkları çok değişken oluyor. Bir babanın, kızına onun özgür olmasına engel olmadan göz kulak olmakta ne kadar zorluk çektiğini İsabelle'e söylemeliyim. Otoritenin köleliğe, anlayışın ise boşvermeye dönüştüğü çok hassas bir nokta vardır. Büyük kı-

zımla ise duygularımı az da olsa açığa vurarak daha sert bir dille konuşmalıyım. Esir düşmek, yetişkinlere gençlerin anlayamayacağı bir ayrıcalık sağlıyor. Bütün bu acıları yalnızca kendi adıma değil kabilem adına da çekiyorum. Bu garip düşünce zincirinde, saklı tutulmuş bir güvensizlik de yok mu? Çok sevdiğim İsabelle'den başıma gelen bu kötü olayları saklamaya hakkım var mı? Masumiyet, bıkkınlık ve korku anlarında bana neredeyse katlanılamayacak kadar iğrenç gelen bir dokunulmazlık zırhı ile benliğimi donatıyor.

Mona'yı düşünürken kendime geliyorum. Ona kurmaca da olsa bir mektup yazmak, beni avutuyor, benzeri olmayan bir coşku anında keyifle kendimden geçmemi sağlıyor. Ona yazdığım cümleler, güzel kokan çiçeklerle, pastel renklere bürünerek doğan güneşle, aydınlık yarınlarla, ellerimizin erişebileceği yakınlıktaki yıldızlarla, cennete ait olmasalar bile cennetin varlığını kanıtlayan kuşlarla süslüydü. Çok kısa bir zaman sonra birlikte çıkacağımız yolculukları, ona armağan edeceğim resimli kitapları, okyanusun kıyısına ya da uzaklardaki bir dağın sonsuz görünen karlı eteklerine doğru yapacağımız yürüyüşleri anlatıyordum ona. Geleceğin mutlulukla eşanlamlı olduğunu kanıtlamaya çalışıyordum; harika geçen çocukluk dönemini parlak cümlelerle güzelleştirmeli, süslemeli ve uzatmalıyız. Bu tür kandırmacaları dile getirmekte hiç de zorlanmıyordum! Kendimi rahatlatıyordum; ne de olsa yanılsamaları yeniden süsleme ve en iyimser düşleri eski mobilyaları restore eder gibi yeniden anlatma hakkına sahip olan, iyi bir babaydım.

Elisabeth, İsabelle ve Mona'ya bu şekilde, koyu karanlıkta yaklaşık otuz mektup yazdım. Ailem sanki bu şiirsel, hayali mektuplarda söylenenlerle yetinecekmiş gibi bir yandan onların yüreğine su serpiyor, bir yandan da aklımı sağlam tutmaya çalışıyordum. Durumumda bir değişiklik olmadığına göre bir mektup de Maximilien'e yazmalı, ama bu kez cesur hatta umursamaz bir ton kullanmalıydım. Onun gibi deneyimli bir adama insan ne öğretebilir? Birden kanımın çekildiğini hissettim. Düzenli ve sağlıklı bir gençlik döneminden sonra, beni yazgısını birkaç sapığın belirlediği bir kuklaya dönüştürmüş olan evreni, onun aracılığı ile aşağılamak çok yerinde bir davranış olmaz mıydı? Bilgelikten uzak durduğu için her türlü şeyi yaşamış olan babamın beni bunlara karşı uyarmış olması gerekmiyor muydu? Sevgili şirin Fransamız'ın ipleri, başıma bu onur kırıcı durumun gelmesine neden olan özgürlükçü politikaları savunan bir hükümetin elinde değil mi? En kötü kuşkular içimi kemiriyordu; günlerce uğraşarak kafamda oluşturduğum bir mektubu bugün bile anımsıyorum:

"Sevgili babacığım,

Asya'nın ücra bir köşesindeki bir hücreden sana bu mektubu yazmak bana hem çok gülünç, hem de çok hoş geliyor. Neler düşündüğümü tahmin edebilirsin; çektiğim acıları da bilirsin, onları herkesten daha aklı başında olan sen bana ödünç vermiştin. Her zaman saygılı bir evlat oldum; bunu mutlaka kabul edersin. Sana duyduğum saygının tek bir eksik yanı vardı: Kıskançlık bu saygıya gölge düşürüyordu, çünkü yaşadığı dönemle yüzleşebilenin, so-

rumlu yurttaşın sen olduğunu ve benim böyle biri olmaktan kaçındığımı iki arkeolojik gezi arasındaki boş zamanlarımda kendime söyleyip duruyordum. Becerikli hareketlerin, görgü kuralların, yaptığın şakalar, aklındaki hesaplar, düzenbazlıklar, kendini beğenmiş küçük Fransızları yöneten imparatorluğunun başarıları seni nereye götürdü? Sen de onlar gibi, pis bir kuyuda cesedimin bulunması ile sona erecek olan yazgımdan sorumlusun; olur da ellerinden kurtulursam içimdeki hiç dinmeyecek, sınırsız kin seni hiç rahat bırakmayacak."

Duyduğum derin üzüntüden insanlara haksız davranarak ve beddua ederek kurtuldum, sonra da kendimi her zamanki gibi iyi hissetmeye başladım; gün geçtikçe moralim daha iyi oluyordu. Bu kadar düzensiz bir ruh haline kendimi kaptıracak mıydım? Belki de içimi sürekli kemiren sıkıntılarla karşı karşıya gelip sonra akılcı davranmaya çalışmak daha sağlıklı bir tutum olurdu. Birden yazabileceğim mektuplarla ilgili kurduğum düşlerden nefret etmeye başladım: Kendimi savunurken o mektuplar hiç de işime yaramazdı.

Gardiyanlarım beni bir salona götürdüler. Saat sabahın beşi ya da altısıydı. Giyimleri özenli, yüzleri ince hatlı üç adamın önünde duruyordum. İçlerinden en yaşlısı, elli yaşlarında gösteren adam oturmamı işaret etti. Adamlar Fransızcayı hangi bölgenin olduğunu anlayamadığım garip bir aksanla konuşuyorlardı. Işıktan çok rahatsız oluyordum, birkaç kez ellerimi gözlerimin hizasına götürdüm. Beni rahatlatmak istediklerini duydum:

— Sizi artık hücreye koymayacağız.

Susuyordum; daha ayrıntılı açıklamalarda bu-

lundular:

— Size karşı bir kızgınlığımız yok. Ama ülkeniz, uygarlığınız bize yaptıklarını ödeyecekler.

Karşı çıkmak istemedim; fazla zorlanmadan soğukkanlı olmayı başarıyordum. Hemen önümde gelişen garip diyalektiğe ilgi duymaya bile başladım. Ben de yapayalnız kaldığım zamanlarda onlarınkine benzer tepkiler göstermiyor muydum? Bu üç adam, aklımdan geçenleri kesinlikle tahmin edemezlerdi; karşılarında inatçı bir Batılının olduğundan kuşkuları yoktu. Tehditkâr bir hava içinde şunları söylediler:

— Kaçma girişimleri hiç işe yaramayacaktır. Gardiyanlarımız şüpheli gördükleri her şeye ateş ederler.

Daha fazla bir şeyler öğrenmek istiyor muydum? Kayıtsız davranmak ya da kendimi onlardan üstün gören bir havaya bürünmek istemiyordum. Şunları mırıldanmaya karar verdim:

— Haklı olduğunuzu düşünüyorsanız neler olup bittiğini ben de öğrenmek isterim.

İçlerinde en büyük olanı bu tür bir tartışmaya girmeyeceğini belli eden bir el hareketi ile konuyu hemen kapadı; ne de olsa uzlaşmaz ve sert görünmek zorundaydı.

— Bu tür açıklamaları hak edip etmediğiniz daha sonraki günlerde belli olur. Elinize çok pahalı olan, ender bulunan bir şey geçtiğinde onu yok etmezsiniz. Onu satmaya çalışırsınız.

Söylediği sözlerin, kafamdan silemediğim, ahlaksız ve üzüntü dolu düşüncelerimi andırdığını farkettim. Şunları söyledim:

— Beni aydınlattığınız için teşekkür ederim.

Sözlerimde ince bir alay sezmiş gibi bana kızgın bir bakışla yanıt verdi:

— Küstahlık etmenize gerek yok. Bugünlük bu kadar yeter. Yarın sizinle konuşmak için zamanım ya da isteğim olursa yeniden biraraya geliriz.

O, benden nefret ettiği için benden daha iyi bir konumdaydı, ben de onu iğrenç bulma hakkına sahiptim; böylece bir şekilde ödeşiyorduk.

Psikoloji bilimi kendimi rahat ve huzurlu hissetmemi sağlayamadı. Hücreye döner dönmez korkularım yine baş gösterdi. Farkında olmadan topuğumla bir fareyi ezdim ve başka farelerin gelip benden öc alacaklarını düşünmeye başladım. Yüreğimi saran korkudan kurtulmak için İsabelle'e yazdığım bir mektubu yüksek sesle okudum:

"Sevgili kızım,

Seni bir daha görüp görmeyeceğimi bilmiyorum. Gelecekte duraksamalar yaşadığında ya da soluğunun kesildiğini düşündüğünde kendine babanın seni dinlediğini, düşüncelere daldığını, acı çektiğini ve aklından seni hiç çıkarmadığını söyle.

Yaşıyor ya da ölü olmam çok da önemli değil: Sen, benim artık görülmez bir varlık olduğumu hiç acı çekmeden, yavaş yavaş kabullenmelisin. Senden tek bir isteğim var: Artık senin belleğinde yaşayacağım; belleğinin beni değiştirmesini istersen bir bukalemuna benzeyerek var olmaya devam ederim. Beni bu şekilde belleğinde yaşatman şimdiye kadar aldığım en güzel armağan olacak. Yeniden canlanacak bir ruha sahip değilim; benden bir iz kalmasını ancak sen sağlayabilirsin. Yaşadıklarından dolayı bana kızma ve yaşamımı kısaltanları affet. Sana sonsuz mutluluklar diliyorum."

Bu can sıkıcı öğütlerle dolu mektubu birkaç kez tekrarladım; aslında okurken çok duygulandığımı

söylemeliyim. Mektubun yapmacık duygularla dolu olup olmadığını kendime sormadım; belki de bu tür yürek sızlatıcı sözlere çok gereksinme duyuyordum. Iki gün sonra beni altı ya da yedi yetişkin ve on çocuktan oluşan bir ailenin yanma götürdüler. Yeni hesaplar yapıp, beni bulmaya çalışanları bir kez daha şaşırtıyorlardı. Tekdüzelikten kurtulmak sağlığıma çok iyi gelmişti. Çevremdekiler benimle ilgilenmiyor gibi yapıp sürekli beni gözlüyorlardı. Bana verdikleri küçük odaya bir radyo getirdiler; odada bulduğum eski İngilizce gazeteleri okumama izin verdiler. Herkese çok iyi davrandığım ve kadınların ağır yükleri taşımalarına yardım ettiğim için çevrede merak uyandırdım. Bulunduğum küçük köyün sakinleri bana bakmaya geldiler: Ben, köyün bir köşesinde yaşayan sarışın çobandım ve tüm köy halkının tutuklusuydum. Bana gösterilen bu ilgi gardiyanlarımın hoşuna gitmedi: Beni odama kilitlediler, ama aile ile beraber yemek yememe seslerini çıkarmadılar.

İnsanlarla el kol hareketleri ile anlaşabiliyordum; öğrendiğim yaklaşık yirmi sözcüğü büyük bir zevkle kullanıyordum. Tutukluluğumu artık sıradan bir olaymış gibi algıladığım için beni hapseden insanlarla ilgili düşüncelere dalabiliyordum. Onların gözünde kaba bir tutsak olduğumu söyleyip duruyordum kendime, ama bu doğru değildi. Benim onurlu bir birey olup olmadığımı düşündüklerini anladım. Başka bir dünyadan gelmiş olsam da bu küçük çocuklarla, ev kadınlarıyla ve asker kılığına girmiş köylülerle ortak bir yanım vardı. Bana bir şans tanıdıklarını düşünüyordum: Savundukları davada onlara yardımcı olacaktım. Onlarla ilgili

düşüncelerim hep böyle iyi değildi. Ama sürekli onları incelemek, rahatlatmamı sağlıyordu.

Öğleden sonraydı; yüzü diken gibi sakallarla kaplı, öfkeden gözü dönmüş bir adam küçücük odamın kapısını hızla açtı; elindeki makineli tüfekle hiçbir şey demeden bana yaklaştı. Karnımı postallarıyla tekmelerken tüfeğinin tersiyle aniden enseme vurdu. Bu öfkeli saldırıya dayanmaya çalıştım. O akşam bilincim yerine geldiğinde iki kadının vücuduma ıslak bezlerle kompres yaptıklarını gördüm. Yüzüm şişmişti, çok da kan kaybetmiş olmalıydım. Beni günlerce süt, yoğurt ve meyve ile beslediler. Ellerinde tutsak olduğum kişiler, hiçbir gerekçesi olmayan bu vahşi gösteriden sonra yeniden taktik değiştirdiler. Aramızda bir diyalog olması gerekirmiş gibi davranıp benimle uzun uzun sohbet etmeye başladılar. Batılılar gibi giyinmiş, güzel konuşan, çok kibar bir adam bana naneli çay ile tütün ikram etti ve şunları söyledi:

— Bütün devrimciler benim gibi değildir. Ben işin beyin yönüyle ilgilenirim. Onlar düşünmek yerine eylemde bulunurlar. Öfkeden gözü dönmüş eylemcilere kuşkusuz çok ihtiyacımız var. Bizim politikamız denince akla dengesizlik, kaos, mantıksız binlerce eylem geliyor. Neden savaşıldığını kesin olarak bilmeyi istemek, çok büyük bir saçmalık olarak kabul edilir. Savaşın açıklanabilir nedenlerini öne sürersek silahlandırdığımız aptalları daha işin başında düş kırıklığına uğratırız. Kendilerini özgür hissetmelerini istiyorum. İnsanların coşkusunu korumak için zalim davranışlarına göz yummalıyız.

Onu dinlediğimi farketmişti; belki de çevremde

neler olup bittiğini bilmek istediğimi düşünmüştü. Bu iğrenç gezegende işlerin nasıl döndüğünü merak ediyor olabilirdim. Ben ona fazla belli etmeden ailemin ve ülkemin kaçırılmam konusunda neler düşündüğünü öğrenmek istiyordum. Bu uygar görünüşlü adam, bir hava birliğinin beni teslim almak üzere Djibouti ya da Kıbrıs toprakları içinde bir yerde hazır beklediğini mi söyleyecekti? Hükümetin muhalif kanadı, şu sıralarda Bourbon Sarayı'nda yapılacak en zalim misillemeleri mi açıklıyordu? Kendimle mücadele etmeme karşın rolümü abartıyordum: Kendi ülkesinin insanları tarafından bir kahraman haline getirilen tutsak, yaşamak için bir nedeni olduğunu anlar. Benim ülkemin insanları şu an güvendeydiler; ben değildim. İşte bu sözler, o an ruhuma egemen olan tüm bencilliği özetliyordu. Konuşmaya başladım:

— Beni ne zaman serbest bırakacaklar?

Kibar bey, üzgün bir hava içinde gülümsedi; felsefi açıklamalarda bulunmayı yeğliyordu. Neden sözü hemen zavallı bir insana, kendime getirerek ona ne kadar dar görüşlü biri olduğumu gösteriyordum? Bana sıkıcı bir söylev çekti:

— Bayım, siz de benim gibisiniz; hepimiz ortak bir alanda var olan kum taneleriyiz, fırtınaların patladığı okyanus hepimizi bir yerlere sürüklüyor. Bir tutsağın da görevleri vardır. Onu tutuklama zahmetinde bulunanlar, ne kadar düşüncesiz olurlarsa olsunlar, tutsağın görevi onları anlamaya çalışmaktır. Ben askerlerime hep şunu söylüyorum: "Troçki Allah'tır". Bu formülden bir ya da iki yıldır memnun değilim. Troçkistler fazla entelektüellerdi; kendilerine özgü bir biçemleri vardı. Artık yeni bir formülüm var: "Guevera Allah'tır". Askerlerimin neden canlarını tehlikeye attıklarını bilme-

leri gerekmiyor. Ama ben onların neden savaştıklarım biliyorum.

Sustu ve bir süre hiç konuşmadı. Bu sırada ben ona yalvarmalı mıydım? Bir soru içimi yakıyordu: Fransa'da insanlar hayatta olduğumu biliyorlar mıydı? Birden haykırdım:

— Ülkemdekiler beni unuttular mı?

Beni ağır ağır yanıtladı:

— Kuşku da çok etkili bir silahtır. Aynı anda hem ölü, hem canlı, hem de can çekişmekte olan birisiniz. Sizinle ilgili haberler biribiriyle çelişiyor olabilir; haberlerin böyle çelişkili olması iyi bir şeydir.

Bu ahlâksızlıktan bir yandan iğreniyor, bir yandan da hoşlanıyordum; zaten başka bir şansım yoktu. Nasıl bir tepki verirsem vereyim bu adamın ruhumu okuduğunu düşünüyordum. Hiç düşünmeden dizüstü çöktüm ve yalvarmaya başladım:

— Beni yargılayın, mahkemeye götürün lütfen! En azından ne ile suçlandığımı öğreneyim.

Bu davranışım çok hoşuna gitmedi. Beni küçümseyen bir tavırla şunları söyledi:

— Devrim, ya öc almak için ya da delice görünen umutları gerçekleştirmek için yapılır. Devrimde adalet yoktur.

Öğretici ve alaycı bir tonla konuşmaya devam etti:

— Önce gençler hatta çocuklar silahlandırılır; böylece yetişkinlere öldürme sanatında başarılı olmak için insanın olgun olmasının gerekmediği gösterilir. Gençlere ve çocuklara yüksek ülkümüz anlatılır: Kutsal görevlerden, güneşin altında yerini bulamamış ülkemizden, bizi acılarımızdan kurtaracak özgürlüğe nasıl ulaşılacağından söz edilir. Sevgili oğlum, özgürlük namlunun ucundadır. Çocuk-

lar kendi aralarında konuşunca ufacık da olsa bir toprak parçasına yerleşir yerleşmez oradan ayrılmak zorunda bırakıldıklarını anlarlar. Kendi iradeleri yavaş yavaş yok olur. Davamız için körü körüne savaşmaları gerektiğine düzenli aralıklarla inanmalarını sağlamak gerekir. Sizin ülkenizdeki çocuklar gibi sokakta bilye ya da beştaş oynarken, kaydıraktan kayarken davamıza olan inançlarını birkaç saat boyunca yitiriyorlar. Kısa vadeli düşündüğümüzde, yaşamımızla ilgili asıl kararları el bombalarının ya da saatli bombaların verdiğini görüyoruz. Evet, aslında biz düşünmüyoruz, silahlar düşünüyor. Aklımızın çizdiği yoldan çoktan çıktık.

Yeniden sustu, sanki söylediği korkunç şeyleri sindirmem için bana zaman tanıyordu. Sonra daha yapıcı bir tavır takındı:

— Sizin durumunuzdaki bir adamın yuvasına dönmekten başka bir şey düşünmemesi son derece normal. Bizim tüm aydınlarımız size aynı sözcüklerle şunları söyleyecektir: Batılı kitle iletişim araçlarının bize yer vermesine çok acil ihtiyacımız var.

Bizim ülkemizde ölüm nefes almak kadar doğaldır; sizin ülkenizde ise hapisteki bir adam için insanlar ağlayıp sızlarlar. Herkesin adetleri kendisinedir, ama siz adetlerinizi her yere yaydınız. Onları yok etmek de bize kaldı; tabii siz bizlere de zorla kabul ettirmeden önce. Tek bir şeyden eminiz: Dünya nasıl olursa olsun biz ondan nefret ediyoruz! Daha okul çağında olan bir çocuğa silahını temizlemeyi, nişan almayı ve hedefi vurmayı, bu çok eleştirilen silah sanatını öğretiyorum. Yöntemlerimi uygularken ne kadar sert olabildiğimi siz de görüyorsunuz. Cizvitlerin öğrencisi oldum. On sekiz yaşındaki bir çocuk ne bilebilir? Can sıkıcı olaylarla sık sık karşılaşırız: Eğitim alan çocuklardan biri

üç ya da dört gün içinde hedefi vurmayı başaramazsa silahını kullanamadığı için kendisini aşağılanmış hisseder. Yoldan geçen herhangi birine, sonra bir arkadaşına, kızkardeşine, annesine ateş etmeye başlar. Benim sonum da böyle olabilir: Eğitim almakta olan askerlerimden biri bana selam verdiğini düşünerek karnıma ve başıma beş kurşun sıkabilir. Bizim çocuklarımız yaşamadan önce, belki de yaşamın yerine hemen elde edebilecekleri sonsuzluk için yaşıyorlar; böyle düşünmeleri sürekli neden var olduklarını düşünmelerinden daha iyidir. Sizi korkutuyor muyum? Lütfen kendinizi mutsuz hissetmeyin; bizler fazlasıyla mutsuzuz. Hepimiz birer kurban olarak doğuyoruz. Yazgımızı paylaşmanız bizi onurlandıracaktır.

Söyledikleri beni allak bullak etmişti, ama hâlâ benimle alay mı ediyor diye düşünüyordum. Bu adamın göründüğünden daha fazla acı çeken biri olduğuna karar verdim. Onu dikkatle dinlediğim için ondan bir iyilik yapmasını isteyebileceğimi düşündüm: Bana yazı yazmam için kalem ve kâğıt vermesini istedim. Ucuz bir tükenmez kalemi elime doğru uzattı ve kaba bir dille beni uyardı:

— Eğlenmeye bakın: Sözcüklerle oynamak can sıkıntısını giderir. Ailenize mektup gönderemezsiniz. Hükümetinizi öfkeden çıldırtmak zorundayız. Ulusunuzun birkaç gruptan, daha doğrusu kabaca iki ayrı gruptan oluştuğunu düşünüyorum: bizimle görüşmenin gerekli olduğunu savunan duygusal ve korkak yurttaşlarınız, bir de bizimle en ufak bir uzlaşmadan bile kaçman sert yurttaşlarınız. Bu durum sizin işinize yarayacak: Fransa'da insanlar sizin durumunuzu ne kadar çok tartışırsa değeriniz o kadar artacak. Şu an elimizde sizlerden altı ya da yedi kişi var. Her biriniz, şu an sayısı yüz ila iki yüz

arasında değişen hafif otomatik tüfek ve parçaları ayrılabilen on tane savaş topu değerindesiniz. Daha çok silaha ihtiyacımız var. Bu iç savaşta güçlenebilmek için en azından yüz kilometrekarelik bir toprağım olmalı. Ben sizin düşmanınızım, bunu ikimiz de biliyoruz; ancak sizin seçim hakkınız yok: Siz benim müttefikim olacaksınız.

Bu kurnaz adamla kurulabilecek en basit diyaloğu kurmuştum. Beni korkutuyordu, ama bir yandan da Batılı bulduğum akıl yürütme şekline hayranlık duyuyordum. Yaşamını tehlikeli bir davaya adamıştı; onun karşısında ben sadece toprakta küçük antika taşlar arayan biriydim. Böyle düşündüğümde onun benden çok üstün olduğunu görüyordum. Ona şunları söyleyecek kadar patavatsız değildim:

— Bayım, söylediklerinizi beni düşündürdü. Bu olaylarda yer almanıza neden olan dürtülerin, bana hiç de düşündüğünüz kadar yabancı olmadığını bilmenizi istiyorum.

Onu anladığımı söylemeyi düşünmüyordum; tek istediğim içgüdülerim ve kararlı davranışlarım sayesinde kendimi ondan korumaktı. Beynime kuşku tohumları serpmeyi başardı mı? Kendimi çok kızgın hissedip hemen başkaldırmalıydım, ne de olsa beni fikrimi hiç sormadan başkalarının günahlarını ödeyen bir kurbana, tüfeklerle değiş tokuş yapılacak bir mala dönüştürmüştü! Ya benim ülkemin insanları, karım ve hükümet üyeleri, onlar da iğrenç vicdanlarını rahat tutmak için benim aptal ve masum bir yarı tanrı olarak var olacağım o acımasız eğlencede yerlerini almaya hazırlanıyorlar mıydı? Kayıtsız görünmeye, hatta herkesi küçümser bir tavır takınmaya karar verdim. Odadaki saldırgan adama sırtımı dönüp pencereye dirseklerimi

dayadım; elime bir portakal alıp onu yavaşça soydum ve arkamdakine ikram etmeden yedim. Anlattığı saçmalıkların canımı sıktığını anladı ve odadan çıktı. Arkasından şöyle bağırmamak için kendimi zor tuttum:

— Beni ziyaret etmeyi ihmal etmeyin!

İnsan benim gibi tutuklanıp boş düşüncelere dalınca kendi belleğinin arkeoloğu oluyor. Bellekte zamanla bulanıklaşan ya da değişen anıları zihnimde yeniden canlandırmaktan başka ne yapabilirim? Kimi zaman da yaşadığım bir andan etkilenip birkaç saatliğine kendim olabiliyorum. İlk gezilerimde, önce Calabria'da sonra Epiros'ta kullandığım bazı kazı aletlerim geliyor gözlerimin önüne. Hava emici aleti görünce ne kadar heyecanlanmıştım! O dönemde denizde mi karada mı çalışacağıma henüz karar vermemiştim. Hem kumların üzerini örttüğü kentlere, hem de yosunlar ile denizanalarının işgaline uğrayan kentlere aşıktım. O hava emici aletin tüm gizlerini keşfettiğim an, deniz arkeolojisinden vazgeçtim. Su yüzeyindeki kompresöre bağlı alçak basınçlı bir boru sayesinde sıkıştırılmış hava ile beslenen emici aletin muhteşem bir buluş olduğunu düşündüm. Bu aletin kullanıldığı yöntem 1950'den beri uygulanmaktaydı. Emici aletin içine çekip gemiye boşalttığı tortulara hayran hayran bakıyor, onları inceleyip raporlar hazırlıyordum. Bu mekanizma ile araştırmacıların işi kolaylaşıyor ve hızlanıyordu. Bunlar aklıma gelince gülümsüyorum: Beş ya da on yıl sonra yerini daha mükemmel bir aletin alacağı hantal bir makineye aşık olmak ne büyük aptallıktı! Aslında bu tür anılar keyfimi yerine getiriyor. Canlı varlıklar bana yakın da olsalar

uzak da olsalar beni hep düşkırıklığına uğratıyorlar: Farkına varmadan onları incitiyorum, onlara hayali kişilikler yüklüyorum, onlardan ya çok fazla şey istiyorum ya da hiçbir şey istemiyorum. Makineler, aletler ise bana hiç ihanet etmediler. Benim mesleğimde bu aletler basit yardımcılar değildirler, aslında işimi yaparken bir şekilde en fazla saygı duyduğum kişilerdir. Garip bir mantık yürüttüğümü biliyorum, fetişizm tehlikesi ile karşı karşıyayım. Kara yazgımın çizdiği fırtınalara kapılmışken başka ne yapabilirim?

Arkeoloji, teknolojik verilerin gücü karşısında öteki bilimler gibi yok olmak üzere. Kazma ile küreğin, yerçekimini gösteren çekülün kullanıldığı dönem artık sona erdi, ama ben o dönemi çok arıyorum. Son derece karmaşık makineler, bilgiyi, cesareti, karşı konulmaz içgüdülerin eşliğindeki atılımları tarihe gömdüler. Tutuklandığım anda aklımdan çok pahalı olduğu için yalnızca birkaç tane yapılan yeni mucizevi makineyi kullanmak geçiyordu. Bulunan eşyaların ve kemiklerin yaşı ile ilgili yürütülen tüm varsayımlar, nesnelerin yapıldığı dönemi hiç kimsenin itiraz edemeyeceği bir kesinlikle belirten makine karşısında çok zavallı kalıyordu. 10 Be, 14 C ve 36 Cl'i görmek basit bir işlem artık. Makine gördükleri karşısında içi titremeyecek bir çocuğun bile okuyabileceği kadar basit bir grafik çiziyor. Varsayımlar yanlış çıkıyor, duygusallık yok oluyor, heyecan duymak komik kaçıyor. Araştırmacı metal çarklardan oluşan bir makineden kendisinin yerine karar vermesini istiyor. Artık hiçbir şey keşfedilmiyor: Heyecandan titremeden ileri sürülen veriyi bir robotun doğrulaması isteni-

yor. Bu yeni makinenin icadı, beni mesleğim üzerinde düşünmeye itti. Aklıma Alman bir bilim adamına Neil Armstrong'un ay'da yürümesi ile ilgili ne düşündüğünü sorduklarında söylediği, insanın yüreğini parçalayan o korkunç cümle geldi:

— Ay artık astronominin konusu olmaktan çıkmış, arkeolojinin sınırlarına girmiştir.

Öteki gezegenlerde neler olduğunu öğrenmek için de insanların doğrudan katılımına ihtiyacımız yok: Mars'ın ve Jüpiter'in tüm gizlerini oralara ayak basmadan öğreneceğiz. Bedenimizin, gözlerimizin, kollarımızın , hatta beynimizin yetersiz kalacağı bu işi, makinelerimiz çok daha iyi yapacaktır. Yeni makinelerin yarattığı tehlike ile karşı karşıya olan arkeoloji alanında benim yaşadıklarımı özetlememi isteseler şöyle derdim:

"Çoktan geride kalmış bir teknolojinin anıları"

Mesleğimden bana, bir hindistancevizi ağacının dibinde oturan adamın, rastlantı sonucu ya eski bir uygarlığın kalıntısı ya da dalgalarla sürüklenip kıyıya vuran Borsa oyununun bir parçası olan küçücük kabuklarla kaplı bir nazarlık bulunca duyduğu biraz çocuksu sevinç kaldı. Mesleğim de acıklı yaşamım gibi yok olup gidiyor.

Kimliğim yavaş yavaş değişecekti. Artık meslektaşlarının saygı duyduğu bir arkeolog olmayacaktım, milyonlarca insanın tanımadığı bir yabancı olacaktım. Basın bildirilerinin en önemli konusu olacağım; yaşadığımın farkına aniden varan yurttaşlarımın gözünde bana hiç benzemeyen, garip bir kişi olarak var olacağım. İnsanlar gerçeklere hiç aldırmadan, beni bu şekilde yücelttikçe ben de efsanevi bir kişilik haline geleceğim. Ölçüsüz tepkiler

verip, beni uzaktan yönetecekler. İki yerde birden tutuklu olacağım: yabancı bir ülkede ve kendi ülkemde. Başıma talihsizliklerin en kötüsü mü gelecek, her iki ülkede de kendimi savunmak zorunda mı kalacağım? Bunları düşünüp endişelenmektense hiçbir zaman gönderemeyeceğim mektuplar yazmanın daha iyi olacağını düşündüm. Mona'ya kısa bir sevgi mektubu yazdım; yetişkinlere özgü korkularım, ona duyduğum şefkatin yanında barınamıyorlardı:

"Sevgili kızım, sana artık sık sık sarılamadığım için lütfen beni affet! Zamanla sen de bunu öğreneceksin: Gezegenimiz bizden çok şey yapmamızı ister; bana verdiği görevleri yerine getirmek çok zor. Her gün birçok kez yüreğim sevgi ile dolarken seni düşünüyorum. Senden neden bu kadar uzakta olduğumu annen belki sana anlatır. Büyük coğrafya atlaslarını seviyorsun; kısa bir zaman sonra sana çok kalın bir atlas getireceğim: Atlasta şekilleri bir kediye, file ya da zebraya benzeyen, o harika adaları beraber keşfedeceğiz. O adaların adlarını öğrenip oralara gitme planları yapacağız. Uçakla mı, yoksa gemiyle mi gideceğimize sen karar vereceksin; yelkenleri pembe ya da turuncu olan, iki direkli, küçük bir tekne kiralayacağız. Ya da istersen Christophe Colombe'a özenip bir karavela kiralarız..."

Düşlerle süslü başka bir sürü cümle kurdum, sonra hüzne kapılıp onları anlaşılmaz kılana dek değiştirdim. Ruhsal yapım, kapıldığım bu çocuksu aldatmacaya devam edecek kadar güçlü müydü? Artık elimde bir kalem ve kâğıt olduğuna göre İsabelle'e daha gerçekçi bir mektup yazmaya karar verdim:

"Sevgili İsabelle, baban eğer bir arkeologsa

onun ekvator ile dönenceler arasında bir yerde kaybolduğu haberini her an alabilirsin. Başıma neler geldiğini biliyorsun. Bütün bunlar aslında benim hatam; sizin, üçünüzün yanında olmalıydım. Şu an çok iyiyim, durumuma katlanmayı başarıyorum. Gün ortasındaki birkaç saat boyunca çok acı çekiyorum; bana normalde olduğundan yirmi kat daha uzunmuş gibi gelen kalan zamanlarda ise seni, Mona'yı ve anneni düşünecek kadar sağlıklıyım. Benim kadar cesur olmanızı diliyorum; cesur olabilmek için uzun bir mücadele verdiğimi sana rahatlıkla söyleyebilirim."

Bu mektup ile sonradan yazdığım dört ya da beş mektup, bana hiç de anlamsız gelmediler. Herkesin aptalca bir tarafı vardır; insanın kendisini sözcüklere dökmesi doğal bir eylem değildir. Yapmacıklık, kuruntular ve üstesinden gelinememiş vicdan azaplarının yönettiği bir mekanizmanın işidir. Akli ve ruhsal dengesinin yavaş yavaş oluştuğu, ergenlik dönemindeki bir gence insan ya gereğinden fazla şey ya da çok az şey söylediğini düşünür. İsabelle'in bana olan sevgisine güveniyordum, ama aynı zamanda onun ufak çaplı sinir krizlerinden kendimi korumaya çalışıyordum. İnsanın on dört yaşında ne yapacağı belli olmuyor. O yaştayken insan, babası nerede olursa olsun onun kendisine hem çok yakın, hem de çok uzak olduğunu düşünür. Büyük kızıma üstü kapalı başka mesajlar gönderdim; ona vereceği tepkileri garip bulmayacağımı göstermek istiyor gibiydim. Onun ne kadar sıkıntılı ve sabırsız olduğunu anlayabilirdim.

Sıra karıma mektup yazmaya gelince birden korkuya kapıldım; çılgınlıkların yer almadığı, bu

lekesiz aşkı formüller halinde ifade etmek mümkün mü? Yazgım konusundaki endişelerinden onu kurtarmalıydım; onu teselli ediyormuş gibi yapıp kendi endişelerimden kurtulmam gerekmiyor muydu? Gerçekten hissettiğim ya da zoraki oluşturduğum umutlarımı ve endişelerimi dile getirmede tereddüt ettim. Yaptığım hesapların, yaşadığım kararsızlık anlarının, attığım yanlış adımların, düşüncesizliklerimin etkisi geçince coşku dolu bir mektup yazmayı başardım; mektubun onda yaratacağı etkiyi aklıma bile getirmemiştim:

"Benim sevgili Elisabeth'im, insan trajik anlarda iki kez düşünmemeli, kendisini olayların akışına bırakmalıdır. Senin eksikliğini inanılmaz boyutlarda hissediyorum. Her soluk alışımda seni düşündüğümü biliyorsun; yalnızca seni düşündüğüm o anlarda kendim olabiliyorum. Başıma gelenleri başka hiç kimsenin yaşamasını istemem, ama bu dram sayesinde aramızdaki ilişkinin, aşkımızın ve ortak yaşamımızın ne kadar olağanüstü olduğunu anladım. Bu karara varmak için özgür olmam gerekmiyor; ilişkimiz dışındaki her şeye kuşku ile yaklaşıyorum. Bugün artık suçlu bulduğum, aramızda hep var olmuş olan o utanma duygusundan da eser yok. Sürekli olarak ölümü düşünüyorum. Umutlu olmak, hiç bana göre değil. Bu korkunç olayın hiçbir yönü, sürekli seninle ve sende olmamı engelleyemez. Bu mektubu yazdığım şu dakikalar yaşamımın son dakikaları olsa bile benim için hiçbir şey değişmez, ne de olsa bugün de senin yanında geçen bir gündü. Mekân ve zaman farklılıkları, hissettiklerimi değiştiremez. Tehlike anlarında, normalde olduğumdan daha cesur davranabiliyorum. Soğukkanlı oluyorum; aslında mümkün olmayan bir soğukkanlılık sonucu yakalandığım delilik, tüm yüreğimi

kaplıyor. P.S.: O çok hoşlandığın şekilde enseni öpüyorum: dört kez sol kulağının arkasını ve üç kez de sağ kulağının arkasını"

Önemli olan bu mektupları göndermek değil, onları yazacak kadar sabırlı olmayı başarmaktı.

Yaşamımın tekdüze olayları yeniden başladı. Silahlı adamlar, çok az sayıdaki eşyamı toplamamı istediler, gözlerimi bir bantla kapadıktan sonra beni eski bir arabaya bindirdiler; geçtiğimiz yollardan yükselen bağrışma seslerini duydum, kötü yollarda yapılan bu gezi üç ya da dört saat sürdü. Etrafıma bakmama izin verdikleri an, rengi mora çalan, uzaktaki bir dağın tepesinde çok az kar olduğunu gördüm. Burada kaktüse benzer bitkiler yoktu, aslında pek fazla bitki de yoktu. Dil de değişmişti: Gırtlaktan çıkan sesler, kulağa daha hoş geliyordu. İnsanların davranışlarının içten olduğu bile söylenebilirdi; belki de böyle tanımlanmaları için biraz daha samimi davranmaları yeterliydi. Bu bölgede yabancılar çok az sayıda olduklarından, yerli halk onlara çok fazla kibar davranıyordu. Bana iki ayrı çadır vereceklerini söylediler: Çadırlardan birini uyumak ve canım isterse kitap okumak için, ötekini saygın kişilerle görüşmek için kullanacaktım; anlaşılan bu insanlarla iletişim kurma zamanım gelmişti. Bana yaklaşık on iki tane İngilizce ya da Fransızca yazılmış kitap verdiler: Michelet ile Dickens'ın kitapları, Pierre Loti'nin iki romanı, tarımla ilgili eski bir el kitabı, Arap özdeyişlerini açıklayan bir antoloji, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihinin anlatıldığı bir kitap. Bana bu kadar iyi davranmalarının altında bir şeyler olduğunu anlamıştım: Nasıl olsa günün birinde, beni ne kadar hoş

tuttuklarını herkese anlatacaktım. Her gün kullanılan eşyalar bile Orta Asya geleneğinden izler taşımıyordu: Halılar, tepsiler, mobilyalar bile farklıydı. Kadınları peçesiz gördüğümde, bu bölgenin kadınlarının elmacık kemiklerinin ne kadar çıkık olduğunu farkettim. Birden tutsaklık yaşamımı lüks içinde geçirmeme karar vermişlerdi. Bölgeye ayak basmamın üzerinden henüz bir gün geçmişken müzisyenler beni eğlendirmek için çadırıma geldiler. Kendimi bir Ortaçağ derebeyi ya da önemli bir tutardaki fidye karşılığında ailesine teslim edilecek bir sultan gibi hissediyordum. Sultana tutsak edilmesine izin verdiği için teşekkür etmek amacıyla, altınlarla dolup taşan bir savaş gemisi ya da her taraflarından süsler fışkıran fillerden oluşan bir kervan hediye edilebilirdi.

Çevremdeki insanlar, benimle içten bir şekilde konuşmaya tenezzül ediyorlardı. Yaşadığım cinsel perhiz beni hiç rahatsız etmiyordu; ne de olsa aldığım Batılı eğitim bana cinsel arzularımı, fazla acı çekmeden bastırmayı öğretmişti. Bunu yapmak için biraz Stoacı olmak, fazlaca ikiyüzlü davranmak ve düşündüğümden çok daha fazla kısır bir karaktere sahip olmak gerekiyordu. Beni durumumla ilgili aydınlatmak için görevlendirilmişe benzeyen, göze çok hoş görünen bir sakalı olan, altmış yaşlarındaki adam da ilk olarak bu konudan söz etti:

— Yalnızlık canınıza tak etmiş olmalı. Yanınıza yalnızca sizinle olacak kızlar göndereceğiz.

Ona sert sert baktım:

— Bayım, sizinle yalnızca gerekli konularda konuşacağım. Eğer söylediklerimi ciddiye almazsanız

sizlerin yanında olmaktansa hücreye atılmayı yeğlerim.

Halinden hoşnut bir havası vardı, sohbet etmeye değer biri olduğumu düşünüyordu; sıradan, cahil bir Fransız olsaydım onunla bu tür bir konuşma yapacak kadar bilgili olmadığımı düşünürdü. Birden çok nazik bir şekilde konuşmaya başladı; kullandığı söylem yavaş yavaş anlamaya başladığım diyalektik ile uyum içindeydi: Yine aynı jeopolitik unsurları dinlemek zorundaydım.

— Bay Cervinius, bizi affetmelisiniz. Bundan başka hiçbir seçeneğimiz yoktu. Bir halk ayaklandığı zaman, kendi tanıtımını yapacak birşeyler bulmalıdır. Size bir iki tane örnek vereceğim: Timor Adası'nda ve Ceylan'da şu an çok kötü şeyler oluyor. Her gün yeni bir katliam yapılıyor ve bu kimsenin umurunda değil. Gazetelerin 16. sayfasında bir porno dergi reklamı ile bulmacanın arasına sıkışmış, üstünkörü kaleme alınmış iki satır yazıda bu katliamlardan söz ediliyor. Biz, onların düşündüğü kadar aptal değiliz. Doğdukları topraklardan uzaklaştırılan, yarım milyon insandan oluşan küçücük bir halkız ve sesimizi çok fazla çıkarıyoruz. Bizi duymalarını sağlamak için pek fazla seçeneğimiz yok; tek yaptığımız, bir sürü acımasız eylemde bulunup, ne kadar iğrenç insanlar olduğumuzu göstermek. Topraklarımızı işgal edenler orada duruyorlar, düşman da kapımızın tam önünde; sınırlarımız bile kesin çizgilerle çizilmiş değil. İslam dini, petrol sayesinde beklenmedik bir şekilde yeniden önem kazandı. Bu kadar önemli olmayı hak ettik mi? Benim gibi yaşlı olanlarımız bundan çok emin değiller: Biz gereğinden fazla uygarlaştık; uygarlık insana zarar verir. Nükleer enerji yaygınlaşınca o eski fakir yaşantımıza dönmemiz gereke-

cek, o günler gelmeden önce elimizi çabuk tutmalıyız. Buralarda insan hayatının çok değeri yoktur. Ama siz ayrıcalıklısınız: Aranıp bulunmuş, seçilmiş, çok değerli bir kurbansınız. Batılı olmak, ya şanslı ya da şanssız olmak demektir. Konuşmama devam etmemi ister misiniz?

Bu kötü adama sırtımı dönebilir, ondan ne kadar iğrendiğimi yüzüne haykırarak söyleyebilir, kendisinin olumlu bulduğu ve başkalarının uygulamasına yardımcı olduğu barbar yöntemlerin anlamsızlığını dile getirebilirdim. Bir yandan oynadığı bu oyuna katılmak istiyor, bir yandan da bu konuları tartışmaktan yorgun düştüğümü ona göstermek istemiyordum; kendi duygularımdan emin değildim. Ah! Kimsenin bozamayacağı bir kayıtsızlık perdesiyle yüreğimi örtmek için neler vermezdim! Sessiz kalmayı yeğledim; sessizliğim, ona gevezelik etmesinden hoşlandığımı düşündürdü ve konuşmayı sürdürdü:

— Adım Halid. İnsan bedeninin karşılamak zorunda olduğu gereksinmeleri vardır. Size altı tane kız getirmelerini söyledim. Kızlar konusunda hiç korkunuz olmasın: Çok iyi ailelerden gelirler, doktorlar onları düzenli olarak muayene eder ve size arkadaşlık etmek onlar için büyük bir onur olacaktır. Şunu da eklemeliyim: Bunu ulusal bir görev olarak göreceklerdir. Yarın tekrar geleceğim. Size iyi eğlenceler diliyorum.

Bu cinsel eğlenceye, kendimi onun kaçınılmaz ve önemsiz olduğuna inandırarak hazırlandım. Kızların önümde geçit yapmalarını, hem rahatsızlık duyarak hem de tehlikeli bir arzuya kapılarak izledim. Ne kendime hakim olacak, ne de kızları

dikkatle inceleyecek gücüm vardı. Benim gözümde hepsi birbirine benziyordu; aynı siyah saçlar, aynı şekilde hareket eden gözbebekleri, aynı esmer ten, aynı kısa bacaklar. İçlerinden birini rasgele seçip, onu parmağımla işaret ettim. O kıza doğru ilerleyip kendimi onun üzerine mi attım, yoksa kızın bana nezaket gereği olamayacak kadar doğal gelen hareketlerine mi teslim oldum? Ne yakışıklı, ne de çirkin bir adam sayılırım; sarışın olmam, yaşından önce olgunlaşmış bu bedenlerin gözünde beni çekici kılmaya yetmez. Yumuşak ve kibar görünen, abartılı bir heyecana kapılmayan o kıza hiç gülümsemedim. Kendi kendime, işgal altındaki köylerde Vietnamlı kadınların yaptığı gibi boğazımı kesebileceğini ya da eteğinin altında sakladığı bir el bombasının pimini çekebileceğini söyledim. Ona adını sormadım; bana mı yoksa devrime mi hizmet ediyordu? Düşündüğümden daha güzel geçen ilişki sona erdiğinde kendimi ne suçlu ne de masum hissettim.

Ertesi gün Bay Halid, eli kolu hediyelerle dolu çıkageldi.

— Size yeni bir gömlek ve bir çift ayakkabı getirmenin uygun olacağını düşündüm. Ne yazık ki daha uzun bir süre bizimle kalacağınızı söylemek zorundayım; ülkenizle yapılan görüşmeler hiç iyi gitmiyor.

Onu yanıtlamadım ama bu sırada kendime bir sürü soru sordum: Bu haydutlar beni paha biçilmez bir ganimet olarak görürken Fransız yetkililer için ben, ne ifade ediyordum? Rezil bir değiş tokuş ile son anda açıklanacak bir ahlak anlayışı arasında yer alan diplomatik aşamalarda bir adamın özgür-

lüğüne ve yaşamına kendilerine özgü sözcüklerle ne kadar değer biçerler? Duyduğum kuşkulara, benim için yepyeni ve daha fazla acı dolu olan bir yenisi ekleniyordu: kendi yurttaşlarımı düşünürken içimi kaplayan kuşku. Bay Halid'i merakla dinlemeye devam ettim:

— Bildiğiniz gibi, birbirinden farklı gruplardan oluşuyoruz. Bu, bağımsızlık savaşı veren bütün halklarda görülen bir şeydir. Ulaşmak istediğimiz yüce amaç bizden çok uzakta, belki de erişilmez bir yerde. Sizin durumunuza gelince, henüz bu konuda bir karara varmadık. Altın değerinde ya da yüzlerce silah değerinde olduğunuzu düşünüyoruz. Bu arada yeniden kızgınlığa kapılabiliriz: Sizi öldürebiliriz. Ya da sizi intihar etmeye zorlayabiliriz. İşkence, insanın aklına gerçekleştirmesi en imkânsızmış gibi görünen çözümleri bile getirir. Ama şimdilik içiniz rahat olabilir. Biz de sizin sıkıntılarınız kadar dayanılmaz sıkıntılar çekiyoruz; tek farkımız, bizim hareket edebilmemiz. Siz, siz bekliyorsunuz. Nesiller birbirinden ne kadar farklı! Benim gibi bilge olanlar kültürlü ve zarif insanlardır; gençler cesaretleri olsa üzerimize ölü toprağı örtüldüğünü söylerlerdi. Gençlere göre, dünya onların doğduğu an var olmaya başlamıştır. Kendilerini bizden daha çok tehlikeye atarlar; coşkuları, gözlerini kör eder. Sizi halkın öfkesinden korumak isterim.

Bu son derece yumuşak savrulan tehditlere şiddetle karşılık vermemek için soğukkanlılığımı korumaya çalıştım. Şunu sordum:

— Yetkisi ve sorumluluğu olmayanlar tarafından linç mi edileceğim?

Bay Khalid gülümsedi:

— Tüm olasılıkları düşünmek Batılı doğanızda

var. Bu, sizin en değerli yeteneğiniz: Yaşamınızı varsayımlarla sürdürüyorsunuz.

Belki de bana süslü yalanlar söylüyordu. Birden bağırmaya başladım:

— Ben, kimin tutuklusuyum?

— Ah, hepimizin, sırayla her birimizin. Yaşadığımız bu karmaşanın temelinde yatan felsefeyi size anlatmaya söz vermiştim.

— Bayım, felsefe dediğiniz şey üç beş sözcükten oluşuyor: dünyayı olduğu gibi kabul edememe.

— Öyleyse siz dünyayı kabul edilebilir buluyorsunuz, değil mi? Bizler hep baskı altında tutulduk, ihmal edildik, topraklarımız işgal edildi; ya köle olduk, ya da herkes tarafından aşağılandık. Petrolden kazandığımız para, bu dünyada daha az aşağılandığımız bir yer edinmemizi sağladı. Ama bu yetmedi. Kendimizi göstermeliyiz, bunun tek yolu da başkalarını korkutmak. İskender ile Annibal'in fethettikleri ülkelerde yaşayanlara iyi davrandıklarını mı sanıyorsunuz? Ya Cengiz Han, XIV. Louis, Napoleon? Saldırmak sıradan bir harekettir, ama insanların düşgücünü yok etmek en yüce harekettir! Sabırsızlık sonucu, bedeli hiç düşünülmeden işlenen suçlar... Evet, tarih, saatte iki yüz kilometre hızla giden bir lokomotiftir. O, hiç durmaz: Ezilme riskiniz, onda dokuz bile olsa o lokomotifin üzerine atlamanız gerekir.

— Böyle davranarak insanların sizden nefret etmesine neden olmuyor musunuz?

— Zaten kimse bizi sevmiyor. Yaşamımızda yalnızca silahlar, evet o mükemmel silahlar var!

— Alıkoyduğunuz tutsakların karşılığında silah elde edebilirsiniz, ama demokratik yönetimler böyle bir değiş tokuşa sıcak bakmayabilirler.

— Sizin söz ettiğiniz, resmi yaklaşımları. Bu iş-

lerde her zaman ara yollar, dolambaçlı yollar ve kesin dönüşler vardır. Bir de gizli servisler işin içine girer. Sizin ülkenizde de bunlardan var.İnsan hayatına değer biçilebileceğini kabul etmeye cesaretiniz yok! Lafları ağzınızda geveleyip duruyorsunuz; biz de, sizin gibi bizim de onaylamadığımız yöntemlere başvuruyoruz. Ben, kendi adıma bu yöntemleri kınıyorum. Vicdanlı olmak gibi Batılı bir lükse sahip olan bir zorbayım. İlkelerinizin artık bu duruma alışması gerekiyor. İlkelerinizi kana ve gözyaşına boğabiliriz; ölüme zevkle gidecek iki ya da üç bin gönüllü, bu iş için yeter de artar bile. Bizler, inançları kuvvetli insanlarız. Daha meme emerken Allah'ın yukarıda bizi beklediğini öğreniriz. Ölüm yukarıya gitmek için katetmemiz gereken yolu kısaltır, bizi kurtarır.

— Bayım, yaptıklarınız tüm bu söylediklerinizi yalanlıyor.

— Ben bir de sizinle bunları konuşma zahmetine giriyorum! Bu konuda çok kitap okudum, bir çok Avrupalı ile sohbet ettim, düşüncelerimizin eksilerini artılarını uzun süre kafamda tarttım.

— Öyleyse başıma daha neler geleceğini bana söyleyebilirsiniz.

— Sizi tebrik ediyorum; kafanız çok iyi çalışıyor ve çözümleme yeteneğiniz hiç zarar görmemiş.

— Böyle olmam sizi rahatsız mı ediyor?

— Henüz değil. Sizi bir embriyona ya da canlı cenazeye dönüştürmeye karar vereceğimiz o an her an gelebilir.

— Söylediklerinizi midemi bulandırıyor.

— Öyle demeyin lütfen, oynayabileceğim en açıkyürekli oyunu oynuyorum; bakın, oyun oynadığımı size itiraf ediyorum. Sizi her an öldürebiliriz; bilirsiniz şu beklenmedik gelişmelerden dolayı.

Ya da bu süreç çok uzun sürebilir; sizi aç ve susuz bırakabiliriz. Ya da şimdi olduğu gibi size çok iyi davranabiliriz, siz de davamıza gönül verip yanımızda yer almak isteyebilirsiniz. Bu tür saf değiştirmeler her zaman olabilir. Akla gelen bütün çözüm yollarını biz düşündük. Kararımızı daha sonra vereceğiz; belki de taktik değiştireceğiz. Kararları tek başıma ben almıyorum. Siz Robespierreler'in, Dantonları öldürdüğünü çok iyi bilirsiniz. ıntihar etmeyi ya da açlık grevi yapmayı aklınıza bile getirmeyin: Bunlardan birini denerseniz, aşırı uçta yer alanların karşısında kendimi savunduğum kanıtlarımı yok edersiniz. Zaten perişan bir halde değilsiniz, sinirleriniz de sağlam. Ailenize ve dostlarınıza bir çağrıda bulunacaksınız; neden ülkenizde şu an işbaşında olan hükümete de bir çağrıda bulunmayasınız? Bunu yapmayı kabul ederseniz sizi ilgi ile dinlerim. Öneriyi reddederseniz ben ve adamlarım ne istiyorsak harfi harfine yerine getireceksiniz. Size hiçbir seçim hakkı verilmeyecek. Testislerine beş dakika boyunca elektrik verilen kahraman, birden hain oluverir. Bir parmağından küçücük bir parça kesilen Hıristiyan, birden Müslüman oluverir.

Bu sözler beni çok sarsmadı, çünkü Bay Halid'in çok kibar bir tavrı vardı, bana anlayışla yaklaşıyordu. Kendisini içten çok rahatsız eden bir durumda bulunan bir hümanist gibi konuşuyordu. Belki de bütün bunları uyduruyor, ona hiç hissetmediği duyguları yakıştırıyordum. Öfkeli bir ses tonuyla şunları söyledim:

— Aslında sizden nefret etmeliyim. Shakespeare'in bir oyunundan ya da Cervantes'in romanından fırlamış gibisiniz.

Bu iltifat onu hem çok gurur duyduğu, hem de üstlenmekten korktuğu rolüyle barıştırdı. Birden

bana bir soru yöneltti:

— Satranç oynar mısınız?

Cebinden Japon yapımı, çok küçük bir satranç takımı çıkardı. Benim durumumla tamamen ilgisiz bir eğlence önermesi bana çok bilgece göründü. Beni dört kez art arda, ama zorlanarak yendi.

Bay Halid ertesi gün ve onu izleyen gün de beni ziyaret etti. Fillerin, kalelerin ve vezirlerin hareketlerine kendimizi kuramsal tartışmalara kaptırdığımızdan daha kolayca kaptırıyorduk. Aklımdaki başka sorulara artık yanıt aramıyordum; içinde bulunabileceğim farklı ve sonuçsuz durumlarla ilgilenmek istemiyordum. Kendimi satranca verdim; rakibimi yenmeyi bir hafta sonra başardım. Zaten bildiğim şeyleri bana bir kez daha anlattı:

— Yerinizi neden sık sık değiştirdiğimizi biliyor musunuz? En sağduyulu hükümetler bile bazen çok şiddetli tepkiler verebilirler. Bir komandonun bu ine gönderildiğini düşünün; bu ne kadar da gereksiz bir katliama neden olur! Savaş sırasında ileriyi gören ülkeler önemli sanat eserlerini emin yerlerde saklarlar. Siz de kendinizi bizim hazinemizin değerli parçalarından biri olarak görebilirsiniz.

Elisabeth'le ölçülü bir mutluluk içinde evlenmiştim, ancak bu kırılgan duygu zaman içinde değişti. Evliliğimizin ilk iki yılında çok mutluyduk; söylediğimiz her cümleye, yaptığımız her harekete yumuşak bir coşku eşlik ediyordu. Limoges'daki dairemizin basitliği bile ilişkimize hoş bir rahatlık veriyordu; Paris'in kalabalığımdan uzakta birbirimizle başbaşaydık. Evimizin pencerelerinden görülen üç

kestane ağacı, yaşadığımız uyuma tanıklık ediyordu. Olanaklarımız kısıtlıydı, ama evle ilgili en önemsiz ayrıntı üzerine bile keyifle düşünüyorduk. Koltuklarımızı kadife kumaş ile kaplatacaktık; kadifenin rengi çok önemliydi. Pembe mi, eflatun mu, koyu mavi mi yoksa bej mi olsundu? Önyargılarımız yoktu ve sık sık fikir değiştiriyorduk. Özgürlüğün en kırılgan biçimini, bu ruh hallerimiz ile tanımlayabilirdi. Odalardan birinin tavanını boyamak gerekiyordu; beceremeyeceğim bu işe soyundum. Fırça tutmayı, sallanan bir merdivene tırmanmayı, boyayı sıçratmamayı öğrendim. Bu jimnastiğe benzeyen iş, düşündüğümüzden daha hareketli oldu: Merdivenin tepesindeyken birden fırçayı bıraktım, çünkü fildişi beyazı fazlaca sarıya çalıyordu.

Daha parlak ve saf bir beyaz kullanarak tekrar boyamaya başladım. Aslında çok basit bir kuralı unutmuştum: Boyanın önce kuruması beklenir, sonra rengine bakılır. Yaptığım iki ayrı renk boya birbirine karıştı; sonuçta ortaya güzel bir manzara çıkmadı. Evlilikte yaşanan mutluluklar, bu tür sürprizlerden oluşur. Kötü bir bina boyacısı olan ben, becerisizliklerimden faydalanıp yüzüm hâlâ terebentinle kaplıyken Elisabeth'le seviştim. Ne yapacağımızı önceden bilemiyorduk; bu, ne kadar çok özlemini çektiğimiz bir durumdu! Arzu, sık sık ya edepsiz şehvete ya da saf tensel isteklere dönüşüyordu; sözcüklere dökülemeyen, ateşli, gizli öpücüklerin uygarlığında soluk almak için yeteri kadar olgunlaşmıştık. Beraber çok mutluyduk; artık o kırılgan ve gizli tutkuyu keşfediyor, onun tadını çıkarıyorduk. Birbirimize aşık olduğumuz gibi sokaklara, kaldırımlara, satıcıların önündeki sebzelere, sığır filetolarının ve bifteklerin üzerindeki etiketlere,

taç yaprakları düşen çiçeklere, çöp sepetlerine de aşıktık; gökyüzünden geçen bulutlara da geçip gittikleri için aşıktık. Şehrin çirkinliği bizi rahatsız etmiyordu. O zamanlar bizi tepelere çıkaran, dibi biraz karanlık görünen gölün kıyısına götüren dört yaşında bir Renaultmuz vardı; sağlıklı bir şekilde, birbirimize huysuzluk etmeden bize çok yakın olan Oradour-sur-Glane kalıntılarını gezmeye gidiyorduk: Egemenliğini yeniden kazanmış, taşkın bir doğanın ortasında kireç duvarların, siyah kirişlerin ve pas tutmuş eşyaların çirkinliğini seyrediyorduk. Doğa, çiçekleri, kuşları ve fısıldayan şelalesi ile bize yüzyılımızın manzarasını çiziyordu; bu, belki insana acı verecek kadar küçük ölçekli bir manzaraydı, ama iğrençliklerin ve yalanların üstesinden gelmeyi başarıyordu. Belki de aynı anda hem dürüst, hem de alaycıydık: İnsana güven veren bizim sağlam gerçeğimiz, öteki karanlık gerçeklerin hepsiyle başedebilirdi. Biz, o değişmez refah düzeylerine gönülden bağlı olan Fransızlardandık.

Elisabeth'in annesi, davranışları kusursuz olan, iyi yürekli bir kadındı. Clarence'ın bize öğüt vermemek gibi çok iyi bir özelliği vardı; şöyle derdi:

— Akıl, onun yaşattıklarından çok daha hoş şeylerin yaşandığı aşk yatağında işlemez.

Böylece ondan en küçük bir şey için bile bize yardım etmesini isteyebileceğimizi anladık. Çamaşır makinemizin, alacağımız temizlik maddelerinin markalarını o seçti; tabak takımlarının seçimi için Elisabeth onunla uzun süren, gizli toplantılar yaptı. Haftada bir kez, cumartesi günleri onun evine gidip, öğle yemeğinde beraber olmaya karar verdik. Bize şunları söylerdi:

— İnsan benim yaşıma gelince iyi giyimli beylerle görüşmek istiyor. Yarın ne olacağı hiç belli olmaz. İnsanların ayak altında dolaşmayı hiç sevmem; siz de benim ayağımın altında çok dolaşmayın!

Onun bize ihtiyacı olmadığı için bizim ona ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum. Kendisini saf göstermemek için gururla şöyle derdi:

— Savaş ve işgal zamanı yaşadıklarım beni, kendi kendisine yetebilen bir kadın yaptı. Bu konuda eminim ikinizden de güçlüyümdür.

Bazen sözlerine şunları da eklerdi:

— Philippe, bir öğleden sonrayı beraber geçirmek için karınızı sizden alıyorum. Kızımla yalnız kalmak istiyorum. Hem size karşı birleşip komplo kurmamız kadar normal bir şey yoktur herhalde.

Yapmayı düşündüğümüz üç şey vardı. Genç bir kadının anneliği tatması çok hoş olacağından hemen çocuk yapacaktık. Aslında çocuk sahibi olma mutluluğunu erteleyebilirdik; bu herkese normal gelirdi. Mesleki yaşamımın ilk görevinden herkese söz edebilirdik: Deneyimli araştırmacıların yer aldığı bir ekiple Guatemela'ya ya da Birmanya'ya gidecektim; Elisabeth de bu sırada benim gizli isteğimi yerine getirip arkeoloji eğitimini tamamlayacak ve Guatemela'ya ya da Birmanya'ya, benim yanıma gelecekti. Elisabeth, kuşkusuz başka bir meslek seçebilirdi; 1960 yıllarında bilgisayar uzmanlığı çok gözde bir meslekti. Aramızda çok sağlam bir anlaşma olduğundan, birbiriyle hiç uyuşmayan mesleki yollar seçmemizde hiçbir sakınca yoktu. Clarence'a bu konudaki düşüncesini sorduk:

— Ben, yaşamımda kurallardan hep kaçınmışımdır. Siz birbirini, birisinin ötekini taklit etmesine gerek kalmayacak kadar çok seven bir çiftsiniz.

Bu, her çifte kısmet olmaz.

Bizi biraz fazla idealize ediyordu; bunun bizi kıskanmasından çok daha iyi olduğunu düşünüyorduk. Arada bir şöyle bağırıyordu:

— Günümüzde artık on sekiz yaşında çocuk fırtlatmaya gerek yok; insan özgür olup birkaç tane evlilik dışı geçici ilişkinin tadına bakabilir, çocuk yapmayı da ancak otuzunda düşünür. Ortalıkta hâlâ sersem sersem gezinen çocukların, yeni çocuklar doğurması ne kadar anlamsız! Önce kendiniz birer yetişkin olmalısınız.

Yaşam, bu tür akıl yürütmelerden, titizlikle planlanan ölçülü davranışlardan ve ayakları yere basan projelerden mi oluşur? Elisabeth ve ben, öteki insanlardan daha uçarı değildik, ne de onlardan daha kararsızdık. Clarence, bizim kendi gerçekliklerinden korkan bir nesil olduğumuzu unutmuştu. Bu konuda Limoges'daki dairemizin bizim yerimize karar verdiğini düşünüyorum: Üçüncü bir varlığı barındırmak isteyecek kadar genişti. İki karar aldık: Ben Guatemela'ya gidecektim, Elisabeth de doğum kontrolünü bırakacaktı. Bunları duyan Clarence, bize sarıldı ve şunları söyledi:

— Ah, çocuklar ne kadar da acımasız oluyorlar! Ben büyükanne olmak için daha çok gencim!

Kararımızı yine de sevinçle karşıladı ve bizi masraflarını kendisinin karşıladığı kısa bir tatil için Cannes'a götürdü. Orada bir lüks otelden çıkıp ötekine girdi; ben de gittiği iki lüks kumarhanede rulet oynayıp sürekli para kaybettiğini düşündüm.

Üç ay boyunca kendimi yepyeni bir mutluluğun kollarına bıraktım: Maya uygarlığını, vahşi ormanın ortasında, Coban ile San Luis arasındaki taşla-

rı, höyükleri tek tek kazıyarak keşfetmenin verdiği mutluluk. Kısa bir süre sonra kendime günümüzde kullanılan insanı aşağılama ve baskı altına alma yöntemlerinin, Amerika'nın keşfinden önceki işkence yöntemlerinden daha kötü olup olmadığını sordum. Kafam karmakarışıktı, zengin bitki örtüsü beni bunaltmıştı. Biçimi değişmiş bir çakal kafasını ya da üstünde garip bilgilerin yazılı olduğu bir takvimi ortaya çıkarmak, bana başarılı bir iş olmaktan çok saçmasapan bir işmiş gibi gelmeye başladı. Bakir orman, benim ruh halime fazla mı uygun gelmişti?

Belki de basit bir özlem duygusuna kapılmıştım. Birbirinin içine girmiş sarmaşıkların yarattığı bunaltı, Fransa'nın tam bir taşra kasabası olan bu toprakların ruhuma saldığı iç sıkıntısından daha mı beterdi? Sıcaklardan çok rahatsız olmuştum; tropik bölgeler o iğrenç görkemli görüntüsü ile insana acı veriyordu. Bu gezi, genç bir toprak cerrahı olan biri için mesleğinde hiç de iyi bir başlangıç sayılmazdı. Mutlu olmanın, insanın iradesine bağlı olduğuna karar verdim; Tanrılara hediye sunan bir din adamının heykelini bulunca sevinçten içi içine sığmayan arkeoloğun duyduğu mutluluğun aynısını duymam gerektiğini zorlanarak da olsa öğrendim. Elisabeth'e doğurgan bir kadın olarak görevini yaptığı için, Clarence'a da aylar öncesinden çeşit çeşit biberonu, pudrayı ve bebek giysisini hazır ettiği için minnettardım. Kendi kendimi mutlu etmekten başka bir şeyle ilgilenmemeye başladım. Herkes, şantiye şefininkine benzer görevleri olan ailem, benim yükümlülüklerimi bana hiç söylemeden yerine getiriyordu. Henüz vicdanımla hesapla-

şacak kadar olgunlaşmamıştım.

Bu kez modern bir şehrin merkezden uzaktaki mahallelerinden birindeydim. Hangi şehirdeydim? Amman'da mı, Halep'te mi, Şam'da mı yoksa Beyrut'ta mıydım? Nerede olduğumu gece gündüz kapımda bekleyen adamlara sordum, ama yanıt alamadım. Kapıda bazen iki, bazen üç adam bekliyordu; kısa bir zaman sonra en ufak bir itaatsizliğimde bana ateş etme emrini aldıklarını öğrenecektim. Asansörlerin aşağıya inme ve sonra yukarıya çıkma seslerini duyuyordum. Benim odamla aynı katta bulunan bürolara çok gelen giden oluyordu; ince duvarların hızla ilettiği daktilo sesleri kulağıma geliyordu. Üniformalı bir gardiyan bana zorlama ama doğru bir Fransızca kullanılarak yazılmış bir metni okumamı istedi. Bana aynı gün metni yeniden okuyacağımı ve bu kez sesimin kasete alınacağını söyledi. Metni iğrenerek şöyle bir gözden geçirdim:

"Merhaba, benim adım Philippe Cervinius. Profesyonel bir arkeoloğum ve bu ülkeye kendi isteğimle geldim. Şu an İslam Dünyası Bağımsız Kuvvetleri'nin misafiriyim. İhtiyacım olan her şeye sahibim ve sağlığım çok iyi. Ailemin benim için endişelenmemesini istiyorum. Kendi topraklarını yeniden kazanabilmek için savaşan bir halkın kahramanlıklarını ve çabalarını tanımayı ve onlara saygı duymayı öğrendim. Fransız hükümetinin ülkeme dönebilmem için onlarla masaya oturmasını istiyorum. Bu konuşmayı benimle aynı yazgıyı paylaşan öteki yurttaşlarımın adına da yaptığım lütfen göz ardı edilmesin."

Boğazım kurudu ve birden haykırmaya başladım:

— Bu pisliği kasete okumayacağım!

Söylediklerimi anlamayan asker birkaç dakikalığına yok oldu, sonra omuzundaki şeritten anlaşılacağı üzere yüksek rütbeli bir subayla ve bir çevirmenle beraber geldi. Aramızdaki konuşma çok gergin geçti. Bana çevirmen, çeviriyi yaparken bazı cümleleri yumuşatmakta zorlanıyormuş gibi geldi. Subay benimle konuştu:

— Bazı emirler aldım ve bu emirleri yerine getireceğim.

Ona yanıt verdim:

— Ben kimseden emir almam. Bu kuyruklu yalanlarla dolu metni okumayacağım.

Soğuk bir tavırla bana zaman verdi:

— Size on dakika düşünme zamanı veriyorum.

Gülmeye başladım:

— Başıma gelebileceklerin en kötüsü gelirse, bu on dakika hayatımın son on dakikası olacak.

Kara mizah yaptığımı anlayınca sırıttı:

— Size canımın istediğini yapabilecek konumdayım.

Kendimi bu işten soyutlamak, bana iyi bir yol gibi geldi:

— Bu, sizin bileceğiniz bir şey.

Konuşmaya devam etti:

— Dikkafalı tutsakları çok iyi tanırım.

Sözcükleri hızla arka arkaya sıraladım:

— Sanatsal bir yeteneği andıran bu yeteneğe sahip olduğunuzdan hiç kuşkum yok. Ancak benimle ilgili yanılgıya düşmeyin: Sizin o hayranlık uyandıran yöntemlerinizi kendimden geçerek düşünmek için çok fazla boş zamanım oldu. Birkaç yöntem benim üzerimde de uygulandı, ötekilerinin de nasıl olduklarını tahmin edebiliyorum. Kıdemli bir tutuklu sayılırım, her türlü pisliği yaşadım. Buz tut-

muş suya başımı yirmi kez sokacağınızdan eminim; ya başımdan kan fışkıracaktır ya da bilincim gidecektir. Testislerimi patlatıncaya kadar sıkacaksınız; renklerinin pembeden kırmızıya, kan kırmızısından çivit mavisine döndüğünü göreceksiniz. Kısaca sadistlere göre harika olan bir gösteriyi rahatlıkla izleyeceksiniz.

Sert bir ses tonuyla şöyle buyurdu:

— Hemen susun yoksa yüzünüze bir yumruk indireceğim.

Ona çok yumuşak bir cevap verdim:

— Bana işkence yapacak kadar yetkiniz olduğunu mu sanıyorsunuz? Sizin amirleriniz, çıkarlarını gözetmek için bana iyi bakıyorlar. Sonra sizin yüzünüzde hiç de vahşi bir hayvan ifadesi yok. Sizinle ilgili yanıldığımı düşünüyorsanız, size hemen kıçıma bir fare sokmanızı öneririm. Yurttaşlarınızdan biri bana bunun nasıl nazik bir yöntem olduğunu uzun uzun anlattı. Fare, muhteşem bir iç kanamaya neden oluyor. Bayım, beni öldürebilirsiniz, ama ben yine de istediğinizi yapmayacağım.

Ağzımdan dökülen sözcüklerden korkmuştum, sanki onları başka birisi söylemişti. Gergin sinirlerim beni böyle konuşmaya mı zorlamıştı? Subay susuyordu; belki de benim bu kadar hırçın davranacağımı düşünmemişti. Daha ılımlı bir ses tonuyla şunları söyledim:

— İlle de bir şeyler söyleyeceksem, bunları kendim yazar ve metnimi kendi istediğim gibi insanlara sunarım.

Benimle muhatap olan subay bir orta yol bulmaya hazır olduğumu tahmin etti. Şaşırtıcı bir beceri gösterip taktik değiştirdi; birden yumuşak ve anlayışlı oldu:

— Karınızı düşünün! Sizin hayatta olduğunuz-

dan bile emin değil. Onun yüreğine su serpmek istemez misiniz? Kadınlar umutlarını yitirince yaşayamazlar.

Sözcüklerimin artık hiç de saldırgan olmadıklarını hissettim:

— Sizin propoganda aracınız olmayacağım.

O da mantıklı konuşmaya başlamıştı:

— Size ihtiyacımız olduğunu, bizim için çok gerekli olduğunuzu söylersem ne dersiniz?

Söylediklerine yumuşak bir şekilde karşı çıktım:

— Ben sizin tutuklunuzum, suç ortağınız değilim.

Bezgin bir şekilde şu sözcükleri sıraladı:

— Aramızda olduğunuzdan beri biraz da olsa anlayışlı olmayı öğrenemediniz mi?

Çok sert, ama aynı zamanda alaycı bir tavra bürünmeme rağmen gülümsemekten kendimi alamadım:

— Uyuşturucu almış biri gibi sizin yazdığınız metni mikrafona okuyacak kadar mı anlayışlı? Hadi canım, bu kadar da olmaz!

Sıraladığı tehditler bana biraz gerçekdışı geldi:

— Size işkence yaparak istediğimizi yaptırabiliriz. Bunu yapmaya hemen karar verebiliriz; siz de işkenceye ancak on beş dakika dayanabilirsiniz.

Onun yerine ben akıl yürütmeye başladım:

— Bu, sizin için psikolojik bir yenilgi olur. Sizin gibi nitelikli askerler, bu tür zaferleri içlerine sindiremezler.

Kendimizi yinelemek istemediğimiz için ikimiz de uzun süre sessiz kaldık. Son olarak şunları söyledim:

— Peki, dediğinizi yapacağım, ama çok kısa bir mesaj olması lazım.

Aptal bir çözüm önermeden önce bir süre dü-

şündü:

— İki kez konuşmaya hazırlanın. Hayatta olduğunuzu ve sağlığınızın çok iyi olduğunu söylemek için hemen şimdi konuşacaksınız. Bir ay sonra da bize yardımcı olmak için konuşacaksınız.

Yaptığı öneriyi aslında çok dürüst buldum. Tek bir cümle bile söylemedim, ama öneriye sıcak baktığım açıktı; içimi kaplayan bezginlik bana Bizans entrikalarından daha çok acı veriyordu. Çevirmen çay mı, kahve mi, soda mı içmek istediğimi sordu. Beş dakika sonra odaya giren teknik adamlar çeşitli yerlere bir sürü alet yerleştirdiler. Kayıt hemen bu odada yapılacaktı. Doğal olmasını istediğim, ne çok heyecanlı, ne de çok kısık bir ses tonu ile şunları söyledim:

— Şu an yalnızca karım Elisabeth ile kızım İsabelle'e sesleniyorum. Sürekli sizleri düşünüyorum. Sizi çok seviyorum. Halimden şikayetçi değilim. Siz de sabırlı olun. Cesur olun. Kısa bir zaman sonra yanınızda olmayı umut ediyorum. Daha fazla konuşamayacağım. Sizleri sevgiyle kucaklıyorum.

Çok sert bir hareketle mikrafondan ayrıldım; niye bu kadar sert davrandığımı kendim bile anlayamadım. Subay homurdanarak şunları söyledi:

— Çok kısa ve belirsiz konuştunuz. Bu kadar basit davranarak beni hayal kırıklığına uğrattınız! Sizin yerinizde kim olsa daha kişisel ve dokunaklı bir konuşma yapardı. Ailenize gerçekten acıyorum. Daha fazla konuşmalıydınız; kimse sizin sözünüzü kesmezdi.

Artık sinirlenmiştim; beni sakinleştirmesi gerekiyordu. Kuru, net ve duygusuz bir ses tonuyla konuştum:

— Beni hâlâ öldürmediğinizi böylece kanıtlamış oldum. Benden başka ne yapmamı istiyorsunuz?

Bu konuşma bir şeyi daha kanıtladı: Burada benim bütün duygularımı öldürdünüz.

Bana sert sert baktı ve konuşmaya başladı:

— Ailenizin kadınlarına ikna yeteneği olan, konuşma şansı verildiği için mutlu olmuş, sevgi dolu birinin ses tonuyla hitap etmeliydiniz.

Acı ile şunun altını çizdim:

— Bayım, kendinizi benim yerime koymanıza izin veremem.

Subay, teknisyenler ve çevirmenle beraber odadan çıktı. Aileme görev yapar gibi, sıkıntı içinde seslendiğim için kendimden hiç hoşnut değildim. Beni dinleyince Elisabeth ile İsabelle ne düşüneceklerdi? Mona'ya benimle ilgili ne söyleyeceklerdi? Konuşmamda kendimi onlardan ne kadar uzak tutmuştum! Belki de bu tutumun, uğradığım kötü muameleden kaynaklandığını düşüneceklerdi; bu muameleler kuşkusuz duygularımı törpülemişti. Belki de daha da ileri gidip, benim bir daha bulamamak üzere bir şekilde kaybetmiş olduğum o adamın onların yanma hiç geri dönmeyeceğini düşüneceklerdi. Acınacak bir durumdaydım, elim kolum bağlıydı. Ertesi gün subaya verdiğim sözü tutamayacağımı söyledim; mikrofona ikinci bir kez konuşmayacaktım. Hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden beni yanıtladı:

— Şehit olmak size hiç yakışmaz, ama bu konuda ısrar ediyorsanız...

Ertesi gece gardiyanlar gözlerimi yine o bantla kapadıktan sonra araba ile yeni bir geziye çıktık; önce asfalt yollardan, sonra bir arabanın ancak geçebileceği dar sokaklardan geçtik. Bu kez götürüldüğüm yerdeki tutukluluğum eskilerine hiç benzemeyecekti; bana olabilecek en sert şekilde davranacaklardı. Bu kez uğrayacağım kötü muameleleri

ancak hayal edebiliyordum; hayal gücüm bile eskisi gibi sağlıklı olmayacak, karman çorman olacaktı.

Bugün oradayım işte. Yaşadığım acımasız hayat, beni kısa bir zaman önce yaşadığım korkulardan daha fazla yıprattı. Tekdüzelik, dayanma gücümü zayıflattı; iki ay içinde çok fazla yaşlanmış olmalıyım. Kötü, çelişkili ve değişken bir hal alan düşüncelerimin arasında hiçbir ilişki kuramıyorum. Başlangıçta beni bir insan olarak kabul eden Ahmed bile zamanla genellikle tepki vermeyen, ama kimi zaman aniden kızıp bağıran canlı bir enkaz olduğumu düşünmeye başladı. Bir köşede sızlanarak ağladığım da oluyor; kendi halime mi, aileminkine mi yoksa bu dünyanın haline mi ağladığımı bilmiyorum. Çevremdeki her şey bana dayanılmaz geliyor; soluksuz kalmak ile rahatlıkla soluk almanın birbirinden farkı yok. Güçlü olduğum zamanlarda bir beliren bir kaybolan, zayıf bir arzunun yüreğimde var olduğuna kendimi inandırmaya çalışıyorum. İnsanlara hiç kimseye boyun eğmediğimi ve beni ne pahasına olursa olsun kurtarmaları gerektiğini söylemek istiyorum. İçinde bulunduğum durumu sağlıklı bir şekilde değerlendiremediğim için kendimi olayların akışına bıraktım. Bir hafta boyunca iyi uyuyup bolca yemek yersem ve kısa bir zaman sonra özgür olma ümidini yüreğimde taşırsam kendime gelebilir miyim? Sağlığımı bu şekilde düzeltmeyi bile istemiyorum; sorumluların, masumların ve yaşadığım dramla hiçbir ilgisi olmayan varlıkların suçlu olduklarına inanmak çok daha kolay.

Hayatta tek emin olduğum şey, yaşadığım çelişkiler. Karman çorman olmuş duygularımı düzenlemek istiyorum, tabii hâlâ bir duygum kalmışsa. Bedenime bakıyorum; o da bana içi boş, komik bir hayvan postu gibi görünüyor. Belleğim sapasağlam olsa bile sürekli saçmalayan bir bunaktan farkım kalmadığı için onu da kullanamıyorum. Yaşadığım mutsuzlukları, kendi isteğimle abartıyorum; onların gün geçtikçe daha da katlanılmaz olacaklarını düşünüyorum. Kısa bir zaman sonra mikrofonların ve kameraların önünde dile getireceğim saçmalıklardan dolayı kendimi şimdiden affediyorum. Herkese ihanet edeceğim; kendime bile ihanet etmeyi düşünüyorum. Dönüştüğüm zavallıyı içime sindirebilmem için geçerli bir neden bulmalıyım. Umutlu olmak hiç hoşuma gitmiyor, umutsuzluğa kapılmak da halimde hiçbir değişikliğe yol açmıyor. İretime yıllar önce ara vermiş bir fabrika gibiyim. Mikroskop altına yatırıp olduklarından bambaşka bir şekilde görünmelerine neden olacak kadar her tarafını incelediğim anılar, başımı döndürüyor. Kendime bulduğum en zararsız uğraş, yazgımı yönlendiremediğim için kısır geçmişime doğru yaptığım yolculuk.

Maximilen on altı yaşına girdiğim gün beni bir kenara çekti ve konuşmaya başladı:

— Oğlum, babanın kurduğu otorite günün birinde çocuğun başkaldırma içgüdüsüne yeniliverir. Kendini derslere vermen, kendi varlığın ile benimki arasında karşılaştırma yapmana neden oluyordur. Sen Goethe ile Shakespeare'in eserlerini okuyabilir, Alaric ve Annibal ile ilgili bilgi sahibi olabilirsin. Bu sırada ben de Kuzey'deki iplik fabrikala-

rını zenginleştirmek için zor koşullar altında çalışıp para kazanırım. Kuşkusuz bu durumda yapılan bir karşılaştırma benim lehime olmaz. Sevgili oğlum, her gün senin kalbini yeniden kazanmak zorundayım. Seninki gibi babaları korkunç birer burjuva olan erkek çocuklar, her koşulda kahraman ya da serüvenci olurlar. İşte bu korkunç burjuvalardan biri, seninle arkadaş olmak istiyor, hem de birbirleri üzerinde hak iddia etmeyen iki arkadaş. Bunu ister misin? Bu iş, aslında ikimiz için de hiç kolay değil. En iyi çözüm yolu, beraber tatile çıkmak. Rotamızı Venedik'e çevirelim ve orada ikimiz de güzel kadınların tadına bakalım!

Bu öneriyi çok ilginç buldum ve kısa bir duraksamadan sonra sevinçle kabul ettim. Venedik'in tarihi üzerine altı ya da yedi kitabı bir çırpıda okudum. Vivaldi, Tintoret, Veronese ve Kazanova ile tanışıp onları yakından tanıdım. Yaptığım bu hazırlıklar, Maximilien'in çok hoşuna gitti:

— Philippe, insanın bazen güzelliklerin farkına birden vardığını hiç farkettin mi? Bir şok geçirmiş gibi olur, o koyu bilgisizliği içinde güzellikleri birden görür. Kitaplar kuşkusuz insana çok yardımcı olur, ama aynı zamanda onun duyarlığını körletir.

Venedik'e yataklı trenle gittik. Maximilien bir patavatsızlık yaparak şunları söyledi:

— Bir derebeyi değilim, ama bazen pencereden paraları hızla fırlatmaya bayılıyorum. Bunu bir de seninle yapınca keyfime diyecek olmuyor!

Bu sözlerin altında bizim palavracının gizli itiraflarının olup olmadığını merak ettim; hafifmeşrep kadınlarla birlikteyken herhalde delice para harcıyordur. Yolculuğun başında bu konuda bana çok fazla bir şey söylemedi. Milano'dayken Leonardo'nun *Son Yemek* tablosuna bakarken şöyle dedi:

— Bu esere hayranlıkla bakmak gerekir. Hayranlık duymak, bizim en yüce erdemlerimizden biridir; insanın çevresinde saygı duyacak hiçbir şey yoksa, o da yaşamın anlamsız olduğunu düşünür. Sana ahlak dersi mi veriyorum? Hayır, tam tersini yapıp senin ahlağım bozuyorum. İnsanın yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını düşündüğü şeyi, dikkatle seçmesi gerekir. Gördüğün tablo bu tür bir şey değil; bütün insanların hayranlık duyduğu bir şeyle yetinmemelisin.

Hem bilge, hem de fazlasıyla ukala bir tonun hakim olduğunu düşündüğüm bu söylev ile ilgili yorum yapmadım. Maximilien'i doğru anladıysam, beni biraz kışkırtmak istiyordu. Öğlen yemeğinde bana okuduğum kitaplar üzerine sorular sordu; Voltaire'i sevdiğimi öğrenince kahkahaya boğuldu. Rousseau'nun can çekişmelerini izleyerek zaman geçirmemi ise çok saçma buldu. Bana sinirle söylenmeye başladı:

— Onlar artık geçmişte kaldı! Sonra ikisinin de haksız olduğunu zaman gösterdi. Yazınsal zevklerin de dört ya da beş kuşak geride kalmış. Aslında bu daha iyi; gerçek tutkularının edebiyat ile ilgisi olmayacağını gösteriyor.

Mantegna'nın Milano'daki sarayda bulunan eserlerini gördüğümde onun kadar heyecanlanmadım; sanatsal yaratıların beni çok da fazla etkilemediği böylece açığa çıktı. Maximilien'in bunu yüzüme söyleyeceğini sandım, ama o tam tersini yapıp bu tutumumu çok beğendiğini söyledi:

— İnsana sanat yapması için gerekli olan esin, altı yaşındayken mi yoksa ellisindeyken mi gelir? Bunu araştırsana! Kültür, şimdilik senin için çok önemli değil ya da kültürlü olmayı, nedenini bilmeden yerine getirmen gereken bir görev olarak görü-

yorsun. Bana birkaç kez arkeolojiden söz ettin. Ah, evet, arkeolog olacaktın, değil mi? Aramızda çıkacak bir düşünce ayrılığına ya da anlaşmazlığa şimdiden kendimizi hazırlayalım! Venedik'e gidince bir kentin nasıl olup da bu kadar şehvetli olabildiğini hayretle göreceksin. Bilgi ve sanat aşkı, şehvetin yanında solda sıfır kalır!

Karşılaştığımız İtalyanların nezaketi bana çok satın alınabilir geldi; bu hiç hoşuma gitmedi. Bu kadar çok motorlu sandal görünce şaşırdım; ünlü gondollardan ortalıkta çok az vardı. Deniz tuzunun kemirdiği duvarların harap görüntüsü ve pis kokusu tam bana göreydi. Duvarlara hayran kaldıktan sonra kendimi Venedik'in büyüsüne bıraktım. İçim öteki turistlerin de hissettiği duygularla dolup taşıyordu, zaten onlardan bir farkım yoktu. Babam da halinden memnundu; mutlu bir şekilde birlikte olmamız ona yetiyordu. Ne o benim hocamdı, ne de ben onun öğrencisiydim. Tumturaklı sözler ve hayranlık belirten ünlem cümleleri duymadığımız için hoş şeyler yaşadığımızı düşünüyordum. Lise öğrenimim sona eriyordu ve özgür bir delikanlı olarak hareket etmeme çok az kalmıştı. Sınavlar, ödevler ve hızla çalışma artık tarihe karışmıştı. O tatilde Maximilien'in ne beni izlediğini, ne de şehrin büyüleyici görüntüsü ya da kokuşmuşluğu karşısında gösterdiğim tepkiler konusunda endişelendiğini farkettim.

Gördüklerimiz ile ilgili basit yorumlar yapıp onlara ölçülü bir hayranlık duyuyorduk. Bize göre gördüğümüz değişik kuşlar ile böcekler, köprüler ya da ünlü çan kuleleri kadar övgüye değerdi. Neden ünlü bir kilise ile bir mahalle pastanesi arasın-

da ayrım yapmamız gerektiğini anlamıyorduk. Maximilien'in bir şeylere özlem duyduğundan kuşkulandım; belki de Venedik'e yirmi ya da otuz yıl önce ilk kez geldiğinde ne kadar masum bir delikanlı olduğunu anımsamış, gençliğine dönmek istemişti. Baba ile oğul arasında kurulacak bir arkadaşlık ya da dostluk sorunsuz olabilir mi? Bu soruyu kendime sormaya cesaret edemiyordum; tatilimizin üçüncü gününde sakin bir dostluk ilişkisinin mucizevi bir şekilde gerçekeleşebileceğine kesinlikle inandım. Maximilien o günden sonra benim gözümde düşüncelerimi paylaşmaktan başka birşey istemeyen topluca, yüzü biraz fazla kırmızı ve birazcık yaşlanmış bir çocuğa dönüşmüştü. Bana son derece doğal gelen duygularını açıkça ifade ettiği için ona karşı ne kadar çok minnet, sevgi ve şefkat dolu olduğumu onun yüzüne söylemek isterdim, ama bunları söyleyecek kelimeleri bulamadım ve sıkılganlığım bir kat daha arttı.

Murano ve Torcello'da yaptığımız geziler de çok iyi geçti, çünkü geleceğimden bir kez daha hiç söz etmedik. Yaşadığımız o anın tadını çıkarıyorduk; bu benim için sıradan bir lükstü, Maximilien'e göre ise paha biçilmez bir lükstü. Tatilimizin altıncı gününde konuşmalarımız, daha alaycı bir tona büründü. San Lorenzo'da küçük bir lokantada ekşi bir sosla kaplı istakozların tadına bakıyorduk. Lokantaya giren güneş ışınlarının sarımtrak ve süt beyazı renkleri bizi etkilemişti. Maximilien'in Lille'in kapalı gökyüzünün altında kendini gösterme fırsatı bulamayan serseri ruhu, beni çok eğlendiriyordu. Babam bana şunları söyledi:

— Hayatta olanaklarını kullanmayı bilmek ka-

dar önemli bir şey yoktur. Ancak böyle yaparsan yaşamın gözeneklerine kadar işlemesini sağlarsın. İnsan kendisini yaşıyor hisstetiği zaman halinden memnun olur. Hayatta her şeye izin vardır. Sağa da dönebilirsin, sola da; tam ortadan da yürüyebilirsin. Bak Philippe, senin özel yaşamın beni ilgilendirmez. Bir konuda öğüde ihtiyacın olduğunda sana yardım edeceğimi bilirsin. Bakir olduğundan ya da tam bir birleşme yaşamadığından eminim. Venedik, insanın acemilikten rahatlıkla ve hiç pişmanlık duymadan kurtulabileceği ideal bir kenttir. Sana şöyle güzel ve kaliteli bir fahişe bulmamı ister misin? Erkeklerine şehvetli saatler geçirtmeyi kutsal bir görev olarak kabul eden şu Milanolu ya da Triesteli kadınlardan birini bulabilirim. Otelin bekçisi Luigi, birinci sınıf kadınlar tanıyor. Bunda kızaracak bir şey yok oğlum! Görünce şapka çıkaracağın kadınlar ile pantalonunu indireceğin piliçler arasında ayrım yapabilmen gerekir. Biraz açık saçık konuşuyorum, kusuruma bakma. Bir kadeh konyak, lezzetli bir istakoz, ipek bir gömlek, daha sonra tadına bakacağın bir Havana purosu ile bir kızın teni ve koltukaltlarının ekşimsi kokusu arasında hiçbir fark yoktur; bunların hepsi aynı tür şeylerdir. Sarışınları mı, esmerleri mi seversin? Bu yarımadada sana esmerleri yeğlemeni öneririm. Saat beşe ne dersin? Aperitif bir içki içmeden önce iyi olmaz mı? Sence bir sakıncası yoksa ben de hoş bir kadınla biraz eğlenmek istiyorum. Babadan oğula geçen günahlar, bizim soyumuzun çok hoş bir geleneğidir!

Arkadaşlık, gitgide rahatsız edici olan bir sıkı fıkılığa dönüşüyordu; Maximilien'i eleştirecek kadar parlak bir zekâm yoktu. Bir kadın seçmek zorunda bırakılmak, beni biraz korkutmuştu. Bana getir-

dikleri kadını bir heykel kadar güzel ve çok zarif buldum. Benim acele etmemi önlemek için bedenimle yavaşça ve ustalıkla ilgilendi. Bana iri göğüsleri kadar ilginç gelen bir aksanla birkaç tane Fransızca sözcük mırıldandı. Benim cinsel ataklarımı birkaç kez durdurdu; böylece hem zevk alıyor, hem de çok hoş bir işkence görüyordum. Bana yaşattığı zevk için kadına teşekkür ettim, ama ne duygusal bir karmaşa yaşadım, ne de belli sınırların dışına taşacak kadar kendimden geçtim. Cinsel taşkınlıklar yaşayacak biri değildim. Daha sonra buzlu camparimi içerken Maximilien'e şöyle dedim:

— Hoştu, ama çok da önemli bir şey değilmiş!

Hem suç ortaklığımızın, hem de rahatlamış bedenlerimizin kavuştuğu huzurun etkisiyle çok güldük. O gece çok derin uyudum. Sabahleyin ise aşk gösterileri bizim için artık çok geride kalmıştı; uykusunu almış insanların rahatlığıyla Giovanni Bellini'nin bir tablosu ve Bassan'ın gizemli bir resmi karşısında kendimizden geçtik. Sanat da beni ağına düşürememişti; Maximilien'in etkileyemeyeceği kadar katı, gerçekçi bir yönüm vardı. Belki de oğlunu çok çabuk sefahet alemine sürükleyerek onunla iyi arkadaş olabileceği gibi saçma bir düşünceye kapılmıştı; aramızda sevgi ve saygıdan kaynaklanan bir mesafenin olmasını, bizim sulu yakınlığımıza yeğlerdim. Benim en önemli erdemim, ölçülü olmaktı; bunun farkına varmış ve hiç şaşırmamıştım.

Ahmed beni farklı bir şekilde incelemeye başladı. Bana acıdığını ve kayıtsızlığının yavaş yavaş azaldığını düşünüyorum. Arkadaşlarının ortak davaları için mücadele ederken başlarına gelen tüm

alçaklıkların acısını benden çıkaracaklarına inanıyor olmalı. Öğlen yediğimiz fasülyelerin suyuna yapılmış çorbayı getirdikten sonra birkaç dakika ortadan kayboluyor ve elinde şunların yazılı olduğu, daktilo edilmiş bir kâğıtla geri geliyor:

"Karıma ve kızlarıma ikinci kez sesleniyorum. Elisabeth, İsabelle ve Mona, sizleri çok seviyorum, kısa bir zaman sonra yanınıza geleceğim. Güçlüyüm ve yüreğim umut dolu. Bir kez daha söylüyorum: Sizleri çok seviyorum. Fransız hükümetine de şunları söylemek istiyorum: Özgürlüğü için savaşan bir halkın isteklerini kabul edin. O insanları anlıyorum, onlara saygı duyuyorum. Bana yardım ederken onlara da yardımcı olmanızı sizden rica ediyorum."

Kâğıdı elimde çevirip duruyorum. Bana sona ermeyecekmiş gibi gelen birkaç dakika boyunca hiçbir şey hissetmiyorum. Korkunç bir öfkeye kapılmak istiyorum, ama tam tersine son derece sakinim ve bu sözlerin benim söyleyebileceğim tarzda kaleme alındığını kabul etmek zorundayım. Daha da ileri gidip düşüncelerimi de tam olarak yansıtmayı başarmışlar. Yazdıklarını okursam birçok kişiyi kızdıracağımı biliyorum; nasıl olur da teröristlerin ve şantajcıların yanıtıda yer almış olabilirim? Yeterli bilgiye sahip değilim; bu Arapların kim olduklarını daha önceden öğrenecek zamanım olmadı, kültürlerini hiç bilmiyorum. Öte yandan kendi çevresine sadık biri olmalıyım. Bu şekilde düşünmek aslında beni rahatsız ediyor. Kimseye hiçbir borcum yok ve sahip olduğum ilkelerin bugün o kadar da değişmez olmadıklarını farkediyorum. Doğduğum andan tutuklandığım ana dek attığım her adımın, bana bu korkunç komplonun hazırlanmasına yardımcı olduğunu düşünüyorum. Düşmanlarıma

karşı hiç de sıcak duygular beslemiyorum; ama birden çok yakınımda olan her şeyin yanlış, ikiyüzlü ve çürümüş olduğunu görüyorum.

Önyargılarımdan kurtulmayı çok istiyorum; varlığımın temelinde iğrenç bir anlaşma yatıyor, bu iğrençlik bana varlığımın artık hiç de önemli olmadığını düşündürüyor. Beni öldürürlerse, bu dünya ne onu tutsak edenlerin, ne de kendi yakınlarının işine yarayan, hayal kırıklığına uğramış bir adamdan temizlenmiş olur. Görünüşte uysal, silik, kuşkucu ve gösterişsiz biriyim. Birilerine ihanet etme düşüncesi, beni artık hiç korkutmuyor; hem tutuklandığım günden beri herkes bana açıkça ya da gizli bir şekilde ihanet etmedi mi? Ahmed'e şunu sordum:

— Bu ev ödevini ne zaman yapmak zorundayım?

Omuzlarını silkti. Bu komik mesajı okuma fikrine kendimi alıştırmam için bana zaman veriyorlar. Bana çok sıkıcı ve uzun gelen iki gün geçti. Metni ciddi ve duygusuz bir ses tonuyla okumaya karar verdim. Sabahleyin otuza yakın Fransız gazetesi getirdiler; içlerinden bazıları altı ay öncesinin tarihini taşıyordu, bazıları da daha yeniydi. Onları önce hiçbir şey hissetmeden sonra kızgınlığa kapılarak okudum. Tanrım, ben artık ünlü biriydim! Günlük gazetelerden biri akşam baskısının ilk sayfasında bana üç sütun ayırmıştı:

"Arkeolog ve hümanist Philippe Cervinius"

Makalenin yazarı, bu kadar acımasız bir yazgıyı hak edecek hiçbir şey yapmadığımı göstermek için nesnel olmayı yeğlemişti. Makeleyi okuyunca sıradanlığımı değiştirmeyen, olağanüstü bir olay

yaşamış olan basit bir varlık olduğuma karar verdim. İnsanların bana acıması beni teselli etmiyordu; acıma duyguları, derin kayıtsızlıklarının üzerini örtüyordu. Sol görüşlü bir gazetede belli bir amaç güderek kaleme alındığını düşündüğüm, beni uzun uzun anlatan bir yazı okudum. Yazıya göre devrimci olduğunun farkında olmayan bir devrimciydim ve hiçbir şey yapmadan geçirdiğim bu aylardan sonra bir nihilist olup çıkacaktım. Hiç benzemesem de, çok istiyorlarsa benim Troçkist bir gönüllü asker olduğumu bile iddia edebilirler. Ait olduğum toplum beni çileden zaten çıkarmış olduğu için benimle ilgili başka tür yazılar beklemiyordum; ama daha komik şeyler yazmış olsalardı belki de sinirimden yerimde duramazdım.

Başıma gelenlerden dolayı bana güç vermek için beni hiç utanmadan hak etmediğim övgülere boğan sağ görüşlü basın çok olumlu bir tavır takınmış. Onların gözünde Fransız zekâsı ile cesaretinin canlı bir simgesi değildim, ruhum da ne üç renkliydi, ne de altıgen biçimindeydi. Kusurları düzeltilmiş fotoğrafta başı dik duran, parlak gözlü kahramanın ben olduğuna inanamıyordum; kendimi bir kahramandan çok bir anti-kahraman olarak görüyordum.

Burjuva sınıfının kadınları ve hizmetçileri için kaleme alınmış bir yazıda şöyle deniyor: "Karanlıkta bile çalışmaktan vazgeçmeyen, kimseye ders vermek istemeyen, onurlu ve gururlu Fransızlardan biri ile karşı karşıyayız; ne kadar büyük ve dürüst biri olduğunu görmek için onu yakından tanımalıyız..."

Eğer böyle biriysem kurtulmam için neden ulu-

sal bir imza kampanyası düzenleyip benim vicdanımı rahat ettirmiyorlar? Bir gazetedeki kısa haberden öğrendiğime göre en çok izlenen üç televizyon kanalı her akşam sekiz haberlerinde tutuklu olarak kaç gün geçirdiğimi söylüyorlarmış. Son derece hoşgörülü, yüce gönüllü ve masum olan ülkemin günahlarının ceremesini ben çekiyordum. Okul çocuklarının gözünde bir Ortaçağ kahramanından farkım yoktu; bu celîennem azabını çekmeye devam edersem daha yaşarken tarih kitaplarına geçecektim. Hem Jeanne d'Arc hem de Jean Moulin'dim; acınacak haldeydim! Benim çektiğim sefalet, ülkemin zafer kazanmasını sağlıyor. Bedenimde ve ruhumda açılan yaralar, Fransa'yı mutlu ediyor! Çektiğim sıkıntıları, duyduğum endişeleri ve kapıldığım kuşkuları artık kendime saklamaya hakkım yoktu. Kimse bana hiçbir konuda fikrimi sormuyordu. Benim yavaş yavaş yok olmam, başkalarının işine geliyor olmalı; umulmadık bir şekilde kazandığım ünden dolayı günün birinde şükran duyacağım halkımın her bireyinin, benim çektiğim acıların meyvesini toplaması bu işin en güzel tarafı olmalı.

Benim gibi zavallı tutsaklar üzerine yazılmış bir başyazıyı okuyorum. İnsan birey olmaktan çıkıp türünün en mükemmel temsilcisi oluyor; beni olduğumdan daha hoş biri haline getirerek onurlandırıyorlar! Kişiliğimin en özel yönlerinin bu şekilde tahrip edilmesine kim karşı çıkacak? Midemi bulandıran bu içi boş övgüleri ben istemedim. Benim yaralanmış yurtseverliğimi bir efsane olarak ele alıp onu yüceltenlere ağızlarının payını vermekten vazgeçip yeni kişiliğime kendimi alıştırmam mı ge-

rekiyor? Fransa'ya karşı kötü duygular beslemekten kaçınmalıyım. Bunu beceremeyeceğimi şimdiden hissediyorum, başıma bütün bu gelenlerden Fransa'yı sorumlu tutacağım. Daha da ileri gideceğim: Bir sirk havasındaki tanıtım haberlerinin, bedeli ne olursa olsun yayımlanan ve sansasyona neden olan yalanlarla dolu yazıların, onayladıkları politikanın, duydukları acının tümünden yararlanarak benim kişiliğimden bir efsane yaratan yurttaşlarımı hiç affetmeyeceğim. Futbolculardan, sinema yıldızlarından, televizyon sunucularından bir farkım kalmamıştı, onlar gibi bir yıldız olmuştum. Daha iyi bir konumu hak etmiyor muydum?

Sol görüşlü gazeteler, yücegönüllü davranıp beni kendilerinden biri gibi kabul ediyorlardı; sağ görüşlü gazeteler ise küçük hesaplarına göre hareket edip onlardan biri olduğumu söylüyorlardı. Benim için artık hiçbir şey farketmiyordu, çünkü artık ne sağduyumda ne de nesnelliğimden iz kalmıştı. Bana verdikleri bu önemin, ne boyutlara varacağını görmek için birden tutukluluk süremi uzatmak istedim. Hayır, bu kadarı da olmaz! Zaten bu karışık rolü üstlenmek, benim elimde olan bir şey değil. Evet, şu an önemli bir tutsağım. Kendi kendime sık sık kaç frank ettiğimi soruyorum. Bu soruya farklı yanıtlar veriyorum: Paris'te bir ev, daha az gösterişli bir yerde iki daire ya da beş yıl tatil yapmaya yetecek bir servet değerinde olmalıyım. Devletin bütçesinde ya da Dışişleri Bakanlığı'nın gizli kasasında kayıtlıyım. Yakında beni pohpohlayan başka yorum yazıları okuyacağıma eminim: Mesleğim en saygıdeğer mesleklerden biri, karım her açıdan mükemmel bir eş, büyük kızımın tek isteği çev-

resine parıltılar saçarak toplumda iyi bir yer edinmek, küçük kızım eğitim sistemimizin dünyadaki en iyi eğitim sistemlerinden biri olduğunu doğrulayan parlak bir öğrenci. Din adamlarının, insanlara benim kurtulmam için dua etmelerini söyleyip söylemediklerini merak ediyorum. Ben Maximilien'den daha inançlı biri değilim, ama o yine de bu durumda bizim atalarımızın çok inançlı olduklarını aklından çıkarmamalı.

Kendime yeni bir yaşama nedeni buldum: Gazetelerin benimle ilgili yaydıkları tüm dedikoduları öğrenmeye can attığım için farklı gazeteleri bana getirmelerini bekliyorum. Magazin haberlerine yer veren gazeteler yakında yeni masallar anlatmaya başlayacaklar: Lille'deki bir sınıf arkadaşımı bulup ona daha çocukken bile sağlam bir kişiliğimin olduğunu, sağduyulu davrandığımı ve ödevlerimi büyük bir sorumluluk duygusu taşıyarak yaptığımı söyleteceklerdi. Limoges'da bir kapıcı bulacaklar ve cebine belleğini tazelemesi için birkaç frank sıkıştırdıktan sonra ona benimle ilgili sorular yöneltecekler. O da benim mükemmel biri olduğumdan söz edecek; Elisabeth ile benim, birbirine hayran oldukları her hallerinden belli olan harika bir çift olduğumuzu söyleyecek. Ne sınıf arkadaşım, ne de kapıcı yalan söyleyecek; yalnızca bana karşı biraz fazla iyiniyetli olacaklar, zaten başka birşey yapmalarına gerek yok. Tirajı yüksek olan haftalık dergilerin Maximilien ile Clarence'ın izini bulmakta hiç zorlanmayacaklarını düşünüyorum. Bu konuda en çok Clarence'a güveniyorum: Kimseye birşey söylemeden gazetecileri oyalayıp duracaktır. Maximilien de pes etmeyecektir; ama devlet görev-

lilerine hakaret etme isteğine karşı koyabilecek mi? Alaycı bir tavırla benim bir kahramandan da üstün biri olduğumu, dünyayı yine insanlığın yüce erdemlerinin yönetmesini sağlamak için canını teslim etmekte olan, yeni bir Haçlı seferine çıkmış bir Batılı olduğumu söylemekten kendini alabilecek mi? Elisabeth'in gazetecilere nasıl davranacağı konusunda endişelenmeme gerek yok. Karım tüm dünyayı karşısına alabilecek kadar güçlüdür.

Hiç uyumuyorum. Çok fazla acı veren bir dönüşüm geçirmekte olduğum için artık hiçbir şeye inanmadığımı Clarence'a yazmaya cesaret edemiyorum. Babama da mektup yazmıyorum; çok meşgul biri olduğu için insanların yazgılarındaki ani değişikliklerle zaten ilgilenmez. Ah, unutmuşum: Mektuplarım yazıldıkları kişilere ulaşmıyor. Gerçekle gerçekdışı arasında bir denge tutturmaya çalışmakla geçen yaşamımda bana en iyi gelen şey, geçmişimi düşünmek. İmgeler aklıma şimşek hızıyla birbiri ardına doluşuyor; bense onları tek tek anımsamak ve böylece zihnimi sürekli meşgul etmek istiyorum. Benim için çok önemli olan, unutmamak için belleğimin tüm gücünü kullandığım o harika günleri düşünüyorum. Kaç yıl önceydi? Isabelle'in doğumundan altı ay sonra Elisabeth, torununun üzerine titreyen, onu çok seven, dikkatli ve şefkat dolu bir büyükanne olan Clarence'a kızımızı emanet edip benim çalıştığım yere gelmişti.

Madrid'e giden gece trenine bindik, hac yolculuğuna çıkmış gibiydik; Prado'da trenden indik. Vélasquez'in ve Jérome Bosch'un resimlerine hay-

ran olup olmadığımı anımsamıyorum. Sanki kendi kendime onları anlamak için çaba sarfetmemeliyim demiştim; onları anlamak için çabalamaktansa onlara saygı duymak bana daha doğru bir şeymiş gibi geliyordu. Elisabeth'i izliyordum; o benden daha doğal davranıyordu, basit ama anlamlı tepkiler verip kendisini resimlere kaptırıyordu. Onun bu tavrını, sanat konusunda benden daha duyarlı olup olmadığını kendime hiç sormadan daha ilişkimizin başında çok sevmiştim. Kadınlar, kitaplardan edinilen bilgilere dayanmayan içgüdüsel tepkiler göstermede erkeklerden çok daha ustadırlar. Bir resim gördüklerinde onun ne zaman, nerede, hangi şartlar altında yapıldığını kendilerine sormadan resmi inceleyip heyecandan titremeyi bilirler. Elisabeth'in resimden aldığı zevki paylaştım; bu sırada içimden bilinçli bir çaba sarfetmeden onun gibi sanattan keyif almayı öğrenebileceğimi söylüyordum.

İki gün sonra Ecija ile Estepa'nın arasındaki yola geldik; dört ay önce bu yolun etrafında milattan önce dördüncü yüzyıldan kalma duvarlar, bina kalıntıları ve vazolar bulunmuştu. Bu kalıntıları çok fazla beğenmemiştim; benim istediğim, renk ayırma camları ve slaytlar üzerine öğrendiklerimi uygulayabilmekti. Mesleğim ilk bakışta özel bir ilgiyi hak etmese de Elisabeth'in mesleğimi tutku ile sevdiğini hissediyordum. Kendi kendime Elisabeth'in işimi yaparken bana yardımcı olabileceğini bir kez daha söyledim; bir yandan da beni taklit etmek istediği için zor bir bilim dalma gönül vermesinden kaygı duyuyordum. Bu işte kocasının peşinden giden bir kadın, eşyalarını kaplayan çamurları elleriyle kazımak zorunda kalır, üstü başı toza bulanır,

kırık bir heykel ya da kötü kalite bronzdan yapılmış bir kap görünce zevkten bayılır; zavallı kadın çok zor bir işe soyunmuş olmaz mı? Farklı ülkelerden gelen kişilerin oluşturduğu ekipte hoş bir havanın esmesi gerekiyordu; içlerinden bazıları mesleklerinin büyüleyici dargörüşlülüğüne kapılmış, gerçek arkeologlardı; ötekiler de herhangi bir yerde çalışmayan, aylak zenginlerdi. Bazı genç insanlar ne aradıklarını bilmiyorlardı, sorumluluklarını yerine getirememekten ya da şüpheli bir olayı ötekilere söylemeyi unutmaktan korkuyorlardı; kendilerini yabancılardan oluşan bir birlikte yer almak zorunda kalan askerler gibi hissediyorlardı.

Elisabeth, savaşta siperlerde görev yapan hemşireler gibi bize soda, bisküvi ve şekerleme taşıyordu. Garip bir alışkanlık edinmişti: Kazı çalışmaları müzik eşliğinde yapılsın diye birkaç yere radyo koymuştu. Tarihöncesi dönemlerden kalan nesneler, neden Schubert'in melodilerini ya da Beethoven'ın sonatlarını dinlemesindi? İş arkadaşlarımın çalışma hızlarında bir azalma olup olmadığını bilmiyorum. Tarihöncesi dönemler konusunda uzmanlaşmış arkadaşlarımız, bu yönteme karşı çıkmadılar; büyük bir höyükte yapılan yorucu kazı sırasında, daha normal koşullarda insana sıkıcı gelebilecek olan bir Bruckner senfonisi kulağımıza çok hoş geliyordu. Bulunan kalıntıların temizlenme işlemleri neşe içinde tamamlandı; daha sonra arkadaşlarım cenaze odaları bulabilme umuduyla kayalık bir yüzeyi temizlemeye koyuldular. Ama arkeoloji ile uğraşanlar, sık sık yenilgiye uğrarlar; sondaj çalışmaları sonuç vermeyince herkes Fats Waller'in piyanosunun arkeolojinin gereksiz işlerle zaman kay-

betmesini çarçabuk engellediğini düşündü ve temizlenmek için sıcak suyla yıkanırken müziğin arkeoloji ile olan ilişkisine gülmeye başladılar.

O gece ateşte kızartılan bir domuz yavrusunun etrafında toplanmış insanlar, Elisabeth'in varlığından dolayı daha kibar konuşuyorlardı. Gündüzleri ağır iş gören adamlar, geceleri odun ateşinin çevresinde toplanınca başlarına gelen güzel şeyleri anlatırlar. Elisabeth'in de aralarında olması, onların daha romantik konulardan söz etmesine neden oldu. Vera Cruz'deki, Kyoto'daki ya da Adelaide bölgesindeki fırtınaları ve denizin insanlara oynadığı kötü oyunları dinledik. Kendimizi geceleri yaşayan köstebekler gibi hissediyorduk; aramızdan bazıları, deniz ticareti yaparken ya da fildişi satarken kendilerini birden kazı alanlarında bulmuşlardı. Hem çok cesur, hem de garip bir şekilde içlerine kapanık olan bu adamların arasında Elisabeth kendisini çok rahat hissediyordu. Çalışmaların üçüncü gecesinde Elisabeth, hiç bilmediğim bir yönünü bana gösterdi: Babası Tunus'un bağımsızlığının ilk yıllarında orada Fransız konsolosu olarak görev yaptığı için Kartaca'da taşların arasında geçen hareketli çocukluğunu anlattı. Anlattığı her şey uydurmaydı, ama buna rağmen dinleyicilerinin ilgisini çekmeyi başardı. İnsanların yüzünde hem şaşkın, hem de söylenenlere inanmayan bir ifade görünce Ekvator'da, yukarılarda And Dağları'nda, Quito ile Guayaquil arasında bir yerde geçen bir genç kızlık dönemi de uyduruverdi. Arkadaşlarımın çoğunu büyülemişti. Geceleyin onu anlattıklarından dolayı kınadığımı söyledim; bana şöyle yanıt verdi:

— Philippe, insanların beni alkışlamasını çok is-

terim. Belki de avukat olmalı, ya da çokuluslu bir şirketin halkla ilişkiler bölümünde çalışmalıydım.

Kendi kendime ilişkimizin şu an geçirmekte olduğu dönemde karımın bu arzusunu tatmin edebileceğini söylüyorum; beklemekten deliye dönmüş olan Elisabeth televizyonda yapacağı açıklamalarla insanların ilgisini çekebilir.

Bilgi evreni önümde birden açılıveriyor: Haftalık bir dergi olan *Paris-Etoile*'de Elisabeth'in üzgün görünmeden düşünceli durduğu dört fotoğrafı yayımlanmış. Çok güzel, olgun ve kişilikli görünüyor, aynı zamanda kendi gücünü aşan bir felaketten dolayı herkese karşı güvenini yitirmiş bir hali var. Benim yaşadığım drama onun sahip çıktığını düşünüyorum. Dergi, genç kadının cesur davranarak gazetecilerden biri ile görüşmeyi kabul ettiğini yazıyor. Her Fransız kadınının gelecekte olmak istediği, hayranlık uyandıran, örnek bir Fransız. Azimli ve kırılgan olan, ama kimseye boyun eğmeyen bir ırkı tüm sadeliği içinde temsil ediyor; başına gelen felaket, erdemlerini kuşku götürmeyecek kadar değerli birer hazine haline getirmiş. Kızlarıma gelince, onlar da aynı anneleri gibi: İsabelle'in gizlice çekilmiş gibi duran bir fotoğrafı var; gizlice çekilmiş olmalı, çünkü babası, ülkesinin onuru için kendisini yabancı topraklarda feda ediyor diye, o çok önemli eğitimini yarıda kesmesi, ya da eğitiminin bu olaylardan herhangi bir şekilde etkilenmesi uygun olmaz. Haftalık dergi, Mona'nın resmini yayımlamanın doğru olmayacağını söylüyor: Mona saflığın ta kendisi olduğu için bu dramı ondan saklamak gerekir. Ne kadar aşağılık bir ahlak anlayışı!

Kapıldığım korkunç öfkeyi dizginlemeli miyim ya da bu rezil dergiyi yırtmalı mıyım? Yoksa tam tersini yapıp benim davamı savunmak için bu alçakça oyunlarda yer alan Elisabeth'e acımalı mıyım? Verdiğim tepkiler, inanılmaz bir hızla değişiyor: Tutarsız, ama güçlü olan tepkilerim rahatsızlıktan tiksintiye, sonra da kabullenmeden kayıtsızlığa doğru yol alıyorlar. Elimin kolumun bağlı olması, kendimi zavallı hissetmeme yol açıyor. Elisabeth'in derginin aynen aktardığını düşündüğüm konuşmalarını bir bir okuyorum:

— Bu durumda Philippe'in nasıl bir tavır takınmamı isteyeceğini düşünüyorum, onun onaylayacağı bir şekilde davranmayı tüm gücümü kullanarak deniyorum. Çok sıradan bir hayatım vardı, ama şu an tek bir isteğim var: kocamın geri gelmesi. Onun kurtulması için elimden gelen her şeyi yapacağım ve işleyebileceğim hatalar için şimdiden özür diliyorum. Eskiden mutluydum, şimdi de mutluluğumdan onu bir gün tam olarak hak etmek üzere vazgeçtiğim için mutluyum.

Her gün bir kez daha kendisini sorgulayan huysuz bir adam oldum. Elisabeth de değişmiş: Bir milyon televizyon izleyicisinin önüne çıkıyor ve o ne düşünürse düşünsün ahkâm kesmekten başka bir şey yapmıyor. Aslında onu anlıyorum, ama duydukları hayranlıktan aptallaşmış insanların önüne yem olarak atılmış el kol hareketlerini ve sözleri onaylamak zorunda mıyım? Ne onun, ne de benim özel yaşamımız kaldı; gezgin tiyatro oyuncularına döndük. Kendi doğama karşı olan bu dönüşümü kabul edip edemeyeceğimi bilmiyorum. Sonsuz bir şaşkınlığa kapılmış durumdayım. Basit ve soylu bir ailem vardı; en azından her yönden kabul edilebilir

bir aileydik. Kamuoyunda oluşan düşüncelerin, her geçen gün bu aileye daha fazla zarar verdiğini öğreniyorum. Üzerinde derinlemesine bilgi sahibi olma zahmetine girmediğim bir ideoloji adına burada işkence görüyorum. Bu arada demokrasi, kitle iletişim araçlarını kullanarak benim için çok değerli olan insanlara başka tür bir işkence yapıyor: Onların duygularını, umutlarını, kuşkularını herkesin gözleri önüne seriyor. Belki de benim şüpheli özgürlüğümün bedeli bunlar; ben bu işten vazgeçiyorum, artık savaşmaya gücüm kalmadı.

Elisabeth ile İsabelle'e aynı şekilde davranıyorlar: Daha önce binlerce kez oynanmış bir rolü üstlenmeleri için onları idealize ediyorlar. Demokrasinin onlara beni kurtarmak, biraz sarsılmış olan düzenin devamlılığını sağlamak ve beni hapseden fanatikleri kınamak için ihtiyacı var. Söylenen bu yalanlar sayesinde bir pazarlık olasılığı doğuyor, hatta pazarlık kaçınılmaz oluyor. Kendimi yanılmış olabileceğime boşu boşuna ikna ediyorum; bu iğrenç takası gerçekleştirmeye soyunan benimkilerden kuşku duymam için bir neden var mı? Hapiste geçirdiğim günler, beni soyut düşünmeye yöneltti: Aslında artık hiç düşünmüyorum, başkalarının aklında olduğuna inandığım düşünceleri tavuklar gibi didikleyip duruyorum. Sürekli kuşkuya kapılıyorum ve birkaç saniye önce aklımdan geçenleri bir dakika boyunca yeniden düşünmekten korkuyorum. Cellatlarımın benim için büyük bir ustalıkla kaleme aldıkları, ucuz bir duygusallıkla süslü metni kameraların önünde okumak zorunda mı kalacağım? Onların kurduğu bu komployu bozmak için ruh sağlığım yeteri kadar güçlü mü? Onlara

hayır dersem nasıl bir sonun beni beklediğini ya da evet dersem başıma neler geleceğini tahmin edebiliyor muyum? Cansız bedenimi gözlerimin önüne getirmeyi deniyorum. Boğazıma giren bir bıçağın güçlü darbesi ve kısa süren bir hırıltıdan sonra ölmüş olurdum. Beni alacakaranlıkta, tören yapma zahmetine girmeden bir taş yığınının dibine gömerlerdi; ne de olsa beni ne görmüşlerdi, ne de tanımışlardı. İnsanlar asi tutsaklara acımazlar; Allah büyüktür! Hem bir hainin yaşamı, ancak havlayamayacak kadar yaşlanmış bir köpeğin yaşamı kadar değerlidir. Bir gecekondu mahallesinden ötekine taşman bir zavallı olarak daha fazla yaşamak istiyor muyum?

Belli aralıklarla takındığım küçümseyici tavır, uysal davranmama engel olmuyordu. Ama radyoda bana işkence yapanların birer aziz olduklarını açıklamaya ve yurttaşlarıma çok ağır hakaretler edip, onlara söylemediğimi bırakmamaya karar verdiğim anlar bile oluyordu. Ancak bu şekilde hayatımı kurtarabilirdim, bunu yaptıktan sonra beni nasıl bir hayat bekleyebilirdi? O berbat ülkede bana hain muamelesi yapacaklar ve nüfusun ancak üçte birini oluşturan yurttaşlarım başıma gelen talihsizliklere acıyacaklar, ama bem savunmaya cesaret edemeyecekler. Hain olacaktım, hem de tiksinti uyandıran, alçak bir hain! Birbiri ile hiç uyuşmayan iki varlığı benliğimde nasıl taşır, hem kahraman hem de zavallı biri olarak nasıl yaşayabilirdim? Sıradan bir insanın hayatı kaç frank eder? Ben biraz daha özel biri olduğum için hayatım söz konusu olunca milyonlar konuşuyor; çok pahalı olan bir sürü silah değerindeyim. Kendime şunu

söyleyip duruyorum: Benim bir savaş aracından farkım yok, bir topa ya da füzeye kendisi ile ilgili ne düşündüğü sorulur mu? İnsanlar onları kullanırlar; onlar da hedefe yönelir ve yok etmeleri gerekenleri dünyadan silerler.

Bu sabah çok konuşkan olan şişman bir adam, İsviçrelileri ve Hollandalıları andıran Avrupalı bir hemşire ile beraber ziyaretime geldi. Beni kameraya aldıklarında yorgun, zayıflamış, şaşkın görünmem ve kirli sakallı olmam gerektiğini bozuk bir Fransızca ile söyledi. Şunu da ekledi:

— İnsanların yüreğini sızlatmayı becerirsiniz, değil mi?

Benimle konuşarak koluma bir iğne yapılmasını kabul etmemi sağladı. Mesleğini söyledi:

— Ben, kitle psikolojisi uzmanıyım.

Ona karşı çıkmadım. İnsan farklı çözüm yolları üzerine haftalar boyunca kafa yorduktan sonra, ona sunulan çözümlere kayıtsız kalıyor. Yazgım, oynadığı oyunlarla beni heyecanlandırmayı hâlâ başarabiliyor mu? Aynı akşam beni iyice sersemleştiren iğneden canım yanarak bir tane daha oluyorum. Çok donuk görünüyor olmalıyım. İradem tamamen yok oldu. Garip görünüşlü ziyaretçim odamdan çıkmış, ama hemşire yanımda duruyor. Olduğum iğneler bir süre sonra etkilerini gösterip beni öldürebilir ya da hiç düzelmeyecek bir sersem haline getirebilir. Yaptığım eylemlerden sorumlu olmamak için komaya girmeyi yeğlerdim. Hemşire biraz Fransızca biliyor, ama cümlelerine sürekli Almanca terimler serpiştiriyor. Birbirimize hayatımızı anlatıyoruz; hiç özen göstermeden parça parça bir şeyler anlatıp duruyoruz. Suudi Arabistan Kra-

lı'nın kuzenini tedavi etmiş olan bir doktorla evlenmiş. Arap ülkelerini iyi biliyor, oralarda bir sürü arkadaşı varmış, din değiştirip Müslüman olmayı düşünüyor. En çok filmleri özlüyor, çünkü o tam bir sinema aşığıymış. İngmar Bergman'ın komedilerine ve Alfred Hitchcock'un uygar işkencelerine bayılıyor. Sinema konusunda fazla bilgili değilim, onun istediği gibi konuşmasına sesimi çıkarmıyorum; bu zayıf ve çirkin kadının, dikkat çekici olmadığı için kalabalığın arasında kaynayıp gitmeyi becerebileceğini düşünüyorum. En çok sevdiği filmleri birbiri ardına sıralamaya devam ediyor ve sinema tarihinde ayrıntılı bir yolculuk yapıp sessiz sinemaya kadar geliyor. Kadın düşmanı ve kötü biri olduğunu düşündüğü Buster Keaton'a insanların neden hayranlık duyduğunu anlamadığını, kendisinin yalnızca Charlie Chaplin'i sevdiğini söylüyor.

Çok eskilerde kalmış anıları zihnimde canlandırmaya çalışıyorum, ama iğnenin etkisiyle kafam bulanıklaştığı için onları birbirinden ayırt edemiyorum. Kafamdaki bu karmaşıklık, hoşuma gidiyor. Kendimi on yıl önce yürüdüğüm Gartempe kıyılarında görüyorum. İsabelle büyükannesinde kalıyordu; Clarence onu bizleri rahatsız edecek derecede şımartıyordu. Kapadokya'dan yeni dönmüştüm, kısa bir zaman önce orada bulunan yazıtlar ilgimi çekmişti; İngiliz bir bilimadamı bize bu yazıtlarda Keldani ve Hitit dillerinin karışımı bir dil kullanıldığını ve bunu yalnızca kendisinin çözebildiğini söylemişti. Bu işe girişince beklenmedik zorluklarla karşılaşmıştı: Hiç bilinmeyen sözcükler metnin anlaşılırlığına gölge düşürüyordu ve bu sözcüklerin hangi dilden olduklarını bulmak imkânsız

görünüyordu. İngiliz bilimadamımn derin bilgisi karşısında hem büyülenmiş, hem de üzüntüye kapılmıştım. Fransa'ya döndüğümde kendimi yetersiz hissediyordum; ülkemin orta bölgelerinde uzun yürüyüşlere çıkmak istiyordum. İnsanı şaşırtmayan, sıradan görüntüleri özlemiştim. Bilgi, beni korkutuyordu. Elisabeth'in yanında kendimi çok iyi hissetmiştim.

Ormanın bir köşesine, ortaçağdan kalma bir köprüye, üzerinde yüzyılların izini taşıyan bir çana aşık olmuştuk. Yaşamımızdaki sıradanlıklar, bize çok değerli görünmüştü ve onlardan ne pahasına olursa olsun vazgeçmeyeceğimize karar vermiştik. Güzel bir kasaba görünce yaşadığımız bilinmeyenlerle dolu gezegeni unutuveriyorduk. İkiye ayrılan dar sokakları, gözümüzün önünde hareketsizce uzanan buğday tarlalarını, Galya horozunun süslediği şehit anıtını çok sevmiştik. Küçük bir otelde kalıyorduk; yatağımız gıcırdıyordu, ama penceremizin tam önünde bir Japon kiraz ağacı vardı. Kendimize mutluluğun ne anlama geldiğini sormadığımız için mutluyduk. Yağ sürülmüş bir dilim ekmeği, tek ayaklı yuvarlak sehpanın üzerinde duran cezveyi, iki tane sararmış dergi arasında duran eski bir romanı, üç yüzyıllık bir kapı kilidini, çoktan yetişkin olmuş bir çocuğun bir zamanlar elinden düşürmediği oyuncak arabasını, paslanmış bir dokuma çıkrığını, boyanması gereken bir araba kapısını görünce büyülenmiş gibi olduğumuz yerde kalıyorduk. Akıllarından yaşamlarıyla ilgili hiçbir plan geçmeyen, her şeye hayranlıkla gözlerini diken iki serseri gibiydik. Elisabeth mırıldanarak şunu sordu:

— Bir çocuğumuz daha olacak mı?

Ona yarım saat sonra iki patikanın kesiştiği noktada, lahanalar ile mısırların ortasında dururken yanıt verdim:

— Sen nasıl istersen sevgilim.

On kilometre sonra söyleyeceklerinden dolayı şimdiden özür diliyormuş gibi görünmek için şımarık bir tavırla mırıldandı:

— İki tane yeter.

Bir sonraki kış İsabelle'in bir kardeşi olacağını biliyorduk. Belki de bütün bu ince ayrıntıları, kapıldığım garip uyuşukluk içinde daha da dayanılmaz olan sıkıntımı hafifletmek için uyduruyorum. Gerçekten Gartempe kıyılarına gitmiş miydim; Limousin'in, Berry'nin, Bourgogne'nun ya da var olmayan bir ülkenin sınırları içinde bulunan başka bir nehrin kıyısına gitmiş olamaz mıydım? Gençlik anılarımda bu kadar güzel sahneler var mıydı? Hiçbir şeyden emin değilim; böylesine kutsal anılar yaşamımda çok fazla yer kaplamıyordur. Belleğimin zamanla değiştirdiği birkaç ayrıntıyı anımsıyorum. Düşgücüne hep kuşkuyla yaklaşmış olan ben, bugün onu yardımıma çağırıyorum; belki de o bütün beceriksizliği içinde, elimde kalmış olan tek varlığım.

Hemşire uyuşukluğuma son veriyor. Bana bir iğne daha yapma emrini almış olmalı. Canımı yakmayacağına ve iğneyi olduktan sonra çok hoş rüyalar göreceğime söz veriyor. Bu komediden hiç utanmadan zevk alıyor ve kendimi olacaklara hazırlıyorum. Hemşire konuşmaya başlıyor:

— Sakalınızın yeteri kadar uzamadığını söylüyorlar.

Kaç saat uyuyakalmıştım? Gözlerimi açtığımda kendimi çok mutlu hissediyordum. Ona yalvardım:

— Bana gördüğünüz güzel filmleri yine anlatır mısınız?

Çok sabırlı biri. Hırsızların, çok çapkın ve zalim buldukları bir arkadaşlarına nasıl işkence yaptıklarını anlattı, hırsızların polisten kaçarken başlarına gelen komik olaylardan söz etti. Bu filmde oynayan, kötülüğe eğilimli biri gibi duran çirkin oyuncunun adını anımsamıyorum; adı Pierre, soyadı da Laure ya da Lorre olabilir. Hemşire sonra çok gösterişli bir filme geçip onun konusunu özetliyor: Yıldızlar arasında yolculuk yapan bir tren, birkaç yüzyıllık bir uykudan sonra gezegenlerden birine yaklaşır, ama bilgisayarlar yanılmıştır; astronotlar kendilerini canlıların son nefeslerini verirken yeniden doğdukları, çok garip bir yerde bulurlar. Bana filmin adını da söyledi, ama o baygınlık hali içinde aklımda tutamadım; "2002" ya da "3004" olabilir. Charlie Chaplin'i ne kadar çok beğendiğinden yine söz etti. Chaplin'in, filmlerinden birinin açlık sahnesinde kendisi gibi sefil bir durumda olan arkadaşını, hemen ucundan kemirmeye başlayacağı besili bir piliç olarak hayal ettiğini anlattı.

Soluk almakta zorlanıyorum. Odamdaki masaya ve lavaboya gitmek için on beş adım atmak bana çok zor geliyor. Hemşirenin görevi, beni öldürmek mi? Çok etkili bir uyuşturucu almış gibiyim. Korkularım, içimi kaplayan hoş bir rehavet duygusu içinde eriyip yok oldular. Zaman kavramını yitiriyorum. Birkaç kez pencerenin kenarına gittim, orada durup kendime minarenin, çeşmenin ve küçük tepenin neden odamı çevreleyen duvarların ya-

nına doğru koşarak gelmediklerini sordum. Öğleden sonra içitiğim birkaç fincan kahve bilincimi yerine getiriyor; aslında bunu hiç sevmiyorum, çünkü insan bilincini yitirince çok hoş duygulara kapılıyor. Kafamı toplayınca bir sürü soru sormaya başlıyorum:

— Bana ne oldu böyle? Bugün pazartesi mi yoksa cuma mı? Ailemden bir telgraf aldınız mı? Yakınlarımdan biri mi öldü? Sizi anlıyorum, beni bırakmaya karar verdiğinizi biliyorum; beni ne karşılığında serbest bırakacaksınız?

Hemşire beni sakinleştirmek için gülümsüyor. Sakalımın çok güzel göründüğünü, kamera karşısına geçebilecek hale geldiğimi söylüyor. O heyecanlı, yaşlı adam yanında iki kameramanla odaya giriyor; onları neşe içinde selamlıyorum. Konuşmaya başlıyor:

— Çok doğal durmanız gerekiyor, gerçekten son derece doğal olacaksınız değil mi?

Kendimi çok iyi hissediyordum, yalnızca soluk alıp verme hızımı ayarlayamıyordum. Metni yüksek sesle okuyorum:

— Karıma ve kızlarıma ikinci kez sesleniyorum...

Teknisyenler benden memnun kalmışa benziyorlar, hemşirenin yüzünü hoşnut bir ifade kaplıyor. Herkes konuşma tarzımı beğeniyor. En ufak bir düşüncenin bile kafamdan geçmesine izin vermiyorum. Benim isteğim dışında gırtlağımdan yükselen, damağıma dokunup geçen ve dudaklarımdan dökülen sözcüklerin anlamını kavramama gerek yok. Mükemmel bir şekilde çalışan, üstün özelliklere sahip bir robota dönüşmüş durumdayım. Kendimi rahatlamış hissediyorum; sanki okuduğum metin bir zehirdi ve bu zehir ruhumdan ve be-

denimden çıktığı için artık huzura kavuşmuştum. Birkaç dakika içinde masum ve saf biri oldum. Ağzımdan dökülen sözleri anımsamak istemiyorum. Pes etmiş durumdayım. Belki de yurttaşlarımdan beni savaş gemileri ile takas etmelerini istemiştim. Beni burada hapsedenlerin bilge insanlar, barış yanlısı dostlar olduklarını bile söylemiş olabilirim. Söz, çok güçlü bir silahtır ve ben bu silahın kullanılmasına aracılık ettiğim için çok mutluyum.

İki adam, ayaklarımın ucunda dikilmiş bana bakıyorlar. Bağdat'ın kenar mahallelerinden birindeyim. Bana şöyle dediler:

— Sorun çıkarmazsanız korumalar eşliğinde sokağa çıkabileceksiniz.

Bana bu kadar iyi davranarak aslında yeni bir işkence yöntemini deniyorlar; bu, beni çok sinirlendiren bir şey, ama kendimi de yapmaktan alıkoyamıyorum: Burada Fransız gazeteleri iki gün gecikmeli olarak satılıyor ve ben onları okuyorum. *Seine-Matin*'de kısa bir makale okudum:

"Pierre Cervinius'un video kaseti yeni bir türün yaratıcısı: Şantajla beraber sunulan itiraflar. Çektiği acı ve tehdit dolu günlerden yorgun düşmüş bu adamın görüntüsü, insana acı veriyor. Ailesinin ve yazgısının sıkı birer takipçisi olan bizlerin endişelerini gidermek istemiş. Bunda da başarılı olmuş, ama su götürmez bir başarı değil bu. Beyninin ve mantığının çok iyi işlediğine kuşku yok; duygularını bize çok samimi bir şekilde anlatıyor. Bu duyguları çok yoğun bir şekilde yaşadığına inanıyoruz. Ama duyguları dışında anlattıkları bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yapılmış propogandadan ibaret. Bizim için bir inasanın hayatı çok değerlidir. Kısa

vadede ya da uzun vadede izlenecek politikalar ise ayrı bir konu. Bu durumu değerlendirmek ve sunulan önerilerin doğuracağı sonuçları düşünmek hükümetin görevi; belki de hükümet artık bizim duygusal yaklaşımımızı göz ardı etmekten vazgeçip takınacağı tavrı belirlemek zorunda."

Bu karmakarışık yorumda söylenmek istenen ne? Birbiri ile rekabet içinde olan gruplara bölünmüş bir örgüt tarafından kaçırılmam, iki devlet arasındaki ilişkileri etkilememeli. Öteki gazetelerde başka yorumlar vardı. *La Nation*'da şöyle yazıyordu:

"Umutsuzluğumuz her geçen gün biraz daha artmaya devam ederse, yüksek mevkilerde oturanların teröristlerin gözünü korkutma zamanı gelmiş demektir. Bu haydutların bir çoğunun kendilerinin de kızkardeşleri, erkek kardeşleri, anneleri var. Bu hassas konularda anlayana sivrisinek saz, anlamayana da davul zurna az olur! Gizli servislerimizin bu işe el koyma vakti geldi de geçiyor bile. Bu dünyada terör yüzünden dökülen kan, Fransız kanı olmamalıdır."

Yüzümü alaylı bir gülümseme kaplıyor; ülkemin sabırsızlığa kapılıp beni kurtarmak için buraya uçak göndereceği aklımdan sık sık geçmemiş miydi? Burada bir cinayet işlenecek ve ben öleceğim; bir sürü insanın üstünden de bir yük kalkacak. İlkeler, aralarındaki ilişkileri benim gibi insanları harcayarak düzelten, soğukkanlı birer canavarlardır. Okuduğum makaleler arasında en çok durumuma çok duygusal yaklaşıyormuş gibi kaleme alınanlar sinirime dokunuyor. *France-Vingt-Quatre-Heures*'de yazılanların elle tutulur hiçbir yanı yok; Elisabeth ve İsabelle ile beraber çekilmiş bir fotoğrafımın yanında basit sözcüklerle yaratılan ucuz

duygusallık, okurların mendillerine sarılmasına neden olacak düzeyde:

"İşte bu mutluluğa savaş açtılar! Vahşi hayvanlar nasıl olur da bizim yaşam tarzımıza saldırmayı göze alabilirler! Harekete geçmeliyiz! Hemen şimdi birşeyler yapmalıyız! Bu adam, geçen gün asil, ağırbaşlı ve acı dolu bir ruh hali içinde yaptığı takas teklifinden sonra bizim demokrasi anlayışımıza ve sabrımıza kurban mı edilecek? Tehlikede olan yalnızca Philippe Cevinius değil: Vahşilerle nasıl baş edileceğini çoktan unutmuş olan 55 milyon Fransız da tehlike altında."

Ağzımdan dökülen o yalın cümlelerin neden olduğu bu tepkilerin sentezini zihnimde oluşturabilecek miyim? Suskun kalarak kazanılacak mal olarak bile var olmadığım, yalnızca kurban olarak yer aldığım bu çarpışmaya hiç karışmamalı mıydım? Gururum yüzünden hatalı mı davrandım? Bir tutsağın en önemli görevleri, kendi aklının gösterdiği yoldan çıkmaktan ve birbiri ile çatışma halindeki ülkelerin işlerine burnunu sokmaktan kaçınmak mıdır? Yeteri kadar uyanık ve ahlaksız biri değilim. Bana pek öyle gelmese de yurttaşlarımı etkilemeyi başarmış olmalıyım: Asık bir surat, bir deri bir kemik kalmış bir vücut, ne paniğe kapılmış, ne de laf ebeliği yapmaya soyunmuş ciddi bir ses tonu ile onları yüreklerinden vurmuş olmalıyım. Kamuoyu araştırma şirketlerinin aklına yurttaşlarıma beni destekleyip desteklemediklerini sormak geldi mi acaba? Halkımın yüzde altmışının benden yana olduğundan, kalan yüzde kırkının ise düşmanla işbirliği içinde olduğumu düşündüğünden eminim. İstemeden de olsa sözcülüğünü yaptığıma göre Arap

Devrimi'ne hizmet etmiş biriydim; ağırbaşlı ve kibar bir şekilde devrimin sözcülüğünü yapmıştım. Onlar için daha ne yapabilirdim? Konuşmamın yeteri kadar coşkulu olmamasını kendi aralarında tartışmışlardır; üst rütbeliler bu tavrıma anlayışla yaklaşmış, onların emrindekiler de beni savunmuşlardır. Çektiğim acıları açıkça anlatarak ve burjuvaları rahatsız edecek sözcükler kullanarak daha basit biri gibi görünebilirdim. Beni kaçıranlarla yapılması kaçınılmaz olan görüşmelerin bir an önce gerçekleşmesini önermek yerine, beni kurtarmaya gelmeyen hükümetime hakaret yağdırabilirdim. Bu tavır, demokratik yaklaşımlarla uyum içinde değil belki, ama Hıristiyan ahlakına ters düştüğü söylenemez. Kimse benim kahramanlığımı överek kendisini küçük duruma düşürmek istemez; beni uzun ve dolambaçlı yollardan geçen, onurlu bir Fransız geleneğine kurban etmeyi de kimse istemez.

Kalabalık mahalledeki günlük gezime çıkma vakti geldi. Beni rahatsız etmeden peşimden gelen iki korumayla beraber küçük dükkânların, aktarların, terzilerin arasında açık havada gezinme hakkım var. Yoldan geçenlerden bazıları dikkatle beni inceliyorlar; beni tanımış olabilirler, çünkü televizyonda yayınlanmış konuşmam, bu karışık ülkede büyük bir olasılıkla yankı uyandırmıştır. Beni kaçıranlar, cebime harçlık da koydular; eflatun bir fular satın aldıktan sonra sıcak bir fincan süt içmek için bir kahveye girdim. Artık rahat bir tutsak mı olacaktım? Ailemin eksikliğini neden bu kadar az hissettiğimi düşünüyorum. Bana Limoges'daki evimi, eşyalarımı, kütüphanemi unutturan bu neşeli ruh halinin, benliğimi nasıl olup da kapladığını

kendime açıklayamıyorum. Eski yaşantıma duyduğum özlem, her an biraz daha azalıyor ve bu bana hiç acı vermiyor. Kendi isteğimle odama geri dönüyorum; bana birden 'artık özgürsün' deseler kendimi hiç de iyi hissetmeyeceğimi düşünüyorum. Yaptığım psikolojik incelemeler son günlerde bana hiç iyi gelmiyor, duyarsız bir tavır takınıp hiçbir şey yapmamayı o incelemelere yeğliyorum.

Büyük bir tutkuyla Arapça öğrenmeye başladım. Önce yüz, sonra iki yüz ve en son olarak da üç yüz sözcük öğrendim. Genç bir adam, bana söz diziminin ana kurallarını öğretiyor; ülkenin izlediği politikalarla ilgili bilgi veren beyin adamlarını yanıma göndermeyi de bu arada ihmal etmiyorlar. Bu genç adam da onlar gibi davranıp bulduğu ilk fırsatta konuya giriyor:

— Bayım, bugünlerde gerçekleştirdiğimiz eylemlerden dolayı bize kızmamalısınız. Şu an bir kriz dönemindeyiz. Küçücük bir toprak parçasına bile sahip olmayan halkımızın çoğunluğunu, teröristler, fanatikler ve hayalciler oluşturur. Teröristlerin tek amacı vardır: kendilerini feda ederek uygar dünyanın ilgisini üzerlerine çekmek. Fanatiklerin beyni ise yalnızca kendilerinin inandığı mutlak bir düşünce ile uyuşmuş durumda; ne olursa olsun bu düşüncenin doğruluğundan kuşku duymuyorlar. Hayalciler, günümüzde yaşanan sefaleti görüp bize ancak masallarda yaşanabilecek mutlu yarınları, onlar da olmazsa cennette geçireceğimiz güzel günleri müjdeliyorlar

Onu yanıtlıyorum:

— Bana bunları anlatmak için alaycı bir üslup kullanmanıza gerek yok! Hepiniz birbirinize benzi-

yorsunuz; kendinizi anlatmaya bayılıyorsunuz. Uzun zamandır sizlerle beraberim, aklınıza hiç sizi anlamaya başlamış olabileceğim gelmiyor mu?

— Bizimle yakınlaşmak için çaba göstermeniz bizi çok mutlu eder.

— Sizin benim gibi yorgunluktan içi geçmiş birine ihtiyacınız yok; ben sizin gözünüzde şüpheli biriyim ve öyle de kalmalıyım.

Genç adamın adı Süleyman; Sorbonne'da okumuş, sonra Oxford'a gidip eğitimini orada tamamlamış. Odama gelmediği günler, içimi yine kuşkular kaplıyor. Bu kez söze dökebileceğim kuşkular içindeyim: Ortada belli bir neden yok, ama beni yakında bırakacaklarını hissediyorum. Bu çatışmanın her iki tarafı da benim bilinçli bir şekilde davrandığımı düşünüyor olmalı. İnsanların çoğu beni suçsuz buluyor, hatalı davranmadığıma inanıyor ve bir tutsak olarak görevimi çok iyi yaptığım için tebrik ediyor. Aklımı kaybetmedim ve görünüşte de bir hain değilim; işte bu noktada benim görevim sona eriyor. Geçici olarak üstlendiğim kurban rolünün verdiği gücü de kötüye kullanmıyorum; ulusal bir kahraman olduğumu iddia etmiyorum. Tutsaklık yaşamımı açıkça söylenmeyen kurallara göre yönlendirdiler; bu kurallara göre yaşamış olmama kim kızabilir? Gizli yaralarımın olduğunu ve içimi kemiren acılar çektiğimi söylediler; önemli olan da bunları sergilememek. Ağzım çok sıkı; bunun için basın bana minnet duyuyor ve benim atmam gereken çığlık'ları gazeteciler benim yerime atıyorlar. Onlara bu hakkı verdiğim için bana teşekkür ediyorlar; yazgım üzerine düşünüp, sıkıntı içinde başıma gelecekleri beklemek onlara kaldı. Kendimi in-

celemeye devam ediyorum; aklım ve ruhum, kimi zaman kendimi iğrenç bulmama neden olan incelemeler yapacak kadar sağlıklı. Kendimi olduğum gibi kabul etme düşüncesine eskisi gibi olumlu yaklaşmıyorum. Korkaklık ile soğukkanlılığın, endişe ile ilgisizliğin birleştiği o garip ruh halini sevmiyorum. Kimi zaman Süleyman'ın yanında kendimi eleştirmeye başlıyorum. O da bana şunları söylüyor:

— İnsanın bu tür saplantıları olması aslında önemli bir lükstür. Benim halkım, soluk alma hakkı elinden alınmış bir halk. Ben de canımın mücadele etmeyi isteyip istemediğini düşünmeden kendimi mücadelenin içinde buldum. Zorunlu olarak hep gergin ve acımasız olan, aşırı uçlarda yaşayan bir insanım. Yaşadığımız şu günlerde bir Batılı gibi davranmak hiç kolay değil. Sizin canınızı hâlâ şu modası geçmiş ruh halleri sıkıyor: ölçülü davranma, nesnel olma ve pişmanlık duyma. Size gerçekten acıyorum. Daha kırkınızda olmadığınızı düşünüyordum, ama kırkı bile çoktan geçmişsiniz. Yeni bir dünya oluşuyor, korkunç bir kargaşa içinde varlığını kanıtlamaya çalışıyor. Arapların her biri kördür, bizler kör olmayı isteriz. Günümüzde bu çok ender rastlanan bir erdemdir.

Çok mu derin düşüncelere dalıyorum? Yine çok fazla mı boş zamanım var? Eskiden olduğum insan olmayı artık istemiyorum. Elimde kendi çelişkilerimin karmakarışık yumağından başka bir şey yok. Duygularım ve düşüncelerim, yüreğim ile aklımın içinde dönüp duruyor; rehavet içinde, basit düşüncelere kapılarak eriyip gidiyorum. Tutsak olarak yaşadığım günler, beni soylu ve güçlü yapacağına sürekli kendini inceleyen, düşüncelerini çürüten, bir ruh halinden ötekine hızla geçen bir adam hali-

ne getirdi. Tutuklu kaldığım sürenin yeteri kadar uzun olmadığını bile düşünüyorum.

Daha kesinlik kazanmayan salıverilmemle ilgili yorumlarda bulunan Fransız gazetelerini okumaktan kendimi nasıl alıkoyabilirim? Televizyona çıkıp yardım istememin üzerinden iki ay geçti. Bu süre içinde Elisabeth hiç sessiz kalmadı. Dışişleri Bakanı'nın sonra da Başbakan'ın makamına çıktığını şaşkınlıkla öğreniyorum. Televizyonda şunları söylemiş:

— Şu anki halimden hiçbir zaman şikayetçi olmayacağım. Ama hükümet üyeleri şunu çok iyi bilmelidirler: Adam kaçıran bu kişilerle görüşmeyi reddederlerse tutsakların hepsini ölüme mahkum etmiş olacaklardır. İçine düştüğümüz bu ikilem, hepimizin uykularını kaçırıyor.

Bu titizlikle seçilmiş, güzel cümlelerin üç gazetede de yer aldığını ve yorum yazılarında konuşmanın göklere çıkarıldığını görünce Elisabeth'in benden daha ünlü olduğunu farkediyorum. Kıskançlık duymadığımı söyleyemem; daha önce hiç hissetmediğim, bu utanç verici duygu yüreğimi ele geçirecek mi? Tanımadığım öteki tutsakları da kıskanıyorum; acaba benden başka kaç tane tutsak var? Başıma gelen kötü olaylardan dolayı ünlü olamayı hiç istemiyorum; ama bir yandan da benimle aynı yazgıyı paylaşanların, benim gibi ünlü olmalarını içime sindiremiyorum. Bu talihsiz olayda başrol oynamak çok üzücü; başkalarının da benim çektiğim acıları çektiğini düşünmek ise iğrenç bir şey! Vicdanımla başbaşa kalınca çok değiştiğimi kabul ediyorum; ama beni asıl şaşırtan, bu olaydan sonra Elisabeth'in bambaşka biri olması.

Elisabeth eskisinden daha olgun bir kadın olmuş; politikacılarla görüşürken, televizyonda konuşurken, herkesin beğendiği açıklamalarını birbiri ardına sıralarken çok rahat görünüyor. Bu cesur tavrı, onun ruh sağlığına iyi geliyor olmalı; ama ben onun başına bir şey düşüp düşmediğini kendime sorup duruyorum. Yenik düşmeye, gerçekleşmesi olanaksız işler için çaba sarfetmeye, dayanılmaz bir baskı altında olmaya katlanabildiğini görüyorum; ağırbaşlı ve biraz sert bir tavır takınarak katlandığı bu durumdan zevk bile alıyor. Elisabeth, insanların içeri doğru kafalarını uzatmak istedikleri bir pencereye dönüşmüş. Basında çıkan bütün fotoğraflarına bakıyorum; yaklaşık on beş fotoğrafı basılmış. Bazılarında soğuk ve çökmüş bir kadın gibi durmuş; herkesin hoşuna gitmek için böyle görünmek gerekir. Onu ne için suçlamalıyım; rol yaptığı, soğuk olduğu, düşüncesizce davrandığı ya da fırsatçı biri olduğu için mi suçlamalıyım? Kadınlar, erkeklerden daha çok içgüdülerine göre hareket ederler; kötülüğe olan eğilimleri de neden erkeklerden daha fazla olmasın? Elisabeth'in güzelliği hiç değişmemiş olsa da yüz hatları sertleşmiş. Kıskançlığım, her geçen gün artıyor. Ne de olsa nemli duvarların, bu duvarları süsleyen halıların, naneli çay dolu bardakların, Arapça kitaplarının, hurmaların arasında oturan, güçsüz biriyim. Tekdüzeliğin içinde uyuşuk bir şekilde eriyip gidiyorum.

Elime aldığım her gazetede benimle ya da Elisabeth ile ilgili bir makale var. İnsanların sürekli görmek zorunda oldukları, kötü bir çift olduk. Gaze-

teleri bazen hiç okumadan çöpe atıyorum ya da Süleyman'a onları yakmasını söylüyorum. Bazen de her cümle üzerine uzun uzun düşünüyorum ve sonunda kendimi bir tenis oyuncusuna ya da atlete benzetiyorum. Çok zor geçen bir turnuvada sekizinciyken çeyrek finale kalıyorum ya da Fransa'daki zorlu yarışlardan birinin, atletlerin yorgunluktan canını çıkaran etabını dizlerimin üstünde sürünerek birinci bitiriyorum. Düşünmekten yorgun düşüyorum, sözcüklere dökemediğim endişelere kapılıyorum; sanki insanlar ruhuma iğneler batırıp duruyorlar. Arenayı terketmeye hakkım yok; sonuç ne olursa olsun beni alkışlayacaklar. Benim durumumdan esinlenerek bir televizyon yarışması hazırlamamış olmalarına şaşırıyorum:

— Philippe Cervinius kaç gün sonra Fransa'ya dönmüş olacak? Bu sorunun yanıtını doğru tahmin ederseniz neler neler kazanacaksınız....

Bu tahmin oyununda daha iç karartıcı bir soru sorabilirler:

— Philippe Cervinius'un cesedi kaç gün içinde bulunacak?

Le Télégramme ve *Lundi-lundi* gibi en ciddi haftalık dergiler bile yazgımla ilgili tahminlerde bulunup Elisabeth'in sürekli değişen görüntüsünü sergiliyorlar. Muhalefet partisinin üç önemli yöneticisinin, Elisabeth'le uzun bir görüşme yapmayı kabul ettiklerini öğreniyorum; bu görüşme talebini reddetmek seçmenleri tarafından hiç hoş karşılanmazdı. Haftalık dergilerden biri inceleme yazısını, yüreğimi acıtan şu cümleyle bitiriyor:

"Cervinius çifti şaşkınlık içindeki çocukları ile beraber utanç verici bir siyasi fedakârlığın kurbanı oldular."

Elisabeth, basının iddia ettiği kadar değişmiş

olabilir mi? Elindeki garip güçten sarhoşa dönmüş, bir eylem kadını mı oldu? Benim gölgede kalmam belki de onun hoşuna gidiyor. Aklıma aniden gelen ve içimi acıtan bir gerçek, zihnimden bu düşünceleri uzaklaştırıyor: Eşim, kendini evliliğine adamış, cesur bir kadındır. Onu seviyorum, onu çok seviyorum. Aramızdaki aşkın mükemmel olmasını ne çok isterdim!

Elisabeth artık vazgeçti. Onu, "Cervinius Komitesi" adını verdikleri bir derneğin başkanı yaptılar. Bu dernek, ne pahasına olursa olsun salıverilmemi istemekle yetinmiyor, çok fazla şiddet içeren köktenci bir yaklaşımı benimsiyor. Değiş tokuş yapıldıktan ve ben ülkeme döndükten sonra benim tutsak edilmeme neden olanlara savaş açmamızı istiyor. *France Debout*'da yayımlanan, dernek üyelerinin kaleme aldığı eleştiri yazısını okurken dehşete kapıldım:

"Başkaları bir sürü dümen çeviriyor. Başkaları her konuda kılı kırk yarıyor. Başkaları olayların iyi ve kötü yanlarını inceliyor; aslında onların ne iyi dedikleri iyi, ne de kötü dedikleri kötü. Biz açık yürekli, ama acımasız insanlarız. Düzenbaz olmayı reddediyoruz. Biz diplomat değiliz. Konuşuyoruz ve ağzımızdan çıkanları yerine getiriyoruz. Konuşmalarımızda adı geçenler kendilerine dikkat etsinler! Katilleri gidip kendi ülkelerinde bugün, bugün olmazsa gelecek yıl, o da olmazsa gelecek yüzyılda öldürmek gibi özel görevlerimizi gerçekleştirmek için paraya ihtiyacımız var. Kadınları ve çocukları öldürenlere karşı aracılar kullanmayı utanmadan kabul etmeliyiz. Belli bir yaşam tarzını savunuyoruz; günümüzde bu kutsal görevi yerine getirmek,

intikam almaktan geçiyor. Bu durumda suçlu olan kim? Bize para yardımı yapın, destek olun, yanımızda yer alın..."

Elisabeth'in bu kadar tehlikeli bir grupta, bilinçsiz ayak takımı arasında bulunması mümkün mü? Demokratik yönetimlerin, savaşmak zorunda kalmış, aşırı uçlarda yer alan militanlara karşı kullanabilecekleri daha incelikli yöntemleri yok mudur? Bunlar beni çok fazla ilgilendirmiyor; bu sözler yalnızca küçük bir gruba ait değilse Fransa bundan utanmalıdır. Orman yasaları ve Ortaçağ düzeni mi benim ailemin haklarını koruyacak? Yakındoğu'ya geldiğimden beri değiştim, daha kötü bir insan oldum; bu süreç içinde ülkemdekilerin benden de kötü insanlar olup çıktıklarını görüyorum. Bu olayda kimse haklı değil; bunu çok iyi biliyorum. Umutsuzluğa kapılmaktan çekiniyorum; ancak umutlu olmayı arzulamak, kararsız ve korkak bir tavır benimsemek değil midir? Bir gazete alıyorum elime, sonra bir başkasını alıyorum ve biraz sonra da üçüncüsünü açıyorum. Kuşlardan, güllerden, şelalelerden, sinsi ay'dan söz eden eski Arap şiirlerinden başka bir şey okumamaya karar veriyorum. Sakin bir cehalet içinde olacağım; bunu çok istiyorum. Elisabeth yanlış yollara saparsa onu arkadaşlarımız uyarırlar, Maximilien ile Clarence da ona yardımcı olur. Kimse yardım etmezse onu kitle iletişim araçlarının tükürükler saçan, iğrenç gagasından becerikli avukatlar korurlar. Bu konuda kendi kendime soru sormayı bırakıyorum.

Süleyman anadilini bu kadar çabuk kavramama şaşırıyor:

— Kısa bir zaman sonra bizim büyük yazarları-

mızı, hiç yardım almadan okuyabileceksiniz; halk masallarını derleyen edebiyatçıları ve mistikleri tanıyacaksınız. Gerçek, onları rahatsız ediyordu; onlar da görülmeyeni, gerçeğe yeğliyorlardı. Bu tutum, hem basitlik, hem de çok güçlü bir üstünlük olarak algılanabilir. Çok mutsuz bir dönemde yaşadıklarından başka şeylere sığınmaya karar verdiler.

Aniden zeki bir entelektüele dönüşen militanın söyledikleri zihnimi kurcalıyor.

— Bayım, burada tutuklu olmaktan sıkılmışa benzemiyorsunuz. Neredeyse bir yıldır tutsak olarak yaşıyor....

Acı bir kahkaha atıyorum:

— Dışarıda beni nelerin beklediğini biliyor musunuz?

Bu itiraf, beni korkutuyor. Yıllarca yaşadığım dünyaya yeniden karışamayacak mıyım? Bana zarar veren bir değişim geçirdim; kendi köklerimi ve bir yere ait olma duygumu yitirdim. Beni kaçıranlardan nefret etmeye ve kendimi ülkeme, aileme, geleneklerime ait olduğuma zorla ikna etmeye başlama zamanı geldi. Bunları kendi kendime boşuna söylüyorum; bana doğal gelmeyen şeyleri yapamam. Batı'ya duyduğum sevgiden vazgeçemem. Aniden verdiğim kararların hiçbirini uygulayamıyorum. Duygularıma hükmedemeyecek kadar güçsüz olan zihnim, birbiriyle ilgisi olmayan, soyut konulardaki düşüncelerle ilgilenmeyi yeğliyor. Yakınlarına olduğu gibi kendisine de zarar veren bir adam olduğumu hissediyorum; düşüncelerim bir aşırı uçtan ötekine gidip geliyor. Sevinçli ve üzüntülü olduğum anlar uzun sürmüyor; ne de olsa ben başarılı trajedilerde rol alacak kadar yetenekli biri değilim.

Süleyman'dan bana Fransa'dan gelen haberleri söylememesini rica ettim, ama o bir sürü gazete getirmekten vazgeçmiyor. İçlerinde Limoges'un da bulunduğu üç taşra belediyesi Elisabeth'le görüşüyormuş: Mükemmel bir eş, sarsıntılar geçiren iyi bir anne ve kişilik sahibi bir yurttaş olan Elisabeth, gelecek belediye seçimlerine ilgi gören bir aday olarak katılacak. *Courrier du Centre* şöyle yazıyor:

"Elisabeth Cervinius'un insanları ikna etmek ve kalpleri fethetmek için politik bir etikete ihtiyacı yok. O, sorunların en önemli noktasına sezgileriyle parmak basan, erdemli bir insan. Onun cesaretine ve sağduyusuna ihtiyacımız var. Zarif ve erdemli olmaktan yanaysanız oyunuzu Elisabeth Cervinius'a vermelisiniz."

Kendisiyle yapılan röportajda sevgili eşim, tek amacının benim serbest bırakılmam olduğunu, ama hükümete gerçekleri söylemekten de hiçbir zaman vazgeçmeyeceğini söylüyor. Hükümeti güçsüz olmakla suçluyor ve yapılan önerileri reddettiğini, şimdiden gösterdikleri ilgi için teşekkür ettiği seçmenlerinin karşısına kendi belirlediği günde çıkacağını söylüyor. Okurları büyüleyen, karmaşık bir cümle ile sözlerini noktalıyor:

— Bugünlerde Cumhuriyetimiz, özgürlüğün bedelinin çok ağır olduğunu ve yaşadığımız dünyada hiçbir şeyin bedava olmadığını anlıyor.

Bütün siyasi partilerin kendilerine mal edebilecekleri bu formüle ilke olarak karşı çıkamam. Ama bu kadar ucuz bir propogandaya alet olduğum için üzüntü duyuyorum. Hem ikiyüzlü, hem de çok fazla duygusal olan bir yaklaşımın koyduğu kurallara uymayı çok iyi beceren Elisabeth'in acı çektiğine inanmak kolay olmuyor. Bu yaklaşımı benimseyen insanlarla suç ortaklığı içinde olduğunu kabul et-

mek zorundayım. Yanında olmadığım için bana danışamadan kendi tavrını ortaya koydu. Kendinden geçmiş bir şekilde saçma sapan hesaplara göre, akılsızca hareket ettiğini ona söyleyemiyorum. Beni özlediği ve bir daha belki hiç göremeyeceğini düşündüğü için insanlarla savaşmaya karar veriyor. Önüne kim çıkarsa onun düşmanı oluyor: Fransa, Ortadoğu, hep macera peşinde olan ben, beni evde tutmayı beceremeyen kendisi. Yüreğinde yaşadığı bu kargaşadan yararlanmanın bir yolunu buluyor: Yardım çığlıklarını duyan seçmenleri kendi davasında peşinden sürüklemek. Birden içindeki hırs su yüzüne çıkıyor; bu seçim kampanyasının gerçekleştirilmesine neden olan koşulların artık hiç önemi yok. Onu boynuna üç renkli eşarbı takmış, seçimlerden zaferle çıkmış, başarılı bir dul olarak görebiliyorum.

Beş yüzyıl önce yaşamış olan bir Arap filozofun insana acı veren, kuru cümlelerini tadını çıkara çıkara okuduktan sonra anlaşılması zor şiirler yazmış olan bir şairin aforizmalarına geçiyorum:

"İnsan olmak için yalnızlıktan hiçliğe uzanan yolu iki kez git gel ve görülmeyenin meyvelerinin tadına bakmayı bil."

Bu sözcüklere dayalı kandırmacalar, kuşkuya kapılıp sinirlenmemi önleyerek beni yatıştırıyor. Varlığımın beni hiç ilgilendirmediği gibi aldatıcı bir izlenim ediniyorum. Bu gezegen, beni unutarak çok iyi bir iş yapmış olacak; beni unutsa her şey daha kolay olurdu! Philippe Cervinius, adını kimsenin bilmediği, sıradan bir insan olmak istiyor. Sürekli insanları yargılamak istemiyor. İnsanların amaçlarına kayıtsız kalıyor, çünkü bu amaçları sezer sez-

mez onları daha önceden anlayamadığı için kendisini suçlamaya başlıyor. Etrafındaki her şey ne kötü, ne de iyi; şu edinilmesi çok zor olan, yüce bilgeliğe ulaşmayı başaracak mı?

Kendimden üçüncü bir şahıstan söz edermiş gibi söz ediyorum; değerini yitirmiş ruhumla artık hükmedemediğim bedenimi böylece birbirinden ayırmış oluyorum. Ciddi bir incelemeden geçmeyi hak etmeyen varlığıma ne kadar da önem veriyorum! En azından kendini sevmemek gibi bir erdeme sahibim. Soğuk ve kayıtsız bir tavır takınmanın, olanları görmüyormuş gibi yapmaktan daha iyi olduğunu düşünüyorum. Süleyman, sinsice davranıp merakımı kamçılıyor. Elisabeth'in siyasi kampanyasını sürdürdüğünü öğreniyorum; ona göre beni savunmak, aynı kentte yaşadığı insanların vicdanının benim tutsaklığımdan rahatsız olmasını sağlamak için onların kafasını ütülemek demek. Benim için bir şey yapamasalar da içinde bulunduğum durum yüzünden onların da acı çekmelerini istiyor. Cumhurbaşkanı ile görüştü ve ondan bir söz aldı: Beni kaçıranlarla, resmi ya da gizli görevliler aracılığıyla yapılan görüşmeler devam edecek. Bir Bordeaux gazetesi, *Le Sud-Ouest libéré*, tarafların yakında anlaşacağını ileri sürüyor. Herkes kendi onurunu korumaya çalışıyor; benim serbest bırakılmamın her iki taraf içinde bir zafer olacağına kuşku yok. Hükümet, insani duygulara ne kadar saygılı olduğunu, hatta ne kadar hümanist olduğunu kanıtlamak için ülkeyi yöneten ve ona can veren ilkeleri hafif darbelerle yerinden oynatacak; haydutlar ise dünyaya olunabilecek en üst düzeyde zarif, zeki ve cömert olduklarını göstermek

için beni salıverecekler.

Beni hayrete düşüren yeni bir gelişmeyi öğreniyorum. Kazandığı gücü çok iyi kullanan Elisabeth, Bağdat'a gelmiş. Aramızda yalnızca üç kilometrenin olduğundan haberi yok. Bana işkence edenlerle görüştüğünü ileri sürüyor, onlarla görüşemediği zamanlarda ise iki ya da üç kişilik gruplar halinde ona ulaşabilen ajanlarla biraraya geldiğini söylüyor. Kameraların önünde usta bir tiyatrocu gibi yeteneğini kullanarak şunları söylüyor:

— Kocamı hâlâ ellerinde tuttuklarına göre ben de tutuklanmak için buraya geldim; beni de tutsak olarak yakalayıp hapsetsinler!

Bu meydan okuma, ne Ortadoğu'da iktidarda olanları, ne de bölgenin farklı yaklaşımlar benimseyen gruplarını rahatsız ediyor, Avrupa'da ise cesaret ve fedakârlığın canlı simgesi olarak görülüyor. Benimle görüşmeyi başaramamasını diliyorum; gardiyanlarımın, duygusal sahnelerin milyonlarca izleyici için canlı yayınlanmak üzere kameraya alınmasına izin vermeyeceklerini ümit ediyorum. Özgür olmak istiyorum, ama özgürlüğümü bu şekilde yaşamak istemiyorum. Süleyman'ın bakışlarından anladığıma göre yüzümden düşen bin parça olmuş. Benimle konuşmaya başlıyor:

— Bayan Cervinius'un sizi görmesine izin verilip verilmeyeceğini bilmiyorum. İzin verirlerse ikiniz de üzücü bir başlangıç yaşamış olursunuz. Bu kadar güçlü bir kadınla evlenmiş olduğunuz için sizi kutluyorum. Peki, ya sokaktaki insanların istediklerini yapmak zorunda kalırsak, o zaman ne olacak?

Saatler boyunca odamı arşınlayıp duruyorum; yemek yemeyi reddediyorum. Artık yaşamımda

hiçbir konuda söz sahibi değilim. Sürekli içip sarhoş olmayı ya da uyuşuk ve rahat bir ruh hali içinde kendimle ilgili her şeyi itiraf etmeyi istiyorum. Elisabeth, bu saçma sapan girişiminde başarılı olacak mı? Düşmanlar bu gösteriyi izlemek için işbirliği yapıyorlar: Ülkem onun buraya gelmesine engel olmuyor, devrimci hareket ise bu ziyaretin görüşmelerde bir dönüm noktası olacağını düşünüyor. Bu komik trajedinin son perdesinin sahnelenme zamanı geldi; kahramanlar bu uyduruk trajediyi daha fazla uzatamıyorlar.

Elisabeth bu işi başaramadı; alt düzeydeki kişilerle görüştü, onların da ağzından suya sabuna dokunmayan, önemsiz birkaç cümleden başka bir şey çıkmadı. Geldikten üç saat sonra ülkesine döndü. Belki de ona durumu anlattılar; o da görüşmeleri yüreten, kendisinden daha kurnaz olan aracıların görevini yapamayacağını anladı. Roissy havaalanında yaklaşık iki bin kişi onu karşıladı. Şöhretin doruğuna ulaştı bile. Onun adına seviniyorum, ama onun mutluluğunu paylaşmayı becerebileceğimi hiç sanmıyorum. Gazetede okuduğum bir makale, beni gerçek dünyaya döndürüyor; imkânsız olanı, unutulmayı isteyerek kendimi çok fazla önemsemişim. Yalnızca benim yazgım tartışılmıyor. Bu bölgede üçü Fransız yedi tutsak daha var. Elisabeth'in gösterdiği tüm çabaya karşın, onlardan daha önemli bir olmam için ortada hiçbir neden yok. Kimi zaman sinirli, kimi zaman kararsız ve bitkin olmuştum; değişik ruh halleri yaşayarak belki de kötü muameleden ve bir odada kapalı kalmaktan onlar kadar etkilenmemiştim. Benden uzaktaki kader arkadaşlarımı bir kez bile olsun

aklımdan geçirmeyecek kadar bencil biri miyim? Ben o kadar da kötü şeyler yaşamadım: Beni sakat bırakmadılar, değişik işkence yöntemlerini üzerimde denemediler. Ruhumda yaşadığım fırtınaları saymazsak, sağlığım çok iyi. Süleyman'la sohbet etmek, kaygılarımdan kurtulmamı sağlıyor; buna kendimi inandırmaya çalışıyorum. Bütün bunlardan usandım artık. Daha önce sahip olduğum kişiliği, yaşadığım bu günlerden sonra kesinlikle reddediyorum.

Büyük gün geldi. Fransızca konuşan iki avukat, dışarıda bir jipin beni beklediğini ve gösterdiğim sabırdan dolayı bana saygı duyan ülkemin elçisinin, beni karşılayacağı için çok mutlu olduğunu söylüyorlar. Bir saatten kısa bir süre içinde özgür olacağım. Bu haber, beni sevindiriyor mu yoksa üzüyor mu? Bunu bilemiyorum; bana tuzak mı hazırladılar, daha zor geçecek yeni bir deneme süresi mi başlıyor? Soğukkanlılığımı hiç bozmuyorum. Süleyman şunları söylüyor:

— Bayım, Arap edebiyatı ile felsefesine hayranlık duymanız beni çok mutlu etti, bu nesnel ilginizin sürmesini diliyorum.

Yanıt vermiyorum; bir oyalanma aracından başka bir şey olmayan, bir süre heves duyarak ilgilendiğim iç dünya incelemelerini neden okuyacaktım? Avukatlardan biri konuşmaya başlıyor:

— İzin verirseniz size bir öneride bulunmak istiyorum: Traş olmamanız daha uygun olur. Kravatınızı da biraz gevşek bağlayabilirsiniz.

Ona yanıt veriyorum:

— Tam bir Arap gibi düşünüyorsunuz. Ben oyuncu değilim.

Öteki avukat da konuşmaya katılıyor:

— İnsanların sizin neler çektiğinizi en azından hayal etmelerine izin verin.

Avazım çıktığı kadar bağırıyorum:

— Nasıl hayal ederlerse öyle etsinler!

Yüzümü sabunluyorum; sinekkaydı traş olmak için usturanın ağzını, yanaklarımda ve çenemde özenle gezdirmekten şeytanca bir zevk alıyorum; en şık giysilerimi sırtıma geçiriyorum. Süleyman'ın elini sıkıyorum; bir şeyler söylemem gerektiği için şöyle mırıldanıyorum:

— Belki de sizin sayenizde ya da benimle beraber incelediğiniz o metinlerin sayesinde bütün bu olanlara daha kolay dayanabildim.

Çok güzel görünen, beyaz bir bayrağın süslediği jipe bindim. Sokaklarda gezen işsiz güçsüz insanlar jipi görünce duruyorlar, içlerinden bazıları yumruklarını sıkıp bize kötü kötü bakıyor. Yolculuğumuz, on beş dakikadan fazla sürmüyor. Cılız palmiyelerin, güneşten sapsarı olmuş çimenlerin çevrelediği elçilik binası eski bir kumarhaneye ya da hastaneye benziyor. Ortalık gazeteci ve televizyoncu kaynıyor; yaklaşık otuz tane kamera ile elli tane mikrafonu sayabiliyorum. Elçi, insanlardan kibar el kol hareketleri ile biraz sabırlı olmalarını istiyor. Kendisini bana tanıtıyor; onun düzeyindeki bir diplomata çok yakışan bir adı var: Guy de la Malière. Beni gazeteci sürüsüne teslim etmeden önce omuzuma yavaşça dokunup soluk almam için gizli bir odaya götürüyor. Çok mutlu; evet, ülkemin temsilcisinin mutluluktan içi içine sığmıyor:

— Arkadaşlarım ve ben ne kadar güç olduğunu tahmin bile edemeyeceğiniz, harika bir işi başardık. Evet, sonunda özgürsünüz; önemli olan da bu.

Olduğum yerde buz kesiyorum. Kendi imzasını

taşıyan bir kâğıdı bana doğru uzatırken şunları söylüyor:

— Size çok kısa bir konuşma hazırladım; bu kısa konuşmanın herkesi büyüleyeceğinden şüpheniz olmasın.

Ona şu soruyu yöneltiyorum:

— Bugün ben kaç frank ediyorum?

Elçi, dalga geçtiğimi çok iyi anladığı için cin gibi bir ifadeyle göz kırptı:

— Ah! Yakalandığınız günkü bedelinizin on ila yirmi katı arası bir tutara mal oldunuz; bir servet ediyorsunuz.

Sonra birden sinirlendi:

— Onları dışarıda çok fazla bekletemeyiz.

Onu yanıtlıyorum:

— Hiçbir şey söylemeyeceğim.

Şaşırıyor, kibar, ama sert bir ses tonuyla konuşuyor:

— Sevgili dostum, onlara seslenmek zorundasınız; adet böyledir. Çektiğiniz acıyı ve heyecanınızı anlayacaklardır; bundan emin olun.

Israr ediyorum:

— Söyleyecek hiçbir şeyim yok.

Bağırmaya başlıyor:

— Cervinius, sizin için yaptıklarımızın farkında değilsiniz herhalde! Gazetecilere çok yorgun olduğunuzu ve Fransa'ya döner dönmez hastaneye yatacağınızı söyleyeceğim. Ben bunları söylemeden önce, lütfen siz de birkaç tane duygusal söz mırıldanın, onları içinizden gelerek söylediğiniz belli olsun.

Gülüyorum:

— Sayın elçi, bana bir viski verin; duble olsun.

Daha da ısrarlı bir tonla bana yalvarıyor:

— Ulu Tanrım, konuşmanızı yapın sonra içersi-

niz.

Kararımı değiştirmeyeceğimi anlıyor ve bana bir duble Black Label uzatıyor. Onu daha fazla sinirlendirmek için şunları söylüyorum:

— Sizinki o kadar da tehlikesiz bir iş olmasa gerek. Tutsaklar için küçük bir sığınak hazırlamak, sizin gibi bir uzman için çok önemli bir görev olmalı.

Gergin bir tavırla mırıldanıyor:

— Hemen şimdi çıkalım buradan!

Alkolün etkisini aldığım ilk yudumdan sonra hissediyorum. Elçi, gülücükler saçarak beni kameraların önüne doğru itiyor. Kısa bir duraksamadan sonra yüksek sesle konuşuyorum:

— Bana işkence yapmadılar.

Bunu söyler söylemez arkamı dönüyorum. Elçi, toplum içindeki becerikli hareketlerini bir yana bırakıp insanların bu olaya tanık olmasını istercesine kollarını havaya kaldırıyor; yanındakilere bu kadar az yardımcı olan bir tutsak hiç görülmüş müydü? Kameralara daha iyi görüntü veren, konuşmasını daha uzun tutan, daha nazik biri olmamı istediğinden eminim. Beni kibarca arkaya doğru itiyor, kolundan sert bir hareketle kurtuluyorum. Yorum yapmaya başlıyor:

— Philippe Cervinius çok fazla acı çekmiş. Biraz dinlendikten sonra sizlerle bir kez daha konuşacak. Emsalsiz bir zafer kazandık. Fransa bundan gurur duyuyor....

Salona sığınıp bir kanapenin üstüne yığılıp kalıyorum. Elçi, gazetecilere havalı cümlelerini sıraladıktan sonra kıpkırmızı bir suratla yanıma geliyor:

— Ah, yaptıklarınıza inanamıyorum! Neler hissettiğinizi anlatmalıydınız.

Sözlerini yarıda kesiyorum:

— Bay Guy de la Malière, hayatta anlatılmayacak bazı şeyler vardır.

Bana protokole uygun bir şekilde mesafeli davranmaya karar vererek bu geceyi onun lojmanında geçireceğimi ve şafak vakti bir uçağın beni ülkeme götüreceğini söylüyor. Hem duygulu, hem de sakin bir ses tonuyla şunu açıklıyorum:

— Geri dönmeyeceğim.

Bu konuda en küçük bir açıklama yapmayı bile reddediyorum. Çekeki tutsaklar hâlâ serbest bırakılmayı beklediklerinden, üstlendiği toplumsal görevi sürdürecek olan Elisabeth'in canını sıkacak şeyler söylemek istemiyorum. Bu görevi başarı ile tamamlaması, siyasi yaşamında ona çok önemli kapılar açacaktır. Onun için bir engel ya da ayakbağı olmayı hiç istemem. Uzaklardan, hem de çok uzaklardan ona sessizce hayran olacağım. Basın toplantılarından röportajlara koşturarak geçecek yeni bir hayat kuracak kendisine. Onun adına sevineceğim; insanın gönlündeki mesleği yapmaya başlaması zaman alabilir, hatta evlendikten ve iki çocuk sahibi olduktan sonra istediği işi yapmaya soyunabilir. Bende saygı, endişe, hayranlık ve kuşku uyandırdığı için onu suçlamayacağım. Geçirdiği bu değişikliklerden dolayı biraz üzüntü duyacağım, ama onun da bu olanlara gerçekten üzüldüğünden eminim.

İsabelle, insana babaların can sıkıcı göründüğü bir yaşta. Bir yıldır ben onun gözünde bir masaldan, bir söylenceden, garip bir yokluktan ibaretim. Ne yapacağını bilemeyecek bir duruma düşecek, ama baskıcı davranarak da olsa annesi ona yardımcı olmayı becerecektir. Kısa bir zaman sonra

kendi yaşıtı bir delikanlıya aşık olacaktır; o zaman başka tür mutlulukları ve üzüntüleri tadacaktır. Mona olanları anlayacak kadar büyük değil. Benimle ilgili anıları çok silik olacaktır; yirmi ya da otuz yaşına geldiğinde günün birinde karşısına çıkarsam beni bir yabancı gibi karşılayacak ve bana yaptıklarımdan dolayı sert bir şekilde kızmayacaktır.

Uyduruk bir demokrasisi olan, skandallarla soluk alan, lüks içinde çürümüş ülkemi hiç sevmiyorum. Böyle düşünmek mantıklı değil, ama kim benden başka tür bir düşünce bekleyebilir? Sıradan bir tutuklu oldum, şimdi neden başkalarından hiçbir farkı olmayan, özgür bir yurttaş olayım? Kendi varlığımı ve aynı zamanda bu dünya üzerinde birlikte yaşadığım insanların varlığını tartışma konusu yapma hakkını kendimde görüyorum. Çok geniş olan bu gezegen midemi bulandırıyor; her şeyden önce kendi Avrupamdan, kendi Fransamdan iğreniyorum. Tutsaklık, insanı böyle ciddi ya da tutarsız düşüncelere itiyor. Her zaman çok açık biri oldum; şimdi bu açıklık, içimi kemiriyor. İslam dininden etkilenmedim. Eskiden hoş görebileceğim şeylere şimdi tahammül edemiyorum ve bu tavrımı telafi etmek için insanların da bir süre beni hoş görmemelerini istiyorum. Başka bir uçağa bineceğim. Hindistan Ovası'na ya da And Dağları'ndaki yaylalara gidebilirim. Oralarda kazı yapılan bir sürü bölge var. Nereye gideceğime en son dakika karar vereceğim. Duygularımı, önyargılarımı ve dengemi tamamen yitirdim; daha çok kötü şeyler yapabilecek, ama bazen de iyi şeylere zaman ayırabilecek bir güce sahibim.

Belleğimden kurtulmak isterdim. Hasta değilim ve yaşamın saçma olmadığını düşünüyorum; kendimi yeniden tanımlamak ya da eski ben'i unutmak her şeyi halledecektir. Ganj nehrinin kıyısında, Amazon Ormanları'nda daha mutlu olabilirim; ya da bambaşka bir yer neden olmasın? Grönland buzullarında da kendimi iyi hissedebilirim. Hiçbir şey düşünmeden, acı çekmeden yaşayacağım. Uzmanlık alanım olmasa da sualtı kazılarına katılmak istiyorum; Cuyo Adaları çevresinde yapılan dalışlardan, sualtında kazı yapan kolların görüntüsünden, titreşimleri ölçen aletlerin ayarını yapmaktan büyük zevk alacağıma eminim. İki ya da üç yıl sonra kendimi bulduğumda daha sosyal bir insan olacağım. Maximilien'e bir mektup yazmaya karar vereceğim; babam, içe atılmış istekleri, nedensiz kaprisleri, ruh hallerinin uğradığı çılgın değişiklikleri herkesten daha iyi anlar. Clarence'a da bir mektup göndereceğim; kayınvalidem ile ben, ikimiz de her zaman başkalarını kızdıracak kadar maymun iştahlı olduk. Bugün, çok sakin bir şekilde düşündüğümde kendi uygarlığımdan başka bir uygarlığa ait olmayı istediğimi anlıyorum.

Bir Orta-Doğu Arap ülkesinde kazı yapan bir Fransız arkeolog ayrılıkçı bir örgüt tarafından rehin alınır. Bilinen bir durum: Rehineyi elinde bulunduran güçsüz taraf bazı isteklerde bulunacak ve pazarlığa girişecektir. Rehinenin vatandaşı olduğu devlet ise, bir ikilem içinde, ince hesaplar yapacak ve bir karar verecektir. Ama her defasında gözden kaçan rehinenin ruhsal durumudur. Çağımızın en büyük şair ve yazarlarından Alain Bosquet bu atlanan trajediyi hicivli bir anlatıda ele alıyor: "Bekleme, işkence, gereksiz sözler, korku ve isyan ile geçen altı ya da on iki ayın sonunda bir tutsak ne düşünebilir? Gardiyanların eylemlerini belirleyen nedenleri anlamaya başlar. Ülkesinin ve kendisinin nedenleri üzerine düşünmek istemez. Hiçbir uygarlık kabul edilebilir değildir. Canilerin egemen olduğu dönem sona erdi; şimdi her şeyin alay konusu olduğu bir çağda yaşıyoruz." diye başlıyor öyküsüne. Bir yıl sonra serbest bırakılan rehine ülkesine ve ailesine dönmeyi reddediyor: "Uyduruk bir demokrasisi olan, skandallarla soluk alan, lüks içinde çürümüş ülkemi sevmiyorum... Çok geniş olan bu gezegen midemi bulandırıyor; kendi Avrupamdan, kendi Fransamdan iğreniyorum. Tutsaklık, insanı böyle ciddi ya da tutarsız düşüncelere itiyor... Bugün, çok sakin düşündüğümde kendi uygarlığımdan başka bir uygarlığa ait olmayı istediğimi anlıyorum."

Tutsağın artık özgürleşmek için bir başka, üçüncü bir toprağa gereksinimi vardır.

Roman

Kapak resmi: Alberto Giacometti

34870
ADD

telos

ISBN 975-545-147-1

9 789755 451473